

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

***TRESTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY
DOMÁCÍHO NÁSILÍ***

Rigorózní práce

Plzeň 2020

Mgr. Anna Nedvědová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Obor rigorózního řízení: Trestní právo

***TRESTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY
DOMÁCÍHO NÁSILÍ***

Rigorózní práce

Plzeň 2020

Mgr. Anna Nedvědová

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Trestněprávní aspekty domácího násilí zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň

.....

Mgr. Anna Nedvědová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Petru Kybicovi, Ph.D., za cenné rady a čas, který mé práci věnoval.

Poděkování patří také mému snoubenci za jeho trpělivost a podporu během psaní této práce.

Obsah

ÚVOD	1
1. VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	4
1.1 ZNAKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	5
1.2 FORMY NÁSILÍ	8
1.2.1 Fyzické násilí.....	8
1.2.2 Psychické násilí	8
1.2.3 Sexuální násilí	9
1.2.4 Ekonomické násilí	9
1.2.5 Sociální násilí	10
1.3 CYKLUS DOMÁCÍHO NÁSILÍ A JEHO FÁZE	10
1.3.1 Fáze napětí.....	11
1.3.2 Fáze násilí.....	11
1.3.3 Fáze usmíření	12
1.3.4 Fáze klidu	12
2. REPRESIVNÍ PŘÍSTUP K ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	13
2.1 PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	13
2.2 STRUČNÝ NÁSTIN VÝVOJE TRESTNĚPŘÁVNÍ ÚPRAVY VE VZTAHU K DOMÁCÍMU NÁSILÍ.....	15
2.2.1 Období do 1. 6. 2004.....	16
2.2.2 Období od 1. 6. 2004.....	17
2.2.3 Období od 1. 1. 2010 do současnosti.....	20
3. TRESTNÝ ČIN TÝRÁNÍ OSOBY ŽIJÍCÍ VE SPOLEČNÉM OBYDLÍ – § 199 TZ.....	21
3.1 ZÁKLADNÍ SKUTKOVÁ PODSTATA.....	21
3.1.1 Osoba blízká a jiná osoba žijící s pachatelem	22
3.1.2 Společné obydlí	22
3.1.3 Pojem týrání	25
3.1.4 Pachatel a subjektivní stránka	33
3.2 KVALIFIKOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY	34
3.2.1 Zvlášť surový nebo trýznivý způsob	34
3.2.2 Způsobení těžké újmy na zdraví.....	36

3.2.3	Spáchání činu nejméně na dvou osobách	38
3.2.4	Páchání činu po delší dobu	39
3.2.5	Způsobení těžké újmy na zdraví nejméně dvou osob.....	40
3.2.6	Způsobení smrti	41
4.	DALŠÍ (VYBRANÉ) TRESTNÉ ČINY SOUVISEJÍCÍ S DOMÁCÍM NÁSILÍM.....	42
4.1	TRESTNÝ ČIN TÝRÁNÍ SVĚŘENÉ OSOBY – § 198 TZ.....	42
4.2	TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ – § 185 TZ	46
4.3	TRESTNÝ ČIN NEBEZPEČNÉHO PRONÁSLEDOVÁNÍ – § 354 TZ.....	51
5.	DOMÁCÍ NÁSILÍ Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO – VYBRANÉ ASPEKTY	56
5.1	VYBRANÁ PROCESNÍ OPRÁVNĚNÍ TÝRANÉ OSOBY	57
5.1.1	Právo na informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím..	57
5.1.2	Právo na zabránění kontaktu s osobou označenou za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede	59
5.1.3	Důvěrník oběti a zmocněnec poškozeného v trestním řízení	61
5.1.4	Náhrada škody a nemajetkové újmy způsobené trestným činem, vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 TŘ)..	62
5.2	SPECIFIKA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ V PŘÍPÁDECH DOMÁCÍHO NÁSILÍ SE ZAMĚŘENÍM NA PROCES DOKAZOVÁNÍ.....	66
5.2.1	Dispoziční oprávnění poškozeného dle § 163 TŘ.....	72
5.3	MOŽNOSTI OCHRANY TÝRANÉ OSOBY V PRŮBĚHU TRESTNÍHO STÍHÁNÍ AGRESORA	75
5.3.1	Předběžná opatření	75
5.3.2	Vazba.....	81
6.	KOMPARACE S NĚMECKOU TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVOU – VYBRANÉ ASPEKTY.....	85
6.1	HMOTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA VE VZTAHU K DOMÁCÍMU NÁSILÍ	86
6.1.1	(Prosté) ublížení na těle (Körperverletzung) a těžké ublížení na těle (Schwere Körperverletzung).....	87

6.1.2	Zlé nakládání s osobami svěřenými do péče (Mißhandlung von Schutzbefohlenen).....	88
6.1.3	Pronásledování (Nachstellung).....	90
6.2	PROCESNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA VE VZTAHU K DOMÁCÍMU NÁSILÍ.....	92
6.2.1	Soukromá žaloba	92
6.2.2	Vazba.....	95
	ZÁVĚR	98
	RESUMÉ	103
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	105

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

TrZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	zákon č. 141 1961 Sb., trestní řád
ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních
GewSchG	Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen (Gewaltschutzgesetz)
StGB	Strafgesetzbuch
StPO	Strafprozessordnung

Úvod

Předkládaná rigorózní práce nese název *Trestněprávní aspekty domácího násilí*. Domácí násilí je závažný společenský fenomén, který zůstával dlouhá léta stranou zájmu veřejnosti. Jeho existence byla vnímána jako ryze privátní záležitost a s tím také korespondovalo přesvědčení, že stát by do vztahů narušených domácím násilím neměl, až na jisté výjimky, jakkoli zasahovat. Od druhé poloviny devadesátých let minulého století se postoj české společnosti k tomuto nežádoucímu fenoménu zásadním způsobem mění a v současné době je domácí násilí vnímáno jako problém celospolečenský, který vyžaduje komplexní řešení.

Český zákonodárce reagoval na potřebu legislativního řešení této problematiky v roce 2004. Novelou č. 91/2004 Sb., byla do právního řádu zakotvena skutková podstata trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, postihující právě případy domácího násilí. Zakotvení této skutkové podstaty bylo prvním významným počinem zákonodárce v oblasti ochrany před domácím násilím, avšak zdaleka nebylo počinem posledním. Předmětná skutková podstata byla posléze, byť s menšími odlišnostmi, převzata do nyní platného a účinného zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, kde je upravena v ustanovení § 199 nazvaném „Týrání osoby žijící ve společném obydlí“.

Je nutné zdůraznit, že problematiku domácího násilí nelze zužovat jen na trestněprávní hledisko. Domácí násilí je fenoménem, který zasahuje nejen do oblasti práva trestního, nýbrž i do sféry práva občanského a správního. Tato materie je ale natolik obsáhlá, že ji není možné v rámci tohoto typu práce pojmout v celé její šíři. Pro účely rigorózní práce tak bude na fenomén domácího násilí nahlíženo výlučně z hlediska trestněprávního.

Důvodem výběru domácího násilí jako tématu rigorózní práce je stálá aktuálnost této problematiky. S touto problematikou se navíc setkávám jak v rámci svého zaměstnání, tak i jako právní poradce Bílého kruhu bezpečí. Domácí násilí je totiž tématem, s nímž se klienti na plzeňskou pobočku Bílého kruhu bezpečí obrazejí dlouhodobě nejčastěji.

Tato rigorózní práce si klade za cíl zanalyzovat stávající trestněprávní úpravu ve vztahu k fenoménu domácího násilí a předložit případné náměty na její

zlepšení. Z hlediska systematiky je rigorózní práce krom úvodu a závěru rozdělena do šesti kapitol, které se dále dělí na podkapitoly a dílčí podkapitoly. První kapitola práce se zabývá obecně pojmem domácího násilí. Nutno předeslat, že tato kapitola nepojedná o domácím násilí zcela vyčerpávajícím způsobem, nýbrž poskytne takový výklad, který je naprosto nezbytný s ohledem na zaměření rigorózní práce. Pozornost tak bude směřovat k charakteristickým znakům domácího násilí, které jej odlišují od jiného násilného chování v rodině. Následně bude pojednáno o různých formách násilí a jejich rozmanitých projevech. Závěr kapitoly pak bude věnován tzv. cyklu domácího násilí.

Další kapitola nastíní možné přístupy k řešení problematiky domácího násilí a naznačí, jakým směrem se při řešení tohoto závažného jevu vydal český zákonodárce. Další část této kapitoly pak podá stručný nástin vývoje trestněprávní úpravy ve vztahu k domácímu násilí.

Třetí kapitola je kapitolou stěžejní. Tato kapitola pojedná o již zmíněném trestném činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, který specifické znaky domácího násilí nejlépe a nejvýstižněji zohledňuje. Tento trestný čin je v souvislosti s problematikou domácího násilí trestným činem naprosto klíčovým, a proto bude v předmětné kapitole podán zevrubný rozbor jeho pojmových znaků, včetně jeho jednotlivých kvalifikovaných skutkových podstat. Pro ucelenější uchopení této problematiky bude výklad v teoretické části doplněn o konkrétní kauzy, s nimiž se soudy musely vypořádat.

Domácí násilí se vyznačuje značnou rozmanitostí svých jednotlivých projevů, proto mohou být při domácím násilí naplněny i skutkové podstaty dalších trestných činů, a právě to je tématem čtvrté kapitoly. Ta se zaměří na další, vybrané trestné činy úzce související s domácím násilím. Konkrétně půjde o trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ, znásilnění podle § 185 TZ a nebezpečného pronásledování podle § 354 TZ.

Následující kapitola již pojedná o vybraných procesněprávních aspektech domácího násilí. Pozornost bude nejprve zaměřena na poškozeného a oběť trestného činu, jejich práva a postavení v trestním řízení. Velký prostor je dále věnován specifickým trestního řízení v případech domácího násilí, přičemž v rámci této kapitoly není opomenuta ani zmínka o důležitém a do jisté míry problematickém institutu, a to dispozičním oprávnění poškozeného. Součástí této

kapitoly je i nástin procesněprávních prostředků na ochranu před domácím násilím.

Kapitola šestá je exkurzem do německé právní úpravy a jejího trestněprávního řešení problematiky domácího násilí. Tato kapitola se pokusí nalézt rozdílná a shodná místa české a německé úpravy fenoménu domácího násilí.

V závěru práce je pak stávající trestněprávní úprava ve vztahu k problematice domácího násilí zhodnocena a jsou navrženy její případné změny.

Při zpracovávání této rigorózní práce byla užita zejména metoda analyticko-syntetická, kompilativní a také metoda komparativní. Co se týká odborné literatury, při psaní rigorózní práce bylo vycházeno jak z odborné literatury české, tak zahraniční, dále z řady odborných článků a ve značné míře také z judikatury Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR.

1. Vymezení pojmu domácí násilí

Pojem domácí násilí se objevil na přelomu 70. a 80. let minulého století a byl označením pro závažné násilné jednání, kterého se dopouštěli muži vůči svým životním partnerkám.¹ V současné době je tento pojem chápán širěji, neboť zahrnuje nejen násilí páchané na ženách, ale i násilí, které páchají ženy na mužích, dospělé děti na rodičích a stejně tak vnoučata na prarodičích.² Je poměrně obtížné jej jednoznačně definovat, neboť je jevem s velmi specifickými vlastnostmi. Králíčková jej označuje za jev „*sui generis*“, jev těžko diagnostikovatelný, mnohdy nepředvídatelný, nepochopitelný a nepostižitelný.³ Obdobně pak Střílková a Fryšták uvádějí, že se jedná o jev velmi komplexní, jehož poznání vyžaduje interdisciplinární přístup. Tito autoři zastávají názor, že jakákoliv definice takto složitého jevu by mohla být neúplná a neumožňovala by jasně posoudit případy domácího násilí. Z tohoto důvodu se pozastavují nad tím, zda je vůbec třeba domácí násilí definovat.⁴ Tento názor, byť jej sami autoři do jisté míry později revidují, zůstává v odborné literatuře osamocen, neboť převládá přesvědčení, že pojem domácího násilí potřeba definovat je.

V českém právním řádu neexistuje legální definice domácího násilí. Pokusů o vymezení tohoto pojmu je však v odborné literatuře, mezinárodních dokumentech i důvodových zprávách nespočet. Nabízí se v první řadě zmínit definici uvedenou v doporučení Výboru ministrů Rady Evropy z roku 1985, neboť někteří čeští autoři právě z této definice ve svých publikacích vycházejí, resp. vycházeli.⁵ Domácí násilí je zde vymezeno jako „*jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti*“.⁶ Velmi podobnou definici domácího násilí, byť detailnější, lze nalézt v důvodové zprávě k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se

¹ Srov. ČÍRTKOVÁ, L. Jak se vyznat v domácím násilí. *Právo a rodina*. 2011, č. 7, s. 4.

² Poslední dva zmíněné typy se označují jako domácí násilí generační a mezigenerační.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 5.

⁴ STŘÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 12.

⁵ Jde například o publikaci VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: profem, o.p.s., 2004, s. 14, anebo VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1. 1. 2016*. Praha: profem, o.p.s., 2016, s. 20–21.

⁶ Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26. 3. 1985.

mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Tato uvádí, že domácím násilím je „*opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě*“. Důvodová zpráva do značné míry přejímá vymezení domácího násilí z mezinárodních dokumentů, zejména pak z výše uvedeného doporučení, což vysvětluje podobnost citovaných definic.⁷

Definici domácího násilí nabízí také celá řada našich odborníků. Kupříkladu Huňková definuje domácí násilí jako „*jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou osobou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu*“⁸. Obdobně pak Voňková a Spoustová chápou domácí násilí jako chování, které v intimním vztahu u jedné osoby vyvolává strach z osoby druhé. „*Prostřednictvím moci, kterou tento strach poskytuje, určuje násilná osoba chování oběti*.“⁹ V pojetí těchto autorek je domácí násilí definováno prostřednictvím moci a jejího uplatnění, v odborné literatuře se však zpravidla setkáváme s jiným vymezením tohoto pojmu. Domácí násilí je obvykle definováno na základě výčtu určitých znaků. Je však třeba zdůraznit, že byť tento přístup k definování domácího násilí převažuje, nejde o definici univerzální, všeobecně uznávanou, neboť tu teorie doposud postrádá. Zaměřme se nyní na znaky, jejichž výčtem je v četných definicích domácí násilí definováno.

1.1 Znaky domácího násilí

Domácí násilí charakterizují specifické znaky: výskyt násilných incidentů, opakovanost, dlouhodobost, trvalá asymetrie vztahů a neverejnost. Má-li se jednat o domácí násilí, musí být tyto znaky přítomny současně. Absentuje-li byť jen jeden z nich, nelze o tomto fenoménu hovořit.

Při domácím násilí se musí v první řadě vyskytovat násilné incidenty. Ty mohou nabývat různých podob (forem), může se jednat o násilí fyzické,

⁷Srov. MACHALOVÁ, T. *Domácí násilí. Filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 70.

⁸VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 44.

⁹VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1. 1. 2016*. Praha: proFem, o.p.s., 2016, s. 21.

psychické, sociální, sexuální či ekonomické. Zpravidla dochází k jejich různé kombinaci, zcela výjimečně se při domácím násilí vyskytují jednotlivé formy násilí izolovaně. Vzhledem k tomu, že je formám násilí věnovaná samostatná podkapitola, ponechám nyní jejich podrobnější výklad stranou.

Dalším znakem domácího násilí je opakovanost a dlouhodobost.¹⁰ Tento znak vyjadřuje, že domácí násilí není jednorázovým a ojedinělým incidentem, nýbrž dlouhodobou a opakující se násilnou situací. Jednorázové a ojedinělé incidenty, byť mohou mít i závažné následky, tedy za domácí násilí považovat nelze. I tomuto definičnímu znaku je věnovaná samostatná podkapitola, a proto nebude na tomto místě proveden jeho podrobnější rozbor.

Dalším definičním znakem domácího násilí je trvalá asymetrie vztahu. Tento znak se vyznačuje výrazným nerovnoprávným postavením aktérů domácího násilí. Při domácím násilí totiž proti sobě nestojí dvě přibližně stejně rovnoprávné osoby, nýbrž jeden z aktérů trvale vykonává moc a kontrolu nad druhým. Dle Čírtkové¹¹ i Huňkové a Voňkové¹² je tento znak zcela klíčový. Absentuje-li, je domácí násilí vyloučeno, byť by mezi partnery k opakovanému násilí docházelo. Pokud se násilí dopouští oba partneři, není možné jednoznačně identifikovat osobu násilnou a osobu ohroženou, neboť se jejich role, tj. role ohrožené a násilné osoby, v jednotlivých násilných incidentech střídají. V takovém případě se dle uvedených autorek jedná o jinou podobu partnerského násilí, případně o soužití označované jako tzv. italská domácnost. V odborné literatuře se však lze setkat i s jiným pohledem na uvedený znak. Ševčík a Špatenková¹³ asymetrii vztahů jako jeden z definičních znaků domácího násilí zpochybňují, neboť se dle nich tento znak nemusí vyskytovat vždy. I v rámci domácího násilí může dle těchto autorů docházet ke vzájemnému násilí ze strany obou partnerů, aniž by však tato skutečnost měla vliv na posouzení případu jako domácího násilí. Změnu v asymetrii vztahů pak připisují zejména vývoji domácího násilí, změně kontextu

¹⁰ Autoři Ševčík a Špatenková označují tento znak jako historii domácího násilí. Srov. ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 39.

¹¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 248.

¹² HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím*. [Stráž pod Ralskem] : Justiční akademie ČR, 2004, s. 58.

¹³ ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 39-40.

či situace.¹⁴ Navzdory uvedenému tvrzení v teorii k redefinování základních znaků domácího násilí nedošlo, a asymetrii vztahů je tedy nadále možné považovat za jeden z jeho definičních znaků.

Dalším znakem charakterizujícím domácí násilí je neveřejnost. Domácí násilí je zpravidla páčáno za zavřenými dveřmi, v soukromí osob, které sdílejí společné obydlí. Zejména v závažnějších případech domácího násilí však může k jednotlivým útokům docházet prakticky kdekoliv, tedy i na veřejnosti (před domem, na ulici, před pracovištěm apod.).¹⁵

V souvislosti s definičními znaky domácího násilí nelze opomenout zmínku o eskalaci. Eskalace, tj. vzrůstající tendence co do četnosti a intenzity útoků, byla totiž dříve považována za jeden z definičních znaků domácího násilí. V současné době je tento znak zpochybňován, neboť jak poukazuje Čírtková, existuje nemálo případů, ve kterých k násilí v asymetrickém vztahu mezi blízkými osobami dochází, ale jeho tendence ani intenzita nevzrůstají. Eskalace je proto dnes chápána spíše jako rizikový faktor, neboť její přítomnost svědčí pro vyšší stupeň ohrožení oběti.¹⁶

Kromě výše uvedených znaků, které lze považovat za definiční, existuje celá řada doplňujících a podpůrných znaků domácího násilí. Jedná se především o znaky, které lze identifikovat v chování násilné či ohrožené osoby. U násilné osoby se jedná zejména o její obecné sklony k násilí (například v minulosti) a postoje, které násilí schvalují. Rizikovým faktorem je také užívání návykových látek (drog či alkoholu) osobou násilnou. Na straně ohrožené osoby pak lze zmínit evidentní, extrémní strach z osoby násilné, který se promítá i do jejího chování. Typické je také ambivalentní chování ohrožené osoby k osobě násilné.¹⁷ Tento výčet podpůrných znaků domácího násilí je pouze ilustrativní, existuje jich samozřejmě mnohem více. V každém případě platí, že čím více podpůrných znaků lze v chování aktérů domácího násilí identifikovat, tím vyšší je stupeň ohrožení oběti domácího násilí.

¹⁴ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 39-40.

¹⁵ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 41, STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 15.

¹⁶Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 248.

¹⁷Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 249.

1.2 Formy násilí

Domácí násilí může mít různorodé podoby. Těmi základními, na nichž se autoři vesměs shodují, jsou fyzické, psychické, sociální, sexuální a ekonomické podoby (formy) násilí. I přes rozmanité projevy mají všechny společný cíl – získat moc a kontrolu nad druhou osobou.

1.2.1 Fyzické násilí

Fyzické násilí je (pravděpodobně) nejhrubší formou domácího násilí. Zahrnuje zejména „*fackování, bití rukama nebo předměty, kopání, škrcení, svazování, ohrožování bodnou nebo palnou zbraní nebo jinými předměty, až po útoky proti životu*“¹⁸. Násilná osoba používá fyzické násilí s cílem oběti ublížit, způsobit jí tělesné utrpení a bolest, nezřídka fyzickou sílu, resp. její hrozbu, používá i k zastrašování oběti.¹⁹ Tato forma násilí zanechává na oběti zjevné následky, a to v podobě modřin, odřenin, zlomenin, otevřených ran, popálenin apod. Díky viditelným následkům lze tuto formu násilí nejsnáze prokázat.

1.2.2 Psychické násilí

Tato forma násilí bývá někdy označována jako psychologické, citové či emocionální násilí. Je formou těžko rozeznatelnou a prokázat ji lze jen s obtížemi. Oproti fyzickému násilí totiž nezanechává na oběti žádná okem viditelná zranění. Ve svém důsledku však může mít na oběť horší dopad, neboť výrazně narušuje její sebeúctu, sebepojetí, sebedůvěru a sebevědomí.²⁰

Psychické násilí má dvě podoby, a to podobu verbální a neverbální. U neverbální podoby agresor záměrně ničí oblíbené věci oběti, nejde mu však o faktické zničení věcí, jeho záměrem je oběti ublížit. Při verbálním psychickém násilí agresor oběť ponižuje a zesměšňuje, hrubě a vulgárně ji uráží, a to mnohdy i na veřejnosti. Dalšími obvyklými projevy psychického násilí jsou soustavná

¹⁸STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 15.

¹⁹ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 49.

²⁰VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 20.

kontrola, bezdůvodné podezírání z nevěry či zpochybňování psychického stavu oběti.²¹

1.2.3 Sexuální násilí

S touto formou násilí se lze nejčastěji setkat v partnerských vztazích. Rozumí se jí jakýkoliv „*nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoliv druhu, resp. jakákoliv situace, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách*“²². Násilí v sexuální oblasti tak v obecné rovině zahrnuje všechny sexuální činy, s nimiž oběť nesouhlasí a které jsou na ní vynucovány, od znásilnění po zacházení s obětí jako se sexuálním objektem. Takovýmto činem přitom násilná osoba mnohdy nesleduje uspokojení svého sexuálního pudu, ale chce jím oběť ponižít, pokořit a podrobit si ji.²³ Právě sexuální násilí je k tomu velmi účinným nástrojem.

1.2.4 Ekonomické násilí

Ekonomické násilí spočívá ve vytváření anebo udržování ekonomické závislosti ohrožené osoby na osobě násilné. Toho agresor dosahuje zejména tím, že oběti zakazuje získat zaměstnání, anebo si jej udržet. Zpravidla pak také omezuje její přístup k penězům. Zároveň však oběti neposkytuje finanční prostředky na chod rodiny a domácnosti a oběť je tak nucena žádat agresora o prostředky na obživu. Tím agresor získává nad obětí moc, neboť je to zásadně on, kdo rozhoduje o rodinných výdajích a financích obecně. Nezřídka agresor vyměřuje oběti přesný finanční obnos, který smí oběť použít výlučně na jím určený účel. Dalšími typickými projevy ekonomického násilí jsou každodenní kontrola nákupů anebo neoprávněné nakládání s majetkem oběti.²⁴

²¹VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 20, ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 49.

²²ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 51.

²³Tamtéž.

²⁴VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 20.

1.2.5 Sociální násilí

Při této formě násilí dochází k sociální izolaci oběti. Agresor brání oběti v kontaktu s jejím sociálním okolím, zakazuje jí styk s rodinou a s přáteli. Kontroluje její telefonickou komunikaci a pozvolna sleduje každý její pohyb. Zajímá je, kam oběť jde, s kým jde a co bude dělat. Postupně začíná kontrolovat i vhodnost jednání a chování oběti na veřejnosti, to, jak se oběť obléká, případně líčí, a uděluje příkazy a zákazy s tím související. Tím agresor získává absolutní moc nad obětí, neboť začíná rozhodovat o všech oblastech jejího života.²⁵

Závěrem této podkapitoly je vhodné připomenout, že při domácím násilí se uvedené formy jen zřídka vyskytují izolovaně. Zpravidla dochází k jejich různé kombinaci, přičemž nejčastěji se lze setkat s kombinací fyzické a psychické podoby násilí.

1.3 Cyklus domácího násilí a jeho fáze

Ačkoli se domácí násilí může jevit jako nepředvídatelné, ve skutečnosti probíhá podle určitého vzorce. Existují v něm totiž období, která se stále opakují. Tato období jsou díky své cyklické podobě označována jako cyklus domácího násilí anebo kruh domácího násilí. Někteří autoři v této souvislosti hovoří i o tzv. „spirále násilí, kde je zohledněna dynamika, tedy vzrůstající agresivita a brutalita útoků“²⁶.

Cyklus domácího násilí popsala jako vůbec první americká psycholožka Leonore Walkerová. Skládá se ze čtyř fází, které se neustále opakují a odlišují se z hlediska chování násilné osoby, kdy pro každou fázi je charakteristické jiné její chování. Na základě toho jmenovaná autorka identifikovala fázi napětí, fázi násilí, fázi usmírování a fázi klidu.²⁷ Nutno říci, že se lze dnes setkat i s publikacemi, které popisují nikoliv čtyři, nýbrž tři fáze domácího násilí.²⁸ Mezi těmito přístupy

²⁵VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 59, ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 50.

²⁶ÚLEHLOVÁ, D. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2009, s. 19.

²⁷Srov. ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 53.

²⁸Lze zmínit kupříkladu publikaci ÚLEHLOVÁ, D. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2009, s. 15., či KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 18.

však není nijak zásadní rozdíl, neboť všichni odborníci popisují jednotlivé fáze ze stejného hlediska, tedy z hlediska charakteristického chování násilné osoby. Zatímco však někteří autoři považují fázi klidu za fázi samostatnou, dle jiných je součástí fáze usmírování. V této práci bude, po vzoru Leonore Walkerové, pojednáno o čtyřech fázích domácího násilí.

1.3.1 Fáze napětí

Tato fáze se vyznačuje postupným, vzrůstajícím napětím ve vztahu. Je pro ni typická pasivní agrese, může se však objevit i křik, nadávky a ponižování. Násilná osoba je podrážděná, se vším nespokojená a začíná oběť prakticky za vše kritizovat. S tím, jak se kritika stupňuje, objevují se u oběti pocity viny, že se dostatečně nesnažila, a zapříčinila tak, jak se nyní násilná osoba chová. Oběť se proto začíná přizpůsobovat požadavkům agresora, snaží se mu ve všem vyhovět a zabránit tak jeho agresivnímu výbuchu. To se jí však nemůže podařit.²⁹

1.3.2 Fáze násilí

Napětí ve vztahu vygradovalo do té míry, že přerostlo v násilí. Mnohdy přitom postačí jakákoliv, byť sebemenší záminka, pro to, aby násilí propuklo v plné míře. Násilné incidenty mohou mít různou podobu, může docházet k psychickému teroru i fyzickému násilí. Násilník rozbíjí věci, snaží se oběť zastrašit, mohou se objevit i výhrůžky zabitím. Psychický teror postupně přechází ve fyzické útoky, kdy násilník oběť napadá pěstmi, kopy, škrtí ji, nezřídka dochází i ke znásilnění. Oběť zažívá bolest, pocity strachu, bezmoci a úzkosti.³⁰ K incidentům může být přivolána i policie. To ovšem nemusí nutně vést k postihu agresora, a pokud již k nějakému dojde, tento pro něj nemusí být nijak citelný. Násilník může tedy zjistit, že *„jeho chování má minimální či žádné sociální důsledky, a tak se naučí používat násilí jako přijatelný prostředek kontroly a donucování“*³¹.

²⁹KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 18.

³⁰VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem kriminality v hlavním městě Praze*. 1. vydání. Praha: MJF, 2010, s. 8.

³¹ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 54.

1.3.3 Fáze usmíření

V této fázi se násilná osoba za své jednání omlouvá a slibuje svoji nápravu. Vyjadřuje lítost nad svým jednáním, či alespoň tuto předstírá, a přesvědčuje oběť o tom, že k něčemu podobnému již nedojde. Dává ohrožené osobě najevo svoji lásku, zahrnuje ji pozorností a dárky, neboť se obává toho, že ji ohrožená osoba opustí. Lítost a projevy lásky násilné osoby jsou mnohdy tak přesvědčivé, že jim ohrožená osoba podlehne. Slibům násilníka uvěří, odpouští mu a ve vztahu s ním nadále zůstává.³² Neuvěří-li však jeho slibům, násilník mění svoji taktiku. Ohrožené osobě vyhrožuje sebevraždou či sebepoškozováním, pokud od něho odejde. Obvykle také snižuje svoji vinu na násilných incidentech a odpovědnost za ně svaluje na ohroženou osobu, neboť ta jej (podle násilníka) k tomuto jednání vyprovokovala.³³

1.3.4 Fáze klidu

V tomto období se ve vztahu nevyskytují žádné násilné incidenty. Násilná osoba se snaží plnit své sliby a dočasně se může dokonce chovat tak, že se zdá, že došlo k její nápravě. Ohrožená osoba chce vztah zachovat a doufá, že se násilí již nebude opakovat. Problémy ve vztahu však přetrvávají a pozvolna se kumulují. Násilná osoba je stále více podrážděná, schyluje se tak opět k další fázi – fázi napětí.³⁴

Cyklus domácího násilí se neustále opakuje, avšak doba trvání jeho jednotlivých fází se může měnit. Zatímco v některých případech může fáze klidu trvat i několik měsíců, v jiných to může být pouhých pár dnů. Cyklus domácího násilí může také vypadat jinak ve vztahu mladém a jinou podobu může mít ve vztahu mnohaletém.³⁵ V každém případě právě skutečnost, že při domácím násilí dochází ke střídání jednotlivých fází a násilí tedy není ve vztahu přítomno vždy, je důvodem, proč je mnohdy obtížné takový vztah ukončit.

³²KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 19.

³³ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 54.

³⁴VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem kriminality v hlavním městě Praze*. 1. vydání. Praha: MJF, 2010, s. 8.

³⁵Tamtéž.

2. Represivní přístup k řešení domácího násilí

2.1 Přístupy k řešení domácího násilí

Řešení problematiky domácího násilí nabízí v zásadě dva základní přístupy, a to přístup represivní a přístup preventivní. Zatímco represivní přístup nalézá řešení v kriminalizaci domácího násilí (např. zavedením zvláštní skutkové podstaty trestného činu postihující projevy domácího násilí, či novelizací stávající úpravy), přístup preventivní usiluje o zamezení jeho projevů prostřednictvím opatření netrestní povahy.³⁶

S účinností ke dni 1. 6. 2004 byla do českého právního řádu zavedena skutková podstata trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona (dále jen „TrZ“), postihující případy domácího násilí, což jednoznačně svědčí o kriminalizujícím přístupu k řešení dané problematiky. Ačkoli kriminalizaci domácího násilí bylo možno uvítat, neboť tím bylo jasně deklarováno, že společnost domácí násilí odsuzuje a nebude jej tolerovat, již záhy se ukázalo, že samotný represivní přístup k řešení domácího násilí nepostačuje. Prostředky trestního práva, jak poukazuje Púry, totiž neumožňují „adekvátně, rychle a efektivně reagovat tak, aby tomu, kdo se k domácím násilím uchyluje, zabránily v jeho opakování či eskalaci, a tomu, kdo je domácím násilím ohrožen nebo mu již vystaven, poskytly dostatečnou ochranu“³⁷. Zároveň je třeba říci, že byť prostředky trestního práva umožňují na projevy domácího násilí (i když jen na ty nejzávažnější) reagovat, jde toliko o reakci ex post, která dopadá pouze na důsledky domácího násilí, avšak neřeší jeho příčiny.³⁸

Nedostatky kriminalizujícího přístupu při řešení domácího násilí vedly odbornou veřejnost k jednoznačnému závěru, že trestní právo nemůže být jediným prostředkem ochrany před domácím násilím.³⁹ Odborníci poukazovali na potřebu

³⁶DURDÍK, T. Nové přístupy k řešení domácího násilí v ČR. 1. *Právo a rodina*. 2004, č. 12, s. 1.

³⁷PÚRY, F. Nad legislativními návrhy proti domácímu násilí. *Právní zpravodaj*. 2005, č. 3, s. 14.

³⁸Tamtéž.

³⁹Jeví se jako vhodné poznamenat, že mnozí odborníci kritizují fakt, že v českém právním prostředí došlo ke kriminalizaci domácího násilí dříve, než byla zakotvena mimotrestní, preventivní opatření. Jmenovat lze kupříkladu Baxu a Krále (Srov. BAXA, J., KRÁL, V. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 10, s. 284), případně Púryho (Srov. PÚRY, F. Nad legislativními návrhy proti domácímu násilí. *Právní zpravodaj*. 2005, č. 3, s. 15.).

provázat trestní úpravu s ustanoveními zákonů v netrestní oblasti, někteří přitom považovali za velice důležité i uplatnění prvků probace a mediace, tedy „*aby se v míře co největší ve vztahu k fenoménu domácího násilí uplatňoval multidisciplinární přístup*“.⁴⁰

Snaha o multidisciplinární přístup k řešení domácího násilí vyústila v přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.⁴¹ Tento zákon novelizující řadu zákonů⁴² představoval významný průlom v oblasti ochrany před domácím násilím. Zakotvil institut tzv. policejního vykázaní a obsahově totožného soudního předběžného opatření na ochranu před domácím násilím a ve své podstatě vytvořil systém ochrany založený na třech vzájemně provázaných pilířích. První pilíř představuje Policie ČR, která je za splnění zákonných podmínek oprávněna vykázat násilnou osobu ze společného obydlí. Násilné osobě je tak zabráněno, alespoň po určitou dobu, v páchání násilí na osobě ohrožené a současně je ohrožené osobě dán prostor pro případné řešení dané situace do budoucna. K tomu jí má být nápomocno tzv. intervenční centrum, které představuje druhý pilíř v tomto konceptu ochrany a jehož úloha spočívá v „*zajišťování, popř. zprostředkování, psychologické, sociální, lékařské, právní a další potřebné pomoci ohrožené osobě k řešení příčin i důsledků domácího násilí*“.⁴³ Ochrany před domácím násilím se může ohrožená osoba domáhat také před civilními soudy, které v tomto konceptu ochrany představují poslední pilíř. Ty mohou na podkladě předběžného opatření vykázat násilnou osobu ze společného obydlí, případně, byla-li již násilná osoba vykázána policií, prodloužit dobu trvání tohoto policejního vykázaní. V souvislosti se zakotvením nových institutů bylo samozřejmě nezbytné upravit i následky vyplývající z jejich případného nerespektování. Z tohoto důvodu došlo k doplnění skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 TrZ o nové ustanovení vtělené do písmena e). Jednání vykázané osoby spočívající v závažném anebo opakujícím se nerespektování policejního vykázaní, popřípadě

⁴⁰RŮŽIČKA, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 8, s. 226.

⁴¹Tento zákon nabyl účinnosti 1. 1. 2007.

⁴²Jednalo se celkem o 8 zákonů, a to zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a konečně zákon č. 144/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.

⁴³PŮRY, F. Nad legislativními návrhy proti domácímu násilí. *Právní zpravodaj*. 2005, č. 3, s. 15.

obsahově shodného předběžného opatření soudu, mohlo být nyní posouzeno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 TrZ. V takovém případě byla vykázaná osoba ohrožena trestem odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

Zakotvení institutu policejního vykázaní a obsahově totožného předběžného opatření soudu, poskytování psychologické a sociální pomoci osobám ohroženým domácím násilím a nastolení spolupráce mezi policií a intervenčními centry představovaly nejvýznamnější změny, kterými uvedený zákon přispěl k řešení problematiky domácího násilí. Na podkladě těchto změn lze pak učinit závěr, že se koncepce řešení domácího násilí přesunula z oblasti represivní do oblasti preventivní.

Tolik stručně ke dvěma základním přístupům k řešení problematiky domácího násilí. Vzhledem k tématu této práce bude k problematice domácího násilí přistupováno výlučně z hlediska represivního. Nyní již bude podán stručný vývoj trestní úpravy ve vztahu k domácímu násilí.

2.2 Stručný nástin vývoje trestněprávní úpravy ve vztahu k domácímu násilí

V úvodu této podkapitoly považuji za důležité nejprve krátce pojednat o trestním právu, resp. jeho úloze v právním řádu. Trestní právo zastává v právním řádu pomocnou, tzv. subsidiární roli. Poskytuje ochranu těm nejcennějším právním statkům před případy jejich porušení či ohrožení a nastupuje pouze tam, kde je ochrana těchto statků prostředky jiných právních odvětví neúčinná nebo nedostačující.^{44,45} Představuje tak *ultima ratio*, tj. krajní, nejzazší řešení.

Ze subsidiárního charakteru trestního práva vyplývá, že ochrana před domácím násilím musí být v první řadě zajišťována prostředky mimotrestními, tzn. prostředky zejména práva občanského anebo správního, a prostředky trestního práva se užijí až tehdy, když ty mimotrestní k ochraně před domácím násilím nestačí.

⁴⁴Srov. například nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 413/04.

⁴⁵Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, to výslovně vyjadřuje v ustanovení § 12 odst. 1, v němž je zakotvena zásada subsidiarity trestní represe. Dle ní lze trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

2.2.1 Období do 1. 6. 2004

Pro toto období je v trestním právu příznačná absence speciálního ustanovení, které by bylo možné na problematiku domácího násilí bezprostředně aplikovat. Tehdejší platný a účinný zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „TrZ“), totiž neobsahoval zvláštní skutkovou podstatu trestného činu, která by postihovala domácí násilí se všemi jeho specifiky. To ovšem neznamenalo, že domácí násilí, resp. jeho jednotlivé projevy, byly beztrestné. Konkrétní projevy domácího násilí mohly totiž naplnit znaky některé tehdy existující skutkové podstaty trestných činů obsažených v TrZ.

Při domácím násilí dochází k závažným zásahům do základních lidských práv. Bylo-li konkrétním projevem domácího násilí zasahováno do tělesné nebo duševní integrity oběti, pak toto jednání útočníka mohlo podle tehdejší právní úpravy naplnit znaky některého z trestných činů proti životu a zdraví, kupříkladu trestného činu ublížení na zdraví dle § 221 TrZ, případně těžké újmy na zdraví dle § 222 TrZ či dokonce vraždy dle § 219 TrZ. Některými formami domácího násilí bývá zasahováno i do lidské svobody a důstojnosti oběti. Takové jednání, jímž pachatel zasahoval do svobody oběti, mohlo být, v závislosti na tom, v čem konkrétní protiprávní jednání spočívalo, posouzeno jako trestný čin znásilnění dle § 241 TrZ, omezování osobní svobody dle § 231 TrZ, vydírání dle § 253 TrZ, útisk dle § 237 TrZ anebo porušování domovní svobody dle § 238 TrZ. Vyhrožoval-li násilník oběti usmrcením, či jinou obdobně závažnou výhružkou, pak mohlo být jeho jednání kvalifikováno jako trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 197a TrZ.⁴⁶

Je nutné zdůraznit, že trestným činem byl pouze závažný projev domácího násilí, který se vyznačoval jistou intenzitou anebo tvrdostí útoku.⁴⁷ V mnoha případech však konkrétní projevy domácího násilí potřebné intenzity nedosahovaly. Byť bylo leckdy zasahováno do tělesné integrity oběti, jednání agresora naplňovalo znaky trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 TrZ, případně podle § 222 TrZ, spíše výjimečně. Oběť totiž musela v důsledku jednání agresora utrpět takovou poruchu zdraví, která jí znesnadňovala obvyklý způsob života, příp. měla jiný vliv na obvyklý způsob jejího života, a to nikoliv jen po

⁴⁶Násilník mohl svým jednáním naplnit samozřejmě znaky i dalších skutkových podstat trestných činů, na tomto místě byl uveden pouze výčet těch, k nimž v rámci domácího násilí docházelo pravděpodobně nejčastěji.

⁴⁷Srov. VANTUCH, P. Domácí násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12, s. 54.

krátkou zcela přechodnou dobu, za niž je v praxi považována doba sedmi dnů. K takovým následkům v případě domácího násilí zpravidla nedocházelo, resp. nedochází. Jednotlivé méně závažné projevy domácího násilí nebylo možné dle tehdejší právní úpravy podřadit pod určitou skutkovou podstatu trestného činu⁴⁸, „byť svojí soustavností a opakovaností vysoce negativně narušují psychiku oběti a ve svém důsledku ji narušují nezdávka více, než jednorázově spáchaný trestný čin“⁴⁹.

Jednání vykazující znaky domácího násilí bylo v této době možné postihnout podle různých skutkových podstat. Trestné činy používané ke kvalifikaci domácího násilí v sobě sice zahrnovaly jednotlivé prvky domácího násilí, avšak nepostihovaly jeho podstatu, tedy dlouhodobost a zpravidla i postupnou eskalaci. Aplikace různých skutkových podstat na domácí násilí byla navíc mnohdy těžkopádná, zdlouhavá⁵⁰ a nijak nezohledňovala jeho specifika. Předně nebyla nijak reflektována tzv. zvláštní forma vzájemné závislosti mezi pachatelem a obětí domácího násilí. Právě tento nedostatek byl právní úpravě při postihu domácího násilí obzvláště vytýkán, neboť, jak upozorňuje Fenyk⁵¹, veřejný zájem nebyl chráněn důsledně.

2.2.2 Období od 1. 6. 2004

Závažnost domácího násilí spolu s nedostatky trestní úpravy při jeho postihu podnítila nejrůznější snahy o legislativní řešení tohoto problému. Všem byl společný záměr domácí násilí kriminalizovat, potažmo efektivněji postihovat. Poprvé vzešel tento záměr od skupiny poslanců Holáně, Janečka a Krásy. Ti již v prosinci roku 2001 předložili Poslanecké sněmovně návrh, který předpokládal doplnění skutkové podstaty trestného činu týrání svěřené osoby dle § 215 TrZ⁵²

⁴⁸Takové projevy domácího násilí pak byly zpravidla posuzovány jako přešůpek proti občanskému soužití podle § 49 zákona č. 200/1990 Sb., o přešůpcích.

⁴⁹VANTUCH, P. Domáci násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12, s. 54.

⁵⁰Srov. STŘÍLKOVA, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácími násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 28.

⁵¹FENYK, J. Některé úvahy o postižitelnosti „domáciho násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, č. 12, s. 631.

⁵²Skutková podstata tohoto trestného činu byla vymezena následovně: (1) Ten, kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášt' surovým způsobem nebo na více osobách, nebo b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

tak, aby zahrnovala i případy týrání osoby blízké.⁵³ Podle ustanovení § 215 TrZ měl tedy být odpovědný nejen ten, kdo týrá osobu svěřenou mu do péče anebo výchovy, ale i ten, kdo týrá osobu jemu blízkou.⁵⁴ Poslanecká sněmovna však navrhované řešení domácího násilí shledala jako řešení nevhodné, nesystematické a navíc nedopadající všechny možné případy domácího násilí^{55,56}, a proto jej zamítla.⁵⁷

Po neúspěšném návrhu skupiny poslanců nabídl trestněprávní řešení domácího násilí Senát.⁵⁸ Oproti již zmíněnému návrhu senátní návrh nepředpokládal doplnění některé stávající skutkové podstaty upravené v TrZ, nýbrž vytvoření samostatné skutkové podstaty postihující přímo domácí násilí. Navrhovaná skutková podstata trestného činu měla nést název „týrání osoby žijící ve společném obydlí“, vymezena pak měla být ve vloženém ustanovení § 215a TrZ. Senát se vedle toho pokusil řešit i palčivý problém, s nímž se společnost v souvislosti s domácím násilím potýkala (a ostatně dodnes potýká), a to lhostejnost ze strany blízkého okolí (sousedů apod.). V reakci na tento fakt bylo navrhováno zařadit trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 215a TrZ do výčtu trestných činů, jejichž neoznámení (§ 168 TrZ) a nepřekažení (§ 167 TrZ) je trestné. Stejně tak bylo počítáno se zakotvením nové přitěžující okolnosti, jež měla být aplikována na případy domácího násilí, a nejen na ně.^{59,60}

⁵³Jmenovaní poslanci byli toho názoru, že jednání vykazující znaky domácího násilí je nejvíce podobné tomu, co zákon popisuje v ustanovení § 215, proto se jejich návrh vydal cestou rozšíření právě této skutkové podstaty. Srov. Důvodová zpráva k návrhu novely trestního zákona skupiny poslanců (Vilém Holáň, Josef Janeček, Václav Krása). PČR, PS 1998–2002, tisk 1185.

⁵⁴Návrh novely trestního zákona skupiny poslanců (Vilém Holáň, Josef Janeček, Václav Krása). PČR, PS 1998–2002, tisk 1185.

⁵⁵Srov. BAXA, J., KRÁL, V. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 10, s. 285.

⁵⁶Byl uváděn případ rozvedených manželů, kteří žijí nadále ve společném obydlí, a jeden z nich se vůči druhému dopouští domácího násilí. Bylo poukazováno na to, že ten z bývalých manželů, který se k domácímu násilí uchyluje, by mohl jednoduše prohlásit, že bývalý manžel není vůči němu osobou blízkou, čímž by byla aplikace navrhované skutkové podstaty vyloučena, neboť by nebyly naplněny všechny její zákonné znaky. Srov. BAXA, J., KRÁL, V. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 10, s. 285.

⁵⁷Stalo se tak ve druhém čtení dne 25. 4. 2002. [cit. 14. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=1185>.

⁵⁸Tento návrh vzešel z původního návrhu senátorky Seitlové a dalších, při projednávání na půdě Senátu nicméně doznal podstatných změn. V první řadě se původní návrh vydal, obdobně jako návrh skupiny poslanců, cestou rozšíření skutkové podstaty týrání svěřené osoby dle § 215 TrZ. Byla navrhována i definice domácího násilí, která nutno říci, nebyla nijak zdařilá, neboť postrádala některé esenciální znaky domácího násilí. Srov. Senátní návrh novely trestního zákona. PČR, PS 2002–2006, tisk 298.

⁵⁹Přitěžující okolnost byla navrhována ve znění „spáchal trestný čin ke škodě osobě blízké, mladší osmnácti let, těhotné, nemocné, vysokého věku nebo nemohoucí“. Srov. Senátní návrh novely trestního zákona. PČR, PS 2002–2006, tisk 298.

Senát předložil Poslanecké sněmovně návrh řešení dané problematiky v dubnu roku 2003. Takřka ve stejnou dobu předložilo ministerstvo spravedlnosti zainteresovaným resortům k připomínkovému řízení návrh rekodifikace trestního zákona. V něm bylo navrhováno vytvoření ustanovení § 177 nazvaného „týrání osoby žijící ve společném obydlí“, jenž mělo dopadat právě na případy domácího násilí. Základní skutkové podstaty obsažené v obou návrzích byly totožné, rozdíl spočíval pouze v navrhovaných trestních sazbách a některých kvalifikovaných skutkových podstatách.⁶¹ Zatímco však ministerský návrh byl považován za řešení propracovanější, u senátního návrhu byla vyzdvihována možnost rychlého a účinného řešení domácího násilí.⁶² Po četných diskuzích, kterému z návrhů dát přednost, převážilo nakonec hledisko rychlého řešení dané problematiky a přednost dostal, navzdory své menší propracovanosti, návrh senátní.

Poslanecká sněmovna schválila senátní návrh zákona v prosinci roku 2003, avšak nutno podotknout, že s jistými změnami. Oproti původnímu senátnímu návrhu byla skutková podstata přejmenovaná na „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“, jednalo se však o čistě terminologickou změnu. Znění navrhované základní skutkové podstaty nedoznalo žádných změn a ta tak nadále spočívala v týrání osoby blízké nebo jiné osoby žijící s pachatelem ve společně obývaném bytě nebo domě, přičemž trestní sazba v základní skutkové podstatě činila až tři léta. Ke změnám nedošlo ani ve vztahu k navrhovaným kvalifikovaným skutkovým podstatám, kdy k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby patřilo spáchání uvedeného trestného činu zvláště surovým způsobem, jeho spáchání na více osobách a stejně tak páchaní tohoto trestného činu po delší dobu. Trestní sazba zde byla stanovena na dvě léta až osm let. Naopak ze senátního návrhu byla vypuštěna ustanovení o trestnosti neoznámení a nepřekažení trestného činu podle § 215a TrZ, a byť navrhovaná přítěžující okolnost byla schválena, došlo k její úpravě.^{63,64} Ve znění těchto pozměňovacích návrhů prošel senátní návrh legislativním procesem bez jakýchkoliv obtíží.⁶⁵ Již dne 3. 3. 2004 byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 91/2004 Sb., a dne

⁶⁰Senátní návrh novely trestního zákona. PČR, PS 2002–2006, tisk 298.

⁶¹Návrh ministerstva spravedlnosti upravoval více okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby a zároveň měl obecně vyšší trestní sazby. Srov. VANTUCH, P. Domácí násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12, s. 56.

⁶²VANTUCH, P. Domácí násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12, s. 57.

⁶³Přítěžující okolnost byla nakonec schválena ve znění „spáchal trestný čin ke škodě osoby mladší patnácti let, těhotné, vážně nemocné, vysokého věku nebo nemohoucí“.

⁶⁴Senátní návrh novely trestního zákona. PČR, PS 2002–2006, tisk 298.

⁶⁵V lednu 2004 návrh schválil Senát a již začátkem února jej podepsal prezident. [cit. 25. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&t=298>.

1. 6. 2004 tento zákon zakotvující skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a TrZ nabyt účinnosti. Od tohoto data tak bylo prvotně umožněno komplexně postihovat jednání naplňující znaky domácího násilí.

2.2.3 Období od 1. 1. 2010 do současnosti

Dlouho připravovaná rekodifikace trestního práva hmotného byla dovršena přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“), který nabyt účinnosti dne 1. 1. 2010. Tento zákon přinesl řadu změn, a to jak ve své obecné části, tak i v části zvláštní upravující jednotlivé trestné činy. Některé změny se dotkly i problematiky domácího násilí, resp. trestných činů, které s tímto nežádoucím jevem souvisejí. Předně, ustanovení reflektující specifika domácího násilí našlo v TZ svůj odraz v § 199 nazvaném „týrání osoby žijící ve společném obydlí“. Již na první pohled je patrné, že sousloví „společně obývaný byt nebo dům“, které užívala původní úprava, bylo nahrazeno obecnějším a nepochybně také výstižnějším pojmem „společné obydlí“. Další změnu představuje přísnější postih pachatelů tohoto trestného činu. Zatímco v TrZ činila trestní sazba v základní skutkové podstatě až tři roky, v TZ je stanovena na šest měsíců až čtyři léta. Nejenže tedy došlo ke zvýšení horní hranice trestní sazby, ale byla zakotvena i její spodní hranice, která v původní úpravě absentovala. Zásadním způsobem byly upraveny také okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, a to jak z hlediska těžších následků (těžké újmy na zdraví nebo smrti), tak i v případech, dopustí-li se takového činu pachatel nejméně na dvou osobách. Přestože znění ustanovení § 199 TZ doznalo oproti znění ustanovení § 215a TrZ několika změn, podstata trestného činu byla zachována. K té však již více následující kapitola.

3. Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí – § 199 TZ

Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ⁶⁶) je trestným činem, který nejdůležitěji zohledňuje specifické znaky, jimiž se fenomén domácího násilí vyznačuje. Skutková podstata tohoto trestného činu byla do českého právního řádu zavedena, byť s menšími odlišnostmi, za předchozí právní úpravy, a to novelou č. 91/2004 Sb., s účinností ke dni 1. 6. 2004. Zavedením této skutkové podstaty bylo umožněno na domácí násilí nahlížet odlišně, neboť dosavadní nazírání na něj hlediskem jednotlivých a oddělených útoků bylo nahrazeno za ucelený pohled na domácí násilí jako na „*proces s určitým vývojem a trváním, který je nutné chápat jako celek*“⁶⁷.

Domácí násilí zahrnuje velmi rozmanitá jednání, a proto může z hlediska trestního práva hmotného naplňovat zákonné znaky nejen trestného činu dle § 199 TZ, nýbrž i trestných činů jiných. Tyto však budou zpravidla postihovat pouze dílčí projevy fenoménu domácího násilí, zatímco ustanovení § 199 TZ postihuje jeho podstatu, tj. dlouhodobost a opakovanost násilného jednání, kdy právě zmíněný znak jej činí jevem obzvláště závažným a škodlivým. Být je tedy s problematikou domácího násilí spojováno více trestných činů, trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ je naprosto klíčovým. Z tohoto důvodu mu bude věnována celá následující kapitola, jejímž úkolem bude podat jeho důkladný rozbor.

3.1 Základní skutková podstata

Trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí se podle ustanovení § 199 TZ dopustí ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, přičemž trestní sazba v základní skutkové podstatě činí šest měsíců až čtyři léta.

⁶⁶Co se týká systematického zařazení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, je zařazen do hlavy IV. zvláštní části TZ upravující trestné činy proti rodině a dětem.

⁶⁷ŠUBRT, M. Domácí násilí a vykázaní. *Trestní právo*. 2011. č. 6, s. 24.

3.1.1 Osoba blízká a jiná osoba žijící s pachatelem

Ustanovení § 199 TZ slouží k ochraně před domácím násilím, především k ochraně života, zdraví, osobní svobody a lidské důstojnosti osob tímto fenoménem ohrožených.⁶⁸ Ochrana je poskytována nejen osobám (pachateli) blízkým, kterými se dle § 125 TZ rozumí „*příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní*“, nýbrž i jiným osobám žijícím s pachatelem ve společném obydlí. Na pohlaví anebo věku osoby blízké či jiné nezáleží, avšak nesmí se jednat o týrání osoby, která byla pachateli svěřena do péče anebo výchovy. V takovém případě by totiž bylo nutné jednání pachatele posoudit jako trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ, neboť ten je k trestnému činu podle § 199 TZ v poměru speciality.

Předmětem útoku trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí může být, jak bylo výše nastíněno, jakákoliv osoba za podmínky, že žije s pachatelem ve společném obydlí. Nemusí se tak jednat jen o osobu s bližším vztahem k pachateli, nýbrž půjde i o osobu, kterou bude s pachatelem pojit jen sdílení stejného obytného prostoru. Na důvodu, resp. právním titulu, jejich soužití přitom nezáleží.⁶⁹ Společné obydlí tak mohou užívat z titulu spoluvlastnického vztahu, společného jmění manželů, nájmu bytu, podnájmu bytu apod. Důvodem společného soužití těchto osob může být i jen konkludentní souhlas pachatele s bydlením osoby blízké, popř. jiné osoby, v domě, který je v jeho výlučném vlastnictví.⁷⁰

3.1.2 Společné obydlí

Zákonný znak „ve společném obydlí“ vyjadřuje zvláštní vztah pachatele a oběti tohoto trestného činu, není určením místa jeho spáchání, byť se tak jeví. Skutečnost, že pachatel a oběť žijí ve společném obydlí, mezi nimi totiž vytváří (mimo jiné) zvláštní druh vzájemné závislosti. Ta vyplývá především z nutnosti

⁶⁸JELÍNEK, J. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Kriminalistika*. 2005, č. 4, s. 259.

⁶⁹Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5.10.2016, sp.zn. 7 Tdo 1211/2016.

⁷⁰Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.9.2012, sp.zn. 7 Tdo 1072/2012.

oběti sdílet s pachatelem stejný privátní prostor a taktéž z její ztížené možnosti společné obydlí opustit a vymanit se tak z vlivu pachatele.⁷¹

Společné obydlí navazuje na pojem obydlí, jehož legální definice je obsažena v ustanovení § 133 TZ. Podle ní se obydlím rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Pojem obydlí tak zahrnuje, jak již znění zákonného ustanovení napovídá, všechny druhy prostor sloužících lidem k bydlení. Krom obytných domů a bytů půjde tedy i o obytné chaty, hotelové domy, ubytovny či vysokoškolské koleje.⁷² Zákon vyžaduje, aby pachatel a oběť některou ze zmíněných prostor společně obývali. Pro naplnění skutkové podstaty uvedeného trestného činu již nicméně není významné, na základě jakého důvodu, resp. právního titulu, toto společné obydlí užívají, a stejně tak je bez významu, zda vedou společnou domácnost.⁷³ Přestože zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, společnou domácnost nedefinuje, nelze pochybovat o tom, že základními podmínkami vymezujícími tento pojem jsou nadále úmysl trvale spolu žít, společně hospodařit a podílet se na úhradě svých potřeb.⁷⁴ Osoby žijící ve společném obydlí ve smyslu ustanovení § 199 TZ nemusejí nutně tyto podmínky splňovat a je tomu tak zcela záměrně. Společná domácnost je totiž oproti společnému obydlí vymezením užším, a proto by úžeji koncipovaná skutková podstata nedopadala na některé případy týrání. Jednalo by se například o případ týrání pronajímatele a nájemce, kteří sdílejí jednu bytovou jednotku, anebo případ týrání, kdy bývalý manžel týrá s ním rozvedenou manželku, se kterou nadále žije ve stejném bytě, avšak hospodaří odděleně. Došlo by tím k významné eliminaci případů, na něž by bylo možno skutkovou podstatu aplikovat, což by bylo značně nežádoucí.

Jak bylo shora naznačeno, právní vztah k předmětu bydlení, stejně tak jako vedení společné domácnosti, není pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podle § 199 TZ zásadní. Rozhodující je pouze faktický stav společného bydlení pachatele a oběti.⁷⁵ O ten jde přitom i tehdy „*pokud pachatel do obydlí oběti pravidelně dochází, často se tam zdržuje, běžně tam přespává, a sdílí tak trvalým*

⁷¹Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 559/2014.

⁷²ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1940.

⁷³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 559/2014, dále též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1211/2016.

⁷⁴Takto byla společná domácnost vymezena v ustanovení § 115 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku.

⁷⁵Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 8 Tdo 252/2015.

*způsobem s obětí její soukromí. V takovém případě se totiž jedná o stav, kdy si pachatel může počínat „jako doma“, tzn. má zde práva jako domácí osoba, jako člen rodiny a nikoli jako pouhý host“.*⁷⁶ Nutno však dodat, že takový stav musí mít trvalý, resp. dlouhodobý charakter. Je-li tomu tak, není podstatné, že se pachatel ze sdíleného obydlí i na poměrně dlouhá období vzdaluje, popřípadě že má další vlastní byt, z něžž do obydlí oběti dochází. Jiný, restriktivnější výklad zákona by totiž zcela popíral účel ustanovení § 199 TZ.⁷⁷

Je namístě zdůraznit, že společné obydlí pachatele a oběti představuje nezbytnou podmínku spáchání trestného činu podle § 199. Jestliže tedy týraná osoba ukončí společné soužití s pachatelem a ze společného obydlí se odstěhuje, nemůže jít poté o tento trestný čin, byť by byla nadále vystavena útokům pachatele, které lze považovat za týrání.⁷⁸ Takové jednání však může být posouzeno jako jiný trestný čin, například trestný čin ublížení na zdraví (§ 146 TZ), trestný čin nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ), trestný čin nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ) aj.

Jen pro úplnost je třeba ještě poznamenat, že předchozí právní úprava užívala pro tento znak označení „ve společně obývaném bytě nebo domě“. Někteří odborníci jej však považovali za označení nepřesné a nevhodné. Kupříkladu Jelínek mu vytýkal, že umožňuje dvojí výklad. Poukazoval na to, že je možno chápat jej nejen jako součást charakteristiky určující zvláštní vztah mezi pachatelem a obětí, ale také jako místo spáchání trestného činu podle § 215a TrZ, ve smyslu jeho obligatorního znaku. V takovém případě by pachatel musel týrat oběť právě jen ve společně obývaném bytě nebo domě, přičemž týrání uskutečněné na jiném místě by nebylo pro absenci tohoto znaku dle této skutkové podstaty postižitelné.⁷⁹ Byť v rovině teoretické bylo zřejmě možné této výtce přisvědčit, výklad pojmu „ve společně obývaném bytě nebo domě“ nečinil v praxi obtíže. K týrání mohlo samozřejmě docházet i mimo prostory společně obývaného bytu nebo domu, tedy například na společné dovolené pachatele a oběti, aniž by tato skutečnost měla vliv na posouzení jednání pachatele dle ustanovení § 215a TrZ. I přesto však český zákonodárce při vytváření nového kodexu k uvedené

⁷⁶Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2008, sp. zn. III. ÚS 1285/08.

⁷⁷Tamtéž. Je třeba podotknout, že k obdobnému závěru dospěl i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1510/2011, případně taktéž v usnesení ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 8 Tdo 535/2018.

⁷⁸Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008.

⁷⁹JELÍNEK, J. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Kriminalistika*. 2005, č. 4, s. 260.

výtce patrně přihlédl, neboť zvolil pro označení tohoto specifického znaku pojem společné obydlí, tedy pojem obecnější a výstižnější.

3.1.3 Pojem týrání

Objektivní stránka trestného činu podle § 199 TZ spočívá v tom, že pachatel osobu, která s ním žije ve společném obydlí, týrá. Pojem „týrání“ nemá zákonné vymezení. Ač jej TZ užívá, a to nejen v ustanovení § 199⁸⁰, týrání nedefinuje. Výklad tohoto pojmu je tak ponechán soudní praxi, která jím rozumí zlé nakládání s osobou žijící s pachatelem ve společném obydlí vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které osoba, jež je takovému jednání vystavena, pociťuje jako těžké příkoří.⁸¹

Pod pojmem zlé nakládání je třeba rozumět nejen fyzické útoky (bití pěstmi, fackování, pálení na těle, škrcení aj.), ale i působení psychického utrpení (nadávky, urážky, ponižování, výhrůžky smrtí, zmrzačením, různá omezení aj.).⁸² Soudní praxe zahrnuje pod tento pojem velmi různorodá jednání, nicméně naprosto typická je pro tato jednání kombinace verbálních a fyzických útoků, mnohdy doplněná o nejrůznější omezení. Zlým nakládáním je tak nepochybně jednání pachatele spočívající v tom, že brání poškozené ve svobodném pohybu po bytě, při svých nočních návratech ji opakovaně budí, třese s ní, rozsvěcuje světla, stahuje z ní příkrývku, soustavně ji uráží a zastrašuje.⁸³ Taktéž neustálé a opakované vyhrožování pachatele tím, že zařídí, aby poškozená přišla o práci, vyčítání narození dcer místo syna, kontrola e-mailové korespondence, navázání mimomanželského vztahu pachatele za současného vychloubání se touto skutečností a neustálé nabízení sexuálních praktik společně s další osobou přes opakovaný odpor poškozené, je zlým nakládáním.⁸⁴ Obdobně jde o zlé nakládání v případě, kdy pachatel oslovuje poškozenou vulgárními výrazy, omezuje ji v kontaktu s rodinou, zakazuje jí vyslovovat před ním své názory, opakovaně jí vyhrožuje zabitím, fyzicky ji napadá (kopáním, bitím, vláčením po zemi) a vynucuje si na ní pohlavní styk, při němž ji ponižuje.⁸⁵ I opakované vulgární

⁸⁰TZ pracuje s pojmem týrání i v ustanovení § 198, které vymezuje trestný čin týrání svěřené osoby, a taktéž v ustanovení § 302 upravujícím trestný čin týrání zvířat.

⁸¹Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

⁸²Srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 804/2009.

⁸³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 6 Tdo 548/2008.

⁸⁴Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1110/2009.

⁸⁵Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 8 Tdo 252/2015.

urážky a opakované vyhrožování zabitím doprovázené máváním nože jsou zlým nakládáním.⁸⁶

Týrání je v první řadě charakterizováno vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti. Tento požadavek se vztahuje, a to je potřeba zdůraznit, k pachatelovu jednání jako celku. Jsou-li totiž jednotlivé dílčí akty jeho jednání posuzovány izolovaně, nemusejí vyznívat nijak zvláště závažně, hrubě a bezcitně. Jsou-li ovšem nazírány v kontextu daném konkrétními okolnostmi, za nichž k nim dochází, z hlediska jejich povahy, četnosti, stupňování intenzity, a zejména jako jeden celek, pak vyznívají z hlediska stupně hrubosti a bezcitnosti mnohem závažněji.⁸⁷

Dalším rysem, který týrání charakterizuje, je trvalost zlého nakládání. Tento rys týrání nelze zaměňovat se soustavností pachatelova jednání či s delší dobou jeho trvání. Soustavnost ani delší doba trvání⁸⁸ není k naplnění pojmu týrání vyžadována⁸⁹, nicméně určitá trvalost je nezbytná. Není možné jednoznačně stanovit nutnou dobu trvání zlého nakládání, neboť tento rys týrání je posuzován v závislosti na intenzitě, s níž je s osobou spolužijící zle nakládáno. Vždy je třeba mít na paměti, že mezi intenzitou zlého nakládání a jeho trváním v čase platí nepřímá úměra.⁹⁰ Je-li tedy jednání pachatele velmi intenzivní, bezcitné a hrubé, pak postačuje pro naplnění tohoto rysu i kratší doba jeho trvání. Vyznačuje-li se naopak pachatelovo jednání nižší intenzitou, nižší mírou hrubosti a bezcitnosti, pak jeho jednání bude muset trvat po delší dobu, aby byl rys trvalosti naplněn. Pro názornost lze uvést, že i jednání, kterého se pachatel dopouštěl po dobu dvou měsíců a které spočívalo v hrubých a sprostých nadávkách, ve vyhazování jídla a plivání do jídla, vyhrožování zabitím a zmrzačením a ve fyzickém napadení poškozené, při němž jí způsobil perforaci bubínku, naplňuje dle judikatury rys trvalosti. Kratší doba trvání zlého nakládání byla totiž vyvážena právě jeho vyšší intenzitou, a proto bylo možno i dobu dvou měsíců považovat za dostatečnou pro naplnění podmínky určitého trvání.⁹¹

Krom toho, že týrání musí vykazovat rysy výše uvedené, je stejně tak nezbytné, aby týraná osoba jednání pachatele pro jeho krutost, bezohlednost nebo

⁸⁶Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 8 Tdo 219/2011.

⁸⁷Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. 8 Tdo 545/2010.

⁸⁸Delší doba trvání je již totiž znakem kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu.

⁸⁹Srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1341/2017.

⁹⁰Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1659/2016.

⁹¹Tamtéž.

bolestivost pociťovala jako těžké příkoří. Právě přítomnost tohoto znaku bývá v případech domácího násilí ze strany obviněných často zpochybňována. Namítají, že pokud by týrané osoby skutečně jejich chování a jednání pociťovaly jako těžké příkoří, jistě by soužití s nimi ukončily, nicméně ony tak neučinily. Z této skutečnosti pak dovozují, že v jejich konkrétním případě zmíněný znak týrání absentuje. K této námitce, jež se nezdá objevuje v argumentaci obhajoby, je třeba uvést následující. Osoby, které jsou vystaveny domácímu násilí, často trpí tzv. syndromem týrané osoby. Ten se u obětí domácího násilí projevuje sníženou schopností na prožívané násilí efektivně reagovat, přičemž jedním ze základních znaků tohoto syndromu je právě neschopnost týrané osoby opustit svého násilníka. Nelze tudíž ze skutečnosti, že týraná osoba obviněného již dříve neopustila, automaticky dovozovat, že jeho chování nepociťovala jako těžké příkoří.⁹² V případech týrání osoby žijící ve společném obydlí je třeba chování obětí vždy interpretovat se znalostí zvláštností, které chování týraných osob vykazují, a v úvahu je nutno brát i další okolnosti každého jednotlivého případu.⁹³

Ke znaku těžkého příkoří je namístě ještě poznamenat, že se u týraných osob nezdá setkáváme s tím, že v důsledku dlouhodobějšího týrání již některým projevům pachatelova násilného jednání nepřisuzují takovou závažnost, kterou jeho násilné akty ve skutečnosti vykazují. Z tohoto důvodu nelze při posuzování podmínky těžkého příkoří vycházet jen ze subjektivního hodnocení týrané osoby, nýbrž je potřeba její subjektivní hledisko do jisté míry objektivně korigovat, a to v tom směru, jak by se v dané situaci cítil kdokoliv jiný. Přihlédnout je přitom třeba i k charakteru samotného pachatelova jednání.⁹⁴

Zajímavé je v této souvislosti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 7 Tdo 918/2017, v němž zaznělo, že podmínka těžkého příkoří nebyla naplněna. Jednání obviněného zde spočívalo v tom, že po dobu sedmi měsíců ve společném bydlíšti, převážně ve stavu podnapilosti, slovně urážel svou matku, bouchal s nábytkem, ve dvou případech po ní házel různé věci (nutno podotknout, že se jednalo o talíř a lžičky z plastové hmoty), vyhrožoval jí poškozením zařízení domu a požadoval po ní peníze. Na základě takto zjištěného skutkového stavu soudy nižších stupňů dospěly k závěru, že popsání jednání

⁹²Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1341/2017.

⁹³Tím jsou myšleny zejména vážné obavy oběti o svůj život v případě, že pachatele opustí. Může jít ale také o důvody ekonomické, chybějící bytové podmínky aj.

⁹⁴Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 11 Tdo 1289/13, ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. 7 Tdo 40/2018.

naplňuje všechny zákonné znaky trestného činu podle § 199 TZ. Nejvyšší soud však tento názor nesdílel. Konstatoval, že důvodem neshod mezi poškozenou a obviněným byl nesouhlas poškozené se zahálčivým způsobem života obviněného, který nejenže nepracuje a nijak nepřispívá na společnou domácnost, ale navíc poškozené žádá peníze, které následně utrácí za alkohol a kuřivo. Dodal, že poškozená byla jeho jednáním rozzlobena, v průběhu neshod mu sama nadávala, nicméně, jak sama uvedla, nepociťovala z něj obavu. Trestní oznámení pak učinila toliko ve snaze docílit změny způsobu života obviněného. Za dané situace Nejvyšší soud uzavřel, že lze jen stěží dojít k závěru, že poškozená pocítovala jednání obviněného jako těžké příkoří. Připustil, že takové jednání bylo neomluvitelné, nepřijatelné z hlediska morálních zásad, avšak jistě nevykazovalo znaky týrání.

K naplnění skutkové podstaty podle § 199 zákon nevyžaduje, aby oběť v důsledku týrání pachatelem utrpěla následky na zdraví, resp. vůbec jakákoliv zranění. Důvodem je právě ona skutečnost, že týrání nemusí mít nutně jen povahu fyzického násilí.⁹⁵ Navzdory tomu se lze setkat s rozhodnutími soudů, které tento fakt naprosto opomíjí. Tak tomu bylo i v případě, jímž se v poměrně nedávné době zabýval Obvodní soud pro Prahu 8 a následně Městský soud v Praze jako soud odvolací. Šlo o případ, kdy obviněný po dobu téměř dvou let několikrát do měsíce slovně ponižoval poškozenou nejvulgárnějšími nadávkami, osočoval ji z promiskuitního jednání na pracovišti, sděloval jí, že patří do blázince, opakovaně do ní strkal otevřenou dlaní či ramenem do hrudníku, smýkal s ní v předsíni po zemi a vystrkoval ji z bytu, chytal ji silně za paže tak, že jí způsobil modřiny, v jednom případě jí škrtil a opakovaně jí vyhrožoval, že ji prohodí oknem nebo ji zbije tak, že se nedožije rána, přičemž tyto útoky měly zesilující tendenci, neboť byly doprovázené tím, že obviněný chodil po bytě s nožem v ruce a demonstrativně zaujímal různé bojové pozice namířené proti tělu poškozené.⁹⁶ Nalézací soud shledal, že se obviněný nedopouštěl vůči poškozené hrubého fyzického násilí a že fyzické útoky vůči její tělesné integritě nevedly k závažnějšímu ublížení na zdraví. Akcentoval i skutečnost, že poškozená nebyla

⁹⁵Pokud při domácím násilí dochází ze strany pachatele k fyzickým útokům, není tato skutečnost pochopitelně bez významu. Přítomnost fyzického násilí totiž zpravidla zvyšuje společenskou škodlivost daného jednání a může mít význam i z hlediska možného souběhu více trestných činů (za podmínky, že dojde k zákonem předpokládanému následku či účinku). Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

⁹⁶Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1624/2016.

na obviněném ekonomicky závislá a netrpěla syndromem týrané osoby. Uzavřel, a to především s odkazem na absenci hrubého fyzického násilí a závažnějších následků na zdraví poškozené, že v souzeném případě nebyla naplněna objektivní stránka trestného činu podle § 199 TZ, a proto jej obžaloby zprostil. Na argumentaci nalézacího soudu navázal následně i soud odvolací, nicméně na rozdíl od nalézacího soudu dospěl k závěru, že jednání obviněného by mohlo být posouzeno jako přestupek, a rozhodl o postoupení věci k přestupkovému řízení. Argumentaci, která se objevuje v rozhodnutích těchto soudů, je třeba důrazně odmítnout a správně tak učinil i Nejvyšší soud. Jeví se jako nezbytné připomenout, že vytvořením skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ zákonodárce sledoval ochranu obětí domácího násilí před útoky pachatelů, které se vyznačují především trvalostí a soustavností, nikoli zvláštní intenzitou a brutalitou. K postihu zvlášť intenzivního násilí slouží totiž jiná ustanovení obsažená v TZ, případně až kvalifikovaná skutková podstata tohoto trestného činu.⁹⁷

V souvislosti s problematikou týrání vyvstává ještě otázka, zda lze skutkovou podstatu trestného činu podle § 199 TZ naplnit nejen konáním (aktivním jednáním), ale i opomenutím (pasivitou).⁹⁸ Co se uvedeného týče, je nutné říci, že nikoli každé opomenutí má v trestním právu stejnou závažnost jako konání. Opomenutí je totiž postaveno na roveň konání jen tehdy, jestliže někdo nevykonal to, co bylo jeho právní povinností. Nestací tudíž porušení povinnosti vyplývající pouze z morálních pravidel.⁹⁹ Klíčová je zde existence tzv. zvláštní povinnosti konat, která tíží pachatele v době spáchání trestného činu. Zakotvuje ji § 112 TZ.¹⁰⁰ Ten uvádí výčet případů, z nichž tato zvláštní povinnost konat vyplývá, přičemž její opomenutí zakládá dle uvedeného ustanovení odpovědnost za následek (účinek). To, zda i opomenutím lze spáchat trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, není úplně jednoznačné. Odborná

⁹⁷Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1058/2007.

⁹⁸Tím se dostáváme k problematice tzv. nepravých omisivních deliktů. Jde o takové trestné činy, jejichž forma jednání není v TZ určena, a tudíž je lze spáchat jak konáním, tak opomenutím, přičemž právě, jsou-li spáchány opomenutím, hovoříme o nich jako o nepravých omisivních deliktech.

⁹⁹ŠÁMAL, P. Hlava VIII. Výkladová ustanovení. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck: 2012, s. 1260.

¹⁰⁰Ustanovení § 112 TZ uvádí, že jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.

literatura jasné stanovisko nezaujímá, resp. žádné explicitně nevyjadřuje, nicméně Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí dovozuje, že i touto formou jednání je možné skutkovou podstatu uvedeného trestného činu naplnit. K tomuto závěru dochází v usnesení ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1659/2016. Vzhledem k tomu, že se jedná o rozhodnutí poměrně zásadního významu, je jistě žádoucí věnovat mu více pozornosti.

Po stránce skutkové šlo ve zmíněném rozhodnutí o to, že obviněný po dobu nejméně jednoho měsíce své babičce, která byla upoutána na lůžku, a s níž sdílel společnou domácnost, neposkytoval a ani jinak nezajistil potravu a tekutiny, přestože disponoval peněžními prostředky z jejího starobního důchodu. V důsledku toho poškozená neměla po dobu několika dnů k dispozici žádnou potravu, a tedy ani žádnou nepozřela. Navíc ji obviněný zanechával samotnou v zapáchajícím a špinavém bytě s odpadky a psími exkrementy, nezajistil jí potřebnou hygienu a důstojnou formu vylučování, a stejně tak jí nezajistil potřebnou lékařskou péči, ba naopak její stav před dalšími osobami zatajoval (sociální pracovníci opakovaně neumožnil vstup do bytu). V souzeném případě byla poškozená nakonec nalezena v silně zanedbaném stavu, kdy vážila pouhých 25–30 kg, a navzdory její okamžité hospitalizaci a poskytnuté lékařské péči následujícího dne zemřela na nutriční marasmus vyvolaný delší dobu trvajícím hladověním.

Nalézacím soudem bylo shora popsané jednání posouzeno jako trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ, a i když odvolací soud dospěl k závěru odlišnému, nakonec právní kvalifikaci nalézacího soudu akceptoval.¹⁰¹ Obviněný následně ve svém dovolání poukazoval na nesprávné právní posouzení skutku z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu podle § 199 TZ. Zdůraznil, a to s poukazem na rozpory soudů nižších stupňů, že je třeba najisto postavit, zda lze trestný čin podle § 199 TZ spáchat omisivně. Namítal, že týrání sice může mít i podobu opomenutí péče, k níž byl pachatel povinen, avšak tento závěr je dle něj možno aplikovat pouze na týrání ve smyslu ustanovení § 198 TZ. Uzavřel, že v souzeném případě

¹⁰¹Odvolací soud spatřoval v popsáném jednání trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ, neboť dovodil, že obviněný měl povinnost pečovat o poškozenou ve smyslu § 910 občanského zákoníku. Právní kvalifikaci užitou nalézacím soudem však s odkazem na zásadu zákazu *reformace in peius* akceptoval, jelikož odvolání bylo podáno pouze obviněným a trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ je třeba považovat za trestný čin závažnější.

absentovala povinnost pečovat o osobu žijící ve společném obydlí, a proto se nemohl svojí nečinností uvedeného trestného činu dopustit.

S výše formulovanou námitkou se Nejvyšší soud, nutno říci, dostatečně a přesvědčivě nevypořádal. Reagoval na ni toliko konstatováním již zmíněného § 112 TZ. Uvedl totiž jen, že se jednáním rozumí nejen opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, ale mj. *„také v případě, vyplývá-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání nebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolnosti a svých poměrů povinen“*. Bližší rozvedení citovaného zákonného ustanovení na tomto konkrétním příkladě nenalezneme. V obdobném duchu se pak nesou i další závěry Nejvyššího soudu. Správným je dle něj posouzení popsaného jednání, vzhledem k jeho charakteru a intenzitě, jako zlé nakládání ve smyslu znaku týrání. Posléze uzavírá, že přílehavá je zde právní kvalifikace týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ. Uvedené pak zdůvodňuje tím, že v daném případě nebyly zjištěny (a v popisu skutku podrobně popsány a formulovány) takové skutečnosti, z nichž by bylo možno usuzovat, že poškozená byla obviněnému svěřena do péče, a proto je posouzení daného jednání podle § 198 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ vyloučeno.

Ačkoli rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech domácího násilí zpravidla kvitují, s rozhodnutím výše zmíněným se zcela ztotožnit nemohu. Nejvyššímu soudu lze vytknout, že v odůvodnění svého rozhodnutí nespecifikuje, jaká zvláštní povinnost konat měla obviněného v okamžiku trestného činu tížit. K námitce obviněného sice uvádí, že jednáním je i opomenutí takového konání, vyplývá-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání nebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolnosti a svých poměrů povinen, nicméně je nutné říci, že se jedná o dva zcela samostatné prameny, z nichž může zvláštní povinnost konat vyplývat. Není tudíž zřejmé, zda obviněného tížila zvláštní povinnost konat z důvodu jeho předchozího ohrožujícího jednání, anebo takováto zvláštní povinnost konat vyplývala z jiného důvodu. Lze toliko usuzovat, že správnou je zde varianta první, i když ani druhá zmíněná varianta by zřejmě nemusela být vyloučena.

Dále je třeba poukázat na fakt, že chybí bližší konkretizace ve vztahu k týrání ve smyslu § 199 TZ. Z popisu skutku je zřejmé, že poškozená nebyla vzhledem ke svému věku a zdravotnímu stavu schopna se sama o sebe postarat. Skutkové vymezení daného případu odkazuje proto spíše k opomenutí péče, tedy

k opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu a nikoli z důvodu jeho předchozího ohrožujícího jednání. Pokud však Nejvyšší soud shledal, že se v souzeném případě nejedná o opomenutí péče, nabízí se otázka, zda lze skutečně v tom, že obviněný neposkytoval poškozené stravu a nezajistil jí důstojné podmínky, v nichž by mohla pobývat, spatřovat týrání. Osobně se domnívám, že nikoliv. Žádný právní předpis mu totiž neukládal, aby s poškozenou zacházel jiným způsobem. Obviněného tak nemohla ve vztahu k poškozené tížit povinnost právní, nýbrž toliko morální, která však není pro vyvození trestní odpovědnosti dostačující.

Zákonná formulace, že jednáním je i opomenutí takového konání, vyplývá-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání, odkazuje dle mého názoru spíše k následku (účinku), tedy smrti poškozené, nežli k jejímu týrání. Obviněný znal zdravotní stav poškozené, věděl, že je upoutána na lůžku a zcela nesoběstačná v bazálních potřebách, přesto ji zanechával v bytě samotnou bez jídla a vody. Za dané situace lze jistě dovodit, že jeho povinností bylo zajistit poškozené lékařskou péčí a tedy odvrátit hrozící nebezpečí na zákonem chráněném zájmu (tj. životě poškozené), a to nejpozději v okamžiku, kdy se její zdravotní stav začal v důsledku uvedených skutečností zhoršovat. Obviněný tak ale neučinil, naopak stav poškozené před dalšími osobami zatajoval. Nelze mít tudíž pochybnost o tom, že svým jednáním, jež je zcela jistě jednáním ohrožujícím, vyvolal nebezpečí na právem chráněném zájmu a založil tak svou povinnost konat v zájmu ochrany tohoto právem chráněného zájmu. Tím, že obviněný opomenul konat, je třeba brát jej k odpovědnosti za vzniklý následek, tedy za smrt poškozené.

Byť je v tomto případě nezbytné vyvodit trestní odpovědnost obviněného za smrt poškozené, je otázkou, zda užitá právní kvalifikace, tedy týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 3 písm. b) TZ, je namístě. Závěry Nejvyššího soudu prezentované ve zmíněném rozhodnutí vyznívají poměrně obecně a argumentačně nijak zvlášť přesvědčivě. Dovolacímu soudu je třeba vytknout, že se s naprosto zásadní námitkou obviněného vypořádal toliko citací zákonného ustanovení, aniž by jej blíže rozvedl. Vzhledem k tomu nelze dle mého názoru dospět k závěru, že předmětným rozhodnutím bylo najisto postaveno, že i opomenutím lze skutkovou podstatu trestného činu podle § 199 TZ naplnit. Osobně se přikláním spíše k názorové argumentaci obviněného, tedy, že

opomenutím je možné v případě týrání naplnit pouze skutkovou podstatu trestného činu podle § 198 TZ.

3.1.4 Pachatel a subjektivní stránka

Pachatelem trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 může být jen ten, kdo s týranou osobou žije ve společném obydlí. Nezáleží přitom na jeho vztahu k týrané osobě, a proto může být pachatelem jak příbuzný týrané osoby, případně jiná osoba jí blízká¹⁰², tak i ten, jehož vztah k ní je založen jen spolužitím ve společném obydlí¹⁰³. K osobě pachatele lze jen pro úplnost ještě dodat, že jím může být jen fyzická osoba, neboť z ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, je zřejmé, že právnická osoba pachatelem tohoto trestného činu být nemůže.

Co se týče subjektivní stránky trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, zákon předpokládá na straně pachatele zaviněné jednání ve formě úmyslu. K naplnění subjektivní stránky přitom postačuje, jedná-li pachatel alespoň v úmyslu nepřímém, tzn., že je v okamžiku týrání přinejmenším srozuměn s tím, že v důsledku jeho jednání pocítuje spolužijící osoba těžké příkoří.¹⁰⁴ Závěr o tom, že v konkrétním případě pachatel jednal zaviněně ve formě úmyslu, musí být pochopitelně podložen skutkovými zjištěními a tudíž, stejně tak jako ostatní znaky skutkové podstaty trestného činu, jsou znaky subjektivní stránky předmětem dokazování. To však nebývá vždy snadné, neboť zavinění, jež vyjadřuje vnitřní vztah pachatele k následku jeho jednání, nelze objektivně pozorovat.¹⁰⁵ Jediným přímým důkazem bývá v tomto ohledu doznání pachatele¹⁰⁶, nicméně právě to v případech týrání zpravidla absentuje. Úmysl pachatele, resp. formu zavinění, lze při absenci doznání usuzovat jen nepřímou z okolností případu, za kterých ke spáchání trestného činu došlo, typicky ze způsobu vykonaného jednání, ale i kupříkladu z pohnutky, jež

¹⁰²K pojmu osoba blízká více v části práce zabývající se předmětem útoku trestného činu podle § 199 TZ.

¹⁰³Jestliže osoba nesdílí s týranou osobou a pachatelem společné obydlí, lze ji v souvislosti s tímto trestným činem postihnout pouze za některou z forem účastenství ve smyslu ustanovení § 24 TZ, tj. jako organizátora, návodce či pomocníka.

¹⁰⁴DURDÍK, T. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKÁ, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1099.

¹⁰⁵Srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2014, sp. zn. 8 Tdo 957/2014.

¹⁰⁶Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2728/12.

pachatele k jednání vedla.¹⁰⁷ V mnoha případech týrání osoby žijící ve společném obydlí si lze nicméně jen stěží představit, že by se pachatel dopouštěl svého jednání jinak než úmyslně. Jestliže jednání pachatele spočívá v opakovaných fyzických a verbálních útocích, mnohdy doprovázených nejrůznějšími omezeními, což je pro tyto případy naprosto typické, je zcela vyloučeno, aby k takto realizovaným útokům měl pachatel jiný vnitřní psychický vztah, tj. vztah toliko nedbalostní. Takového jednání se pachatel bude naopak dopouštět zcela cíleně a záměrně.

3.2 Kvalifikované skutkové podstaty

Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty, ke kterým jsou připojeny znaky další, které zvyšují závažnost činu pro společnost.¹⁰⁸ Tyto znaky, resp. okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, spočívají ve spáchání trestného činu podle § 199 TZ zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, dále ve způsobení těžké újmy na zdraví, ve spáchání tohoto činu nejméně na dvou osobách, jakož i v jeho páčání po delší dobu. S existencí těchto okolností, vyjmenovaných v ustanovení § 199 odst. 2, je spojena trestní sazba dva až osm let. V ustanovení § 199 odst. 3 TZ jsou pak upraveny ještě tzv. zvláště závažné okolnosti, za které zákon považuje, způsobí-li pachatel tímto trestným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, anebo způsobí-li tímto činem smrt. V takovém případě pak činí trestní sazba pět až dvanáct let.

3.2.1 Zvláště surový nebo trýznivý způsob

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, kterou § 199 odst. 2 TZ uvádí ve svém výčtu na prvním místě, je spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí zvláště surovým nebo trýznivým způsobem. Zatímco zvláště surový způsob charakterizuje intenzitu tohoto trestného činu a obecně chování

¹⁰⁷Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2014, sp. zn. 8 Tdo 957/2014.

¹⁰⁸Jelínek, J. Skutková podstata trestného činu. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 162–163.

pachatele při něm, zvláště trýznivý způsob zrcadlí, jak dané jednání vnímá a prožívá samotná týraná osoba.¹⁰⁹

Co se týče zvláště surového způsobu, bude k jeho naplnění potřeba, aby se zlé nakládání s týranou osobou vyznačovalo vyšší mírou brutality, než která je běžná u většiny trestných činů tohoto druhu. Zpravidla tak bude tento znak naplněn tehdy, užije-li pachatel vůči týrané osobě zvláště razantní násilí anebo větší počet rozličných forem týrání.¹¹⁰ Soudní praxe uvádí jako příklady jednání naplňujících zmíněný znak pronásledování s nastartovanou motorovou pilou, pálení ochlupení na přirození, zavedení klacku do přirození, způsobení popálenin, bodných a řezných ran na těle či přiložení sekery ke krku za současného vyhrožování useknutím hlavy.¹¹¹

Zatímco podstata zvláště surového způsobu spočívá v brutalitě a razanci použitého násilí, v případě zvláště trýznivého způsobu tkví v subjektivním prožitku a vnímání daného jednání týranou osobou.¹¹² Charakterizuje jej zvýšená míra utrpení, která pro týranou osobu z pachatelova jednání vyplývá.¹¹³ Nemusí jít ovšem jen o utrpení ve smyslu fyzické bolesti, ale „půjde též o útrapy, které zasahují týranou osobu v emocionální sféře, psychicky ji traumatizují, udržují u ní stav trvalého strachu, zesilují u ní pocit ponížení a zneuznání“¹¹⁴. Naplněn pak bude tento znak jak v případě, kdy je týrané osobě, byť i jen po krátkou dobu, působena těžce snesitelná bolest, tak i tehdy, je-li jí působena bolest méně intenzivní, avšak po dlouhou dobu.¹¹⁵

Poměrně zajímavým je v dané souvislosti judikát Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 11 Tdo 1289/2013. Byl v něm řešen jeden ze závažných případů domácího násilí, při němž byla poškozená vystavena brutálnímu a navíc eskalujícímu fyzickému a psychickému násilí. Obviněným byla opakovaně

¹⁰⁹Srov. DURDÍK, T. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1099.

¹¹⁰DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 37, [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

¹¹¹Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 2. 2018, sp. zn. 7 Tdo 117/2018, dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 8 Tdo 381/2011, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2012, sp. zn. 7 Tdo 257/2012.

¹¹²Je vhodné upřesnit, že i zde, stejně tak jako v případě těžkého příkoří, platí, že subjektivní hledisko týrané osoby je třeba do určité míry objektivně korigovat, a to v tom směru, jak by se ve stejné situaci cítil kdokoli jiný. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 11 Tdo 1289/2013.

¹¹³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 11 Tdo 1289/2013.

¹¹⁴Tamtéž.

¹¹⁵Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014.

fyzicky atakována, a to útoky vysoké intenzity, kdy se jednalo zejména o časté bití pěstmi, kopání, údery hlavou o stůl, smýkaní za vlasy, škrcení i vyrazení zubů. Byla vystavena i hrubému urážení a ponižování, vydírání, vyhrožování a pachatelovým neskrývaným mimomanželským sexuálním stykům, které obzvlášť těžce nesla. Nejvyšší soud v tomto svém rozhodnutí vyjádřil, že poškozená musela významnou část projevů násilí vnímat zvlášť trýznivě, přičemž nelze dle dovolacího soudu pochybovat o tom, že takto vnímala především projevy fyzického násilí jako bití pěstmi, kopání, škrcení a vyrazení zubů. Zdůraznil, že poškozená nejenže při těchto útocích (a následně i po nich) pociťovala fyzickou bolest, ale pociťovala též masivní úzkost, silný strach z obviněného a strach o svůj život a zdraví.¹¹⁶

Ještě je třeba doplnit, že ve vztahu k naplnění uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby postačuje na straně pachatele nedbalostní forma zavinění.

3.2.2 Způsobení těžké újmy na zdraví

Další z okolností, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, je způsobení těžké újmy na zdraví týrané osobě v důsledku jejího týrání pachatelem. Co se rozumí těžkou újmou na zdraví, objasňuje ustanovení § 122 odst. 2 TZ, které zakotvuje definici tohoto pojmu. Těžkou újmou na zdraví se podle něj rozumí vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění spočívající ve zmrzačení, ztrátě nebo podstatném snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztrátě nebo podstatném oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, v mučivých útrapách nebo v delší době trvající poruše zdraví. Vzhledem k obsáhlosti dané problematiky není možné (a ostatně ani účelné) pojmut ji v této podkapitole uceleně. Pozornost bude proto zaměřena pouze na otázku těžké újmy na zdraví spočívající v delší

¹¹⁶Na tomto rozhodnutí je velmi zajímavé, že za jeden ze způsobů týrání poškozené byla považována i neskrývaná nevěra. Nejvyšší soud zde uvedl, že nevěru samu o sobě nelze považovat za projev týrání, nicméně dodal, že neskrývaná nevěra vůči životnímu partnerovi může být za určitých okolností součástí týrání, jestliže ji poškozená osoba vnímá jako těžké přikopání a pokud pachatel tuto nevěru používá jako prostředek k ponižení takové osoby. A právě tak tomu v daném případě bylo. Pachatel totiž svoji novou partnerku proti vůli poškozené (jeho manželky) ubytoval ve společném obydlí, měl také intimní styky s jejími dcerami, nevěru před ní nijak neskrýval, naopak se stala jedním ze způsobů ponižování poškozené a fakticky se stala, v kontextu celého pachatelova jednání, výrazem pohrdání poškozenou a neúcty k ní.

době trvající poruše zdraví, a to konkrétně na téma, které je s domácím násilím hojně spojováno – posttraumatická stresová porucha.

Pojmem posttraumatická stresová porucha (PTSP)¹¹⁷ se označuje soubor různých poruch chování a prožívání, které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku přesahujícího běžnou lidskou zkušenost. Typickými příznaky nemoci jsou neustálé znovuprožívání traumatické události (tzv. flashbacky, živé představy a sny, aj.), vyhýbavé chování, kdy oběť vědomě utíká před situacemi, které traumatickou událost připomínají (místo, osoby s událostí spojené apod.), a v neposlední řadě poruchy fyziologických reakcí (poruchy spánku, zvýšená dráždivost, poruchy koncentrace, třes aj.).^{118,119} Podmínkami, za nichž lze tuto nemoc považovat za delší dobu trvající poruchu zdraví, a tedy těžkou újmu na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) TZ, se v poměrně nedávné době zabýval Nejvyšší soud v judikátu sp. zn. 8 Tdo 751/2017. Nutno předeslat, že jím dovolací soud reagoval na dosavadní rozhodovací praxi (některých) soudů, které téměř automaticky po zjištění příznaků posttraumatické stresové poruchy u poškozených kvalifikují následek jednání pachatele jako těžkou újmu na zdraví. Dovolací soud v tomto svém rozhodnutí nejprve připomněl ustálenou judikaturu, dle níž je delší dobu trvající poruchou zdraví jen vážná porucha zdraví, která se takto (tj. jako vážná porucha zdraví) projevuje alespoň po dobu šesti týdnů.¹²⁰ Ve světle ustálené judikatury pak zdůraznil, že pouhé zjištění, že posttraumatická stresová porucha přetrvává u poškozeného po relativně dlouhou dobu, tj. nejméně po dobu šesti týdnů, pro závěr, že je tato delší dobu trvající poruchou zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) TZ, nestačí. Posttraumatická stresová porucha musí zároveň představovat velmi citelnou újmu v obvyklém způsobu života poškozeného. *„Musí být spojena s takovými potížemi, které nejenže trvají delší dobu, ale poškozenému brání v obvyklém způsobu života, do něhož mu vážně zasahují tak,*

¹¹⁷Podle mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 nese posttraumatická stresová porucha kódové označení F43.1. [cit. 12. 6. 2019]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn>.

¹¹⁸ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 114–115.

¹¹⁹Záludnost této poruchy spočívá v tom, že se její rozmanité symptomy objevují až po delším časovém úseku od prožitého traumatu, zpravidla v období od několika týdnů do několika měsíců od traumatické události. Posttraumatická stresová porucha vzniká totiž jako zpožděná nebo protražovaná odezva na extrémní stresový prožitek spojený především s ohrožením fyzické integrity nebo života člověka. Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 114–115, shodně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1341/2017.

¹²⁰Srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. 7 Tdo 406/2007.

že se nemůže projevovat a chovat podle svých zvyklostí a obstarávat si obvyklým způsobem své životní potřeby a uspořádat své sociální poměry.“

V kontextu závěrů vyslovených Nejvyšším soudem je namístě zdůraznit, že při hodnocení tohoto typu těžké újmy na zdraví nelze klást váhu pouze na délku trvání posttraumatické stresové poruchy, nýbrž je třeba zkoumat i její obsah, povahu. Posttraumatická stresová porucha může totiž u poškozené osoby v různé intenzitě přetrvávat po relativně dlouhou dobu, avšak za těžkou újmu na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) TZ ji bude možné považovat pouze za podmíněk výše uvedených.

Pro úplnost je třeba poznamenat, že ve vztahu k naplnění okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v podobě způsobení těžké újmy na zdraví je vyžadována nedbalost. V opačném případě, tj. za předpokladu úmyslného zavinění, by bylo nutné jednání pachatele posoudit jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TZ spáchaný v jednočinném souběhu s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ.¹²¹

3.2.3 Spáchání činu nejméně na dvou osobách

Tato okolnost, jež podmiňuje použití vyšší trestní sazby, bude naplněna za předpokladu, že pachatel současně týrá dvě či více osob žijících s ním ve společném obydlí. Na rozdíl od již zmíněných okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby se u této neuplatní obecná zásada zakotvená v § 17 TZ¹²² upravující formu zavinění pachatele k okolnosti zvlášť přitěžující, což vyplývá přímo z povahy dané okolnosti. K jejímu naplnění vyžaduje zákon úmyslnou formu zavinění, přičemž postačuje úmysl nepřímý.¹²³ Pachatel musí být tedy alespoň srozuměn s tím, že týrá dvě, popř. více osob, které s ním ve společném obydlí žijí.

¹²¹Srov. ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 1943, obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. 6 Tdo 400/2014.

¹²²Ustanovení § 17 je formulováno následovně: K okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlídně, a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.

¹²³Srov. DURDÍK, T. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1100.

Ač není nutné k této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby mnoho dodávat, dovolím si poznamenat, že její užití připadá v úvahu pouze tehdy, jestliže pachatel týrá nejméně dvě osoby žijící s ním ve společném obydlí, které mu ale nebyly svěřeny do péče anebo výchovy. Příkladem lze tedy uvést, že užití této okolnosti je namístě, jestliže pachatel týrá svoji družku a její nezletilé dítě, jehož výchovou nebyl matkou pověřen. Pokud ale pachatel týrá svoji družku a jejich společné nezletilé dítě, nastává situace odlišná. V takovém případě je aplikace uvedené okolnosti vyloučena, neboť jednání pachatele je třeba posoudit jako trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ v souběhu s trestným činem týrání svěřené osoby podle § 198 TZ.

Dlužno ještě dodat, že předchozí právní úprava požadovala pro užití této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby týrání na více osobách, což v praxi znamenalo, že zlému nakládání musely být vystaveny nejméně tři osoby.¹²⁴ Současné znění, resp. zpřísnění, této okolnosti lze jedinečně vítat.

3.2.4 Páchání činu po delší dobu

Poslední z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, kterou obsahuje ve svém výčtu § 199 odst. 2 TZ, je páchání činu (týrání osoby žijící ve společném obydlí) po delší dobu. V případě užití této okolnosti bude nezbytné, aby zlé nakládání trvalo řádově měsíce, neboť, jak bylo v práci dříve naznačeno, již vlastní týrání je zlým nakládáním, které se vyznačuje určitým trváním.¹²⁵ Čím méně intenzivní týrání bude, tím delší dobu bude muset takové zlé nakládání trvat, aby došlo k naplnění jmenované okolnosti.¹²⁶ Intenzita zlého nakládání ovlivňuje totiž nutnou dobu trvání takového jednání nejen v základní skutkové podstatě, nýbrž i ve skutkové podstatě kvalifikované.

Judikaturou Nejvyššího soudu bylo dovozeno, že doba, která je (zpravidla) nezbytná k naplnění jmenované okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby,

¹²⁴Srov. ŠÁMAL, P. Hlava šestá. Trestné činy proti rodině a mládeži. In: ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II.* Díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 1274.

¹²⁵Jeví se jako vhodné poznamenat, že trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ je trestným činem trvajícím. Tento závěr byl vysloven v usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014. Do té doby byl považován za trestný čin pokračující (viz. kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008).

¹²⁶Srov. DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 38. [cit. 10. 9. 2019]. Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

činí nejméně šest měsíců.¹²⁷ Ze soudní praxe je nicméně znám případ, kdy k jejímu naplnění postačovala i doba pouhých čtyř měsíců. Šlo o jeden z extrémních případů domácího násilí, který se vyznačoval značnou brutalitou a intenzitou týrání. Pro názornost lze uvést, že poškozená byla pachatelem především surově zbita, opakovaně fyzicky atakována, tlučena elektrickým kabelem přes hlavu a obličej, bodnuta kapesním nožem nad koleno levé nohy a tupou částí nože bita do hlavy. Byla jím také opakovaně udeřena rýčem do zraněného kolene a hlavy a v jednom případě jí pachatel přiložil sekýru ke krku za současného vyhrožování, že jí a jejím synům usekne hlavy.¹²⁸ Přesto, že se v daném případě nejednalo o dobu šesti měsíců, tedy dobu zpravidla nezbytnou pro naplnění znaku spočívajícího v „páchání činu po delší dobu“, neměl Nejvyšší soud s ohledem na intenzitu, bezcitnost a brutalitu pachatelova počínání pochybnost o naplnění tohoto znaku.

V návaznosti na výše uvedené lze učinit závěr, že zatímco v případě méně intenzivního týrání bude muset zlé nakládání trvat podstatně déle, aby došlo k naplnění znaku v podobě „páchání činu po delší dobu“, jenž ve smyslu § 199 odst. 2 písm. d) TZ podmiňuje použití vyšší trestní sazby, v případě intenzivního týrání postačí k jeho naplnění i kratší doba trvání, nicméně vždy se bude muset jednat o trvání v řádu měsíců.¹²⁹ V závislosti na konkrétních okolnostech případu (intenzitě týrání, jeho četnosti, způsobu provedení činu apod.) není přitom vyloučeno, aby i doba několika málo měsíců daný zákonný znak naplnila.¹³⁰

Nutno ještě dodat, že k naplnění zmíněné okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby postačuje nedbalost.¹³¹

3.2.5 Způsobení těžké újmy na zdraví nejméně dvou osob

Co se týče této zvláště závažné okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, dovolím si pouze odkázat na část práce, která pojednávala o způsobení těžké újmy na zdraví a spáchání činu nejméně na dvou osobách, jakožto okolnostech, které ve smyslu § 199 odst. 2 písm. b), resp. § 199 odst. 2 písm. c) TZ, podmiňují použití vyšší trestní sazby. Na tomto místě pouze zdůrazním, že

¹²⁷Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008, anebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1294/2015.

¹²⁸Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 8 Tdo 381/2011.

¹²⁹Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1560/2017.

¹³⁰Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008.

¹³¹Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1598/2015.

těžká újma na zdraví musí vzniknout nejméně dvěma osobám, které žijí s pachatelem ve společném obydlí a nebyly mu svěřeny do péče anebo výchovy. V tomto případě pak pachateli hrozí trest odnětí svobody v rozmezí pěti až dvanácti let (§ 199 odst. 3 TZ).

3.2.6 Způsobení smrti

Jedná se o poslední zvlášť závažnou okolnost obsaženou v § 199 odst. 3 TZ. Podle tohoto ustanovení může být jednání pachatele posuzováno pouze za podmínky, že týrané osobě byla v důsledku jejího týrání způsobena smrt z nedbalosti. V opačném případě, tj. byla-li pachatelem usmrcena úmyslně, bude nutné jednání pachatele posoudit jako trestný čin vraždy podle § 140 spáchaný v jednočinném souběhu s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199.

4. Další (vybrané) trestné činy související s domácím násilím

Domácí násilí se vyznačuje značnou rozmanitostí svých jednotlivých projevů, a proto může v každém konkrétním případě naplnit zákonné znaky nejen trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ, nýbrž i trestných činů jiných. Konkrétně mohou být v těchto případech naplněny zákonné znaky některých trestných činů proti životu (např. vražda podle § 140 TZ, usmrcení z nedbalosti podle § 143 TZ aj.), dále trestných činů proti zdraví (např. těžké ublížení na zdraví podle § 145 TZ), trestných činů proti svobodě (např. omezování osobní svobody podle § 171 TZ), trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. znásilnění podle § 185 TZ), trestných činů proti rodině (např. zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ), trestných činů proti majetku (např. poškození cizí věci podle § 228 TZ) anebo trestných činů narušujících občanské soužití (např. nebezpečné vyhrožování podle § 353 TZ). Není účelné rozebírat všechny trestné činy, jichž se může pachatel domácího násilí dopustit. V následující kapitole bude proto pozornost zaměřena pouze na několik vybraných trestných činů, které s domácím násilím bezprostředně souvisí.

4.1 Trestný čin týrání svěřené osoby – § 198 TZ

Přestože veřejnost spojuje domácí násilí především s násilím partnerským a násilím páchaným na ženách, jeho vymezení je širší. Zahrnuje i mezigenerační násilí, jímž se v kontextu domácího násilí souhrnně označuje násilí páchané na dětech a seniorech. Senioři a děti tvoří nejohroženější skupinu obětí domácího násilí, děti patří navíc spolu s ženami i k jeho nejčastějším obětem. Na případy domácího násilí páchaného na seniorovi anebo naopak na nezletilém dítěti dopadá z trestněprávního hlediska (zpravidla) ustanovení § 198 TZ – týrání svěřené osoby, jehož skutková podstata je vůči trestnému činu týrání osoby žijící ve společném obydlí speciální a použije se tedy přednostně. Toto ustanovení chrání osoby, které vzhledem ke svému věku nebo z jiných důvodů jsou v péči nebo výchově jiných osob. *„Pojmy péče nebo výchova je přitom třeba rozumět jakoukoliv péčí nebo výchovu, ať je jejím důvodem trvalý či přechodný vztah a bez ohledu na to, čím byl tento vztah založen. Základ péče nebo výchovy může tedy*

*spočívat jak v platné právní úpravě, v úředním rozhodnutí, v pracovní smlouvě, jiné smlouvě nebo i v konkludentních činech.*¹³² Předmětem útoku tohoto trestného činu je tedy jak dítě, tak i osoba zletilá, která je, ať už pro stáří, nemoc, invaliditu, mentální retardaci apod., odkázána na péči jiné osoby.¹³³ Skutečnost, že jde o osoby odkázané na pachatele a tudíž ve vztahu k němu více zranitelné, se pak promítá do trestní sazby v základní skutkové podstatě tohoto trestného činu, která je v porovnání s trestným činem podle § 199 TZ přísnější, neboť činí jeden rok až pět let.¹³⁴

Objektivní stránka trestného činu podle § 198 TZ spočívá v tom, že pachatel osobu, která je v jeho péči nebo výchově, týrá. Pojmem týrání je chápáno zlé nakládání se svěřenou osobou, které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí a které tato osoba vnímá jako těžké příkoří. Při analýze tohoto pojmu je třeba vycházet ze stejných hledisek a kritérií, která byla podrobně rozvedena v části věnované trestnému činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, a proto lze v tomto ohledu plně odkázat na předchozí kapitulu. Nutno pouze doplnit, že oproti trestnému činu podle § 199 TZ není pochybnost o tom, že se trestného činu podle § 198 TZ lze dopustit omisivně. Soudní praxe i právní teorie je jednotná v tom, že objektivní stránku uvedeného trestného činu je možné naplnit i opomenutím péče, kterou je pachatel povinen poskytnout, jestliže svěřená osoba vzhledem ke svému věku anebo zdravotnímu stavu není schopna se o sebe postarat. O případ opomenutí péče tak půjde především tehdy, pokud pachatel zanedbává hygienu svěřené osoby anebo neposkytuje svěřené osobě přiměřenou stravu.¹³⁵

Bez jakýchkoliv pochyb lze za týrání ve smyslu § 198 TZ považovat jednání, kdy je nezletilé dítě po dobu několika měsíců trestáno za drobné prohřešky bitím rukou, vařečkou, prutem, odpíráním jídla, klečením na betonu i několikrát denně po dlouhou dobu s předpaženými rukama a vykonáváním domácích prací neodpovídajícím jeho věku.¹³⁶ Stejně tak jde o týrání, pokud je nezletilé dítě dlouhodobě svědkem fyzického a psychického týrání svého blízkého

¹³²Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1561/2016.

¹³³Tamtéž.

¹³⁴U trestného činu dle § 199 TZ činí šest měsíců až čtyři léta.

¹³⁵Srov. ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář. 2. vydání.* Praha. C. H. Beck, 2012. s. 1935, rozhodnutí trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1983, č.j. Tlpjf 169/82.

¹³⁶Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1561/2016.

příbuzného (např. matky).¹³⁷ Naproti tomu fyzické trestání nezletilých dětí v menší intenzitě za nesplnění uložených pracovních úkolů přiměřených jejich věku znaky tohoto trestného činu nenaplní.¹³⁸ Ani nepřiměřené fyzické potrestání nezletilého dítěte bitím vařečkou po těle uskutečněné ve dvou případech nemá povahu týrání.¹³⁹

Pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby může být jen fyzická osoba¹⁴⁰, která vykonává ve vztahu k týrané osobě péči nebo výchovu.¹⁴¹ Je potřebné zdůraznit, že k vyvození trestní odpovědnosti pachatele není nutná existence zvláštního aktu, jímž by byla týraná osoba výslovně svěřena do pachatelovy péče nebo výchovy. Tento vztah, tj. péče anebo výchovy, může totiž vzniknout i jen fakticky, tedy neformálně na konkludentním základě.¹⁴² V praxi bude patrně nejčastějším pachatelem rodič, resp. oba rodiče, anebo manžel či druh matky, který není otcem dítěte, ale byl matkou pověřen pomáhat při jeho výchově. Stejně tak jím ale mohou být „učitelé, vychovatelé, sportovní trenéři, přátelé a známí rodičů týrané osoby i jiné osoby, jejichž vztah k týranému je založen zcela nahodilým úkonem např. faktickým převzetím péče“¹⁴³. Z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl (přímý nebo nepřímý), což znamená, že pachatel musí být v okamžiku týrání přinejmenším srozuměn s tím, že v důsledku jeho jednání pociťuje svěřená osoba těžké příkoří.

V případě naplnění pojmových znaků trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 TZ hrozí pachateli, jak bylo výše nastíněno, trest odnětí svobody v

¹³⁷Tento názor vyslovený Nejvyšším soudem v usnesení ze dne 10. 6. 2013, sp. zn. 4 Tdo 525/2013, je třeba uvítat. Faktem je, že v prostředí domácího násilí mnohdy vyrůstají děti, a pokud již nejsou samy ze strany agresora atakovány, přihlížejí tomu, jak se agresor násilného jednání dopouští na jejich rodiči. To je nepochybně velmi traumatizujícím zážitkem, který narušuje psychiku a zdravý vývoj dětí, a lze tudíž ocenit, že judikatura již na tento závažný problém adekvátně reagovala.

¹³⁸RABINSKÁ, I. Trestné činy proti rodině a dětem. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 620.

¹³⁹Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1168/2012.

¹⁴⁰Srov. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

¹⁴¹K tomu je nutné poznamenat, že se nevyžaduje, aby týraná osoba byla výhradně v péči pachatele. Ze závěrů Nejvyššího soudu vyřčených v usnesení ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1459/2012, totiž vyplývá, že vyvození trestní odpovědnosti dle § 198 TZ nebrání ani skutečnost, že týraná osoba je umístěna v léčebném zařízení. Dle Nejvyššího soudu se pachatel může dopustit uvedeného trestného činu, jestliže je poškozená osoba po delší dobu umístěna v nemocnici, s ohledem na svůj pokročilý věk a zdravotní stav je zcela odkázána na pomoc jiných osob, a pachatel sám z vlastní iniciativy převzal odpovědnost za péči o ni (dokrmování, osobní hygiena apod.) po dobu svých pravidelných návštěv.

¹⁴²Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006.

¹⁴³ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 1936.

trvání jednoho roku až pěti let. Přísněji je potom postihován (stejně tak jako u trestného činu podle § 199 TZ), jestliže osobu, která mu byla svěřena do péče nebo výchovy, týrá zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, dále způsobí-li jí těžkou újmu na zdraví ve smyslu § 122 TZ, týrá-li nejméně dvě osoby (např. dvě nezletilé děti, jejichž je rodičem, anebo seniorský manželský pár, který je odkázán na jeho péči), páchá-li tento čin po delší dobu (§ 198 odst. 2 TZ), popř. způsobí-li svým jednáním těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt (§ 198 odst. 3 TZ). Trestní sazba zde činí, shodně jako u trestného činu podle § 199 TZ, dva až osm let (§ 198 odst. 2 TZ), popř. pět až dvanáct let (§ 198 odst. 3 TZ). Pokud jde o pojmy „zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem“ či „páchání činu po delší dobu“, dovolím si opět odkázat na předchozí kapitolu, neboť lze u těchto okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby vycházet ze stejných hledisek a kritérií, která byla rozvedena u trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.

Již bylo řečeno, že trestný čin podle § 198 TZ je v poměru speciality k trestnému činu podle § 199 TZ. Z této skutečnosti vyplývá nejen, že se ustanovení § 198 TZ použije přednostně, ale také, že je vyloučen jednočinný souběh těchto dvou trestných činů. O vyloučení jednočinného souběhu půjde přitom i v případě tohoto trestného činu s trestným činem ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TZ anebo trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148 TZ. Nejedná se však o poměr speciality, nýbrž o tzv. faktickou konzumpci. Vychází se totiž z toho, že pokud bylo jednáním pachatele svěřené osobě ublíženo na zdraví, jedná se o vedlejší a méně významný důsledek hlavní trestné činnosti, jíž je týrání svěřené osoby ve smyslu § 198 TZ, a proto bude dané jednání posouzeno pouze podle ustanovení § 198 TZ.¹⁴⁴ Obdobný postup se pak uplatní i v případě trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ.^{145,146}

¹⁴⁴Srov. DURDÍK, T. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1091.

¹⁴⁵Srov. DURDÍK, T. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1101.

¹⁴⁶Nabízí se k tomu podotknout, že Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1062/2015, navzdory právní nauce a ostatně i své dřívější rozhodovací praxi (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2006, sp. zn. 6 Tdo 1463/2006) dospívá k překvapivému závěru, že jednočinný souběh trestného činu podle § 199 TZ s přečinem § 146 odst. 1 TZ není vyloučen.

Jestliže bylo hovořeno o vyloučení jednočinného souběhu, je namístě uvést, kdy tento bude naopak připadat v úvahu. Jednočinný souběh trestného činu podle § 198 TZ je možný (kupříkladu) s trestným činem vraždy podle § 140 TZ, s trestným činem těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TZ, ale také s trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ, jestliže nedostatek péče o svěřenou osobu spočívá i v déletrvajícím odpírání dostatečné potravy.¹⁴⁷

Závěrem lze ještě dodat, že trestný čin týrání svěřené osoby dle § 198 TZ patří mezi trestné činy, jejichž nepřekážení (§ 367 TZ) a neoznámení (§ 368 TZ) je trestné.

4.2 Trestný čin znásilnění – § 185 TZ

Ačkoli nelze domácí násilí pojímat jen jako násilí partnerské, kde násilnou osobou je muž a osobou ohroženou žena, faktem je, že se stále jedná o nejrozšířenější vzorec.¹⁴⁸ V případech partnerského násilí jsou velmi frekventované nejrůznější útoky do intimní oblasti týrané osoby, a proto je vhodné věnovat pozornost některému z trestných činů namířených proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti upravených v Hlavě III. TZ. Vybrán byl trestný čin znásilnění (§ 185 TZ), tj. trestný čin v rámci této hlavy nejzávažnější. V nemalém počtu případů týrání osoby žijící ve společném obydlí pachatel totiž svým jednáním současně naplní znaky právě trestného činu znásilnění. A jak již bylo Nejvyšším soudem judikováno, jednočinný souběh trestných činů týrání osoby žijící ve společném obydlí a znásilnění je možný.¹⁴⁹

Ustanovením § 185 TZ je chráněno právo člověka svobodně se rozhodovat o svém pohlavním životě. Ochrana je tímto ustanovením poskytována jakékoliv osobě, nejen tedy ženě, nýbrž i muži. Nebylo tomu tak ale vždy. Muž může být předmětem útoku tohoto trestného činu až od novely provedené zákonem č.

¹⁴⁷ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012. s. 1937–1938.

¹⁴⁸Srov. MARTINKOVÁ, M., SLAVĚTÍNSKÝ, V., VLACH, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 10.

¹⁴⁹Zmínit lze kupříkladu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1685/2016.

144/2001 Sb., s účinností od 1. 5. 2001. Do nabytí účinnosti předmětné novely bylo znásilnění muže posuzováno jako trestný čin vydírání.¹⁵⁰

Objektivní stránka znásilnění je charakterizována tím, že pachatel násilím, pohrůzkou násilí nebo jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Násilím je v tomto případě myšleno použití fyzické síly k překonání odporu znásilňované osoby, případně k zamezení odporu očekávaného.¹⁵¹ Pohrůzkou násilí se rozumí jak pohrůžka bezprostředního násilí, tak i pohrůžka násilí, které bude vykonáno v budoucnu, jestliže se osoba nepodrobí vůli pachatele. V tomto směru je potřebné zdůraznit, že pohrůžka násilí nemusí směřovat jen přímo proti osobě, která se má podrobit vůli pachatele. Může být namířena i proti jejímu dítěti anebo jiné osobě jí blízké. Stejně tak se může týkat násilí na majetku (např. pohrůžka zničením zařízení bytu apod.). Pokud zde není obsaženo násilí, půjde o pohrůžku jiné těžké újmy. Ta mimo hrozby způsobení majtkové újmy (např. pohrůžka snížením mzdy) může spočívat i ve způsobení vážné újmy na cti a dobré pověsti nebo může směřovat ke ztrátě zaměstnání či k rozvratu manželství.¹⁵² Stejně tak jí může být hrozba zahájením trestního stíhání, a není přitom rozhodné, zda se oběť trestné činnosti dopustila či nikoli.¹⁵³

Co se týče pojmu „pohlavní styk“, je jím *„jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať stejného či odlišného pohlaví. Jde o široký pojem, který zahrnuje jednání vyvolaná pohlavním pudem, jejichž podstatou je fyzický kontakt s druhou osobou, tj. dotyk, který směřuje k ukojení sexuálního nutkání.“*¹⁵⁴ Toto základní vymezení v sobě zahrnuje celou řadu jednání. Může se jednat o soulož (tj. spojení pohlavních orgánů muže a ženy), jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží (tj. zejména orální nebo anální

¹⁵⁰PELC, V. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 598.

¹⁵¹Srov. FREMR, R. Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1010.

¹⁵²FREMR, R. Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1010–1011.

¹⁵³ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář. 2. vydání*. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 1838.

¹⁵⁴Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1205/2012.

pohlavní styk)¹⁵⁵, ale i o osahávání či tření genitálií, prsou, sání prsních bradavek aj.^{156,157} Zatímco podle základní skutkové podstaty jsou posuzovány takové formy pohlavního styku, které zasahují sexuální integritu oběti méně invazivním způsobem, soulož či jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, jakožto jeho nejzávažnější formy, jsou postihovány již v rámci skutkové podstaty kvalifikované. V praxi přitom zpravidla dochází k naplnění nejen základní, nýbrž i kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu.

Donucení představuje překonání nesouhlasného projevu, odporu znásilňované osoby s pohlavním stykem. Musí jít ale o odpor vážně míněný, nikoli jen hraný. Jestliže dotyčná osoba odpor jen předstírá, anebo zpočátku sice odpor klade, ale později s pohlavním stykem dobrovolně souhlasí, nejde o donucení.¹⁵⁸ Od posledně zmíněného případu je ale nutné odlišovat situaci, kdy znásilňovaná osoba přestane v průběhu znásilnění klást odpor z důvodu strachu, vyčerpanosti nebo jeho beznaděжности. V takovém případě nelze usuzovat na svolení k pohlavnímu styku a jde tedy stále o donucení.¹⁵⁹

O znásilnění půjde i tehdy, když pachatel dosáhne pohlavního styku s obětí tím, že zneužije její bezbrannosti. Bezbrannost je stavem, ve kterém osoba není schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor. Takový stav může být vyvolán opilostí, hypnózou, umělým spánkem apod. Osoba se v tomto případě nachází ve stavu, kdy vůbec nevnímá okolní svět. Ve stavu bezbrannosti se ale bude nacházet i osoba, která sice vnímá okolní svět, avšak není schopna po duševní či rozumové stránce vyhodnotit situaci a adekvátně na ni zareagovat. Tento stav je označován

¹⁵⁵Dle konstantní judikatury půjde o jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží vždy v případech, když nedochází ke spojení pohlavních orgánů muže a ženy, ale pohlavní orgán muže či ženy je nahrazen jinou částí těla. Půjde tedy o situace, kdy s pohlavním orgánem ženy jsou místo pohlavního orgánu muže spojovány jiné části těla jako např. ústa, zasouvané prsty, anebo naopak, kdy je pohlavní orgán muže místo spojení s pohlavním orgánem ženy zasouván do jiných částí těla ženy, například do podpaží či je vkládán ženě do ruky za účelem tření apod. Srov. kupříkladu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1311/2017.

¹⁵⁶FREMR, R. Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1012.

¹⁵⁷Výše uvedené zahrnuje jak případy, kdy pachatel sám některá z uvedených jednání na těle oběti provádí (tj. aktivní jednání), anebo naopak, kdy nutí oběť, aby tato jednání vykonávala na něm (tj. pasivní jednání). Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009.

¹⁵⁸BOHUSLAV, L. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné.* 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 620.

¹⁵⁹PELC, V. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 596.

za psychickou bezbrannost a lze se s ní setkat zejména u osob trpících duševní poruchou, u dětí (zejména útlého věku), anebo u osob mentálně zaostalých. Krom této absolutně chápané bezbrannosti se může osoba nacházet v situaci, která sice nezakládá absolutní bezbrannost, ale přesto se dotyčná osoba bránit nemůže. Tak je tomu u osoby spoutané, osoby upoutané na lůžku nebo invalidním vozíku či osoby ochrnuté aj. V tomto případě není osoba schopna bránit se z důvodu nedostatku fyzických schopností. Zneužitím bezbrannosti je pak ve smyslu ustanovení § 185 TZ míněno, že pachatel o skutečnosti zakládající u osoby bezbrannost ví a tohoto jejího stavu zneužije k dosažení pohlavního styku s ní.¹⁶⁰

V této souvislosti je namístě zdůraznit, že o zneužití bezbrannosti půjde jedině tehdy, nalézá-li se oběť ve stavu bezbrannosti bez přičinění pachatele.¹⁶¹ Je-li totiž do tohoto stavu pachatelem uvedena, například tím, že ji pachatelem opije anebo jinak omámí a takto jedná v úmyslu vykonat na ní pohlavní styk, nejde o zneužití bezbrannosti, nýbrž o užití násilí.¹⁶² Právě o tento případ šlo v kauze, kterou se zabýval Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 13. 6. 2018, sp. zn. 6 Tdo 423/2018. Jednalo se o případ domácího násilí, které se vyznačovalo dlouhodobým psychickým a fyzickým týráním poškozené (manželky obviněného), ovšem výjimečné nebyly ani útoky namířené do intimní sféry poškozené. Ta byla ve dvou případech svým manželem znásilněna, přičemž způsob provedení tohoto činu byl obdobný. Nejprve jí byla omámena blíže nezjištěnou látkou, po jejímž požití nebyla schopna hýbat končetinami. V okamžiku, kdy ležela na zádech a nebyla schopna klást odpor, k ní obviněný přistoupil, obkročmo si na ni sedl a vsunul jí přirození do úst. Poté ji přetočil na bok, zvedl jí levou nohu do výšky a z boku na ní vykonal soulož. Jde o naprosto ukázkový případ, kdy k provedení pohlavního styku bylo použito násilí a nikoli zneužitá bezbrannost poškozené. Poškozená se totiž ve stavu bezbrannosti ocitla až poté, co požila neznámou látku, kterou jí dal obviněný do pití se záměrem vykonat na ní pohlavní styk. Obviněný tedy v tomto případě uvedl poškozenou do stavu bezbrannosti lstí, a tudíž ve smyslu ustanovení § 119 TZ užil k tomuto činu násilí.

¹⁶⁰ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012. s. 1839.

¹⁶¹Srov. FREMR, R. Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1011.

¹⁶²Srov. § 119 TZ.

K objektivní stránce trestného činu znásilnění je zapotřebí ještě uvést, že se vyznačuje tzv. dvojím jednáním. První jednání spočívá v užití násilí, pohrůžky násilí, pohrůžky jiné těžké újmy nebo zneužití bezbrannosti, druhé pak ve vykonání pohlavního styku. Z toho vyplývá velmi podstatná skutečnost, a to že spolupachatelem tohoto trestného činu bude každý, kdo se podílel alespoň na jedné fázi znásilnění. Spolupachatelem znásilnění bude tedy jak ten, kdo použil násilí, pohrůžku násilí nebo pohrůžku jiné majetkové újmy, i když se pak již nepodílel na pohlavním styku, tak i ten, kdo na oběti vykonal pohlavní styk, byť to nebyl on, kdo dotyčnou oběť násilím nebo pohrůžkou násilí či jiné těžké újmy k pohlavnímu styku donutil.¹⁶³

V této souvislosti lze ze soudní praxe připomenout případ domácího násilí, při němž docházelo k závažnému fyzickému, psychickému i sexuálnímu násilí. Krom toho, že poškozená byla obviněným (svým druhem) slovně atakována, urážena, ponižována a opakovaně fyzicky napadána, byla jím i opakovaně znásilněna. V jednom z těchto případů jím byla po předchozím fyzickém napadení donucena k orálnímu pohlavnímu styku s jiným mužem. Donucení zde spočívalo v přiložení hlavně střelné zbraně, a jelikož se poškozená obávala o svůj život, tohoto jiného muže sexuálně uspokojila.¹⁶⁴ Vzhledem k výše uvedenému charakteru trestného činu znásilnění, je jeho pachatelem ve zmíněném případě nejen druh poškozené, jakožto ten, kdo poškozenou k jednání donutil pohrůžkou bezprostředního násilí (přiložením hlavně střelné zbraně), nýbrž i muž, který se od poškozené nechal orálně uspokojit.¹⁶⁵

Co se týče osoby pachatele trestného činu znásilnění, může jím být nejen muž, ale i žena, a stejně tak právnická osoba¹⁶⁶. V případech domácího násilí jsou jimi nejčastěji muži, přičemž zpravidla jde o manžele, případně druhy týraných osob. S touto skutečností potom úzce souvisí institut souhlasu poškozeného podle § 163 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, o němž bude pojednáno v další kapitole.

Z hlediska subjektivní stránky je u znásilnění vyžadováno úmyslné zavinění. Pokud by se ale pachatel pro nižší intenzitu kladeného odporu domníval,

¹⁶³BOHUSLAV, L. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 621.

¹⁶⁴Tímto případem se Nejvyšší soud zabýval ve svém usnesení ze dne 11. 3. 2016, sp. zn. 8 Tdo 176/2015.

¹⁶⁵Pro úplnost lze poznamenat, že tak tomu může být pouze za podmínky, že jsou obě části jednání, tedy násilné jednání i vykonání pohlavního styku, kryty zaviněním.

¹⁶⁶Srov. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

že je odpor předstíraný a osoba s pohlavním stykem souhlasí, jednalo by se o skutkový omyl negativní, v jehož důsledku by byla pachatelova odpovědnost za úmyslný trestný čin vyloučena.¹⁶⁷

Okolnosti, které u znásilnění podmiňují použití vyšší trestní sazby, spočívají, krom již zmíněné situace, kdy je pohlavní styk vykonán souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, ve spáchání tohoto činu na dítěti anebo se zbraní (§ 185 odst. 2 TZ). Ve třetím odstavci § 185 TZ je pak trestní sazba dále zvýšena pro případy, kdy je znásilněno dítě mladší patnácti let nebo osoba nacházející se ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo nacházející se na jiném místě, kde je omezována osobní svoboda. Stejnou trestní sazbou je postihován i pachatel, který oběti způsobí těžkou újmu na zdraví. Nejprísnější postih hrozí potom pachateli, který znásilňované osobě způsobí smrt (§ 185 odst. 4 TZ). Musí jít však o smrt způsobenou z nedbalosti, neboť v opačném případě by bylo nutné jednání pachatele posoudit jako trestný čin vraždy podle § 140 TZ v souběhu s trestným činem znásilnění podle § 185 TZ.¹⁶⁸

4.3 Trestný čin nebezpečného pronásledování – § 354 TZ

„Trestným činem nebezpečného pronásledování je postihován jev, který se označuje termínem „stalking“. Tento pojem byl poprvé použit patrně v USA v devadesátých letech pro označení určitého psychopatologického chování. Anglický termín, který lze jinak přeložit jako lov, honba, stopování zvěře, byl použit jako paralela k obdobnému chování pachatele, který svou oběť pronásleduje, slídí po ní a obtěžuje ji.“¹⁶⁹

Nebezpečné pronásledování není trestným činem, který by přímo postihoval jednání vykazující znaky domácího násilí, přesto s tímto jevem úzce souvisí. Čírtková uvádí, že v určitých případech prostorové ani právní oddělení partnerů jako cesta k ukončení domácího násilí nefunguje. Domácí násilí tedy

¹⁶⁷BOHUSLAV, L. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 621.

¹⁶⁸U znásilnění činí trestní sazba v základní skutkové podstatě šest měsíců až pět let, u kvalifikovaných skutkových podstat je trestní sazba ve druhém odstavci stanovena na dvě léta až deset let, v odstavci třetím na pět až dvanáct let a v posledním, čtvrtém odstavci, na deset až osmnáct let.

¹⁶⁹VOKOUN, R. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 909.

pokračuje, ovšem v nových podmínkách přejde do alternativní podoby násilí, která se nazývá pronásledování bývalým partnerem, přičemž právě toto jednání je pak možné postihnout podle ustanovení § 345 TZ. Stalking nastává, když pronásledovatel již nežije s obětí ve společném obydlí, ale dále ji týrá a terorizuje jiným dostupným způsobem. Typický pronásledovatel se uchyluje k psychickému teroru, kdy oběť obtěžuje nevyžádanými projevy zájmu a pokusy o kontakt s ní. Nakonec se uchyluje i k nebezpečnému vyhrožování, v extrémních případech dochází k fyzickému napadení či dokonce vraždě pronásledované osoby. Čírtková v dané souvislosti zdůrazňuje, že domácí násilí a pronásledování bývalým partnerem představují dvě samostatné a svébytné verze partnerského teroru, které se mohou vyskytovat izolovaně, ale i jako vzájemně propojené. A dále poznamenává, že zdaleka ne vždy se domácí násilí přemění na pronásledování. Pouze určitá část násilných osob pokračuje v domácím násilí cestou pronásledování bývalého partnera, jednoznačně přitom vedou muži.¹⁷⁰

Ustanovením § 345 TZ je chráněno klidné mezilidské soužití a práva jednotlivců s tím související, tj. osobní svoboda, soukromí a tělesná a duševní integrita jedinců.¹⁷¹ Je jím postihováno dlouhodobé pronásledování jiného prováděné taxativně vypočtenými formami jednání za podmínky, že jsou způsobilé vzbudit v pronásledované osobě důvodnou obavu o její život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jí blízkých. Zákonem předvídané formy nebezpečného pronásledování spočívají ve vyhrožování pronásledované osobě nebo osobám jí blízkým ublížením na zdraví nebo jinou újmou¹⁷², dále ve vyhledávání osobní blízkosti pronásledované osoby nebo v jejím sledování, v jejím vytrvalém kontaktování prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak, v omezování jejího obvyklého způsobu života a v neposlední řadě ve zneužití osobních údajů pronásledované osoby za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu.

Jednání podřaditelná pod nebezpečné pronásledování bývají zpočátku spíše nenápadná, avšak postupně nabývají na intenzitě. Zprvu tak může jednání pachatele spočívat v pouhém posílání emailů či telefonickém kontaktování oběti,

¹⁷⁰ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, 48–49.

¹⁷¹Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1036/2016.

¹⁷²V charakteru výhružky spočívá rozdíl mezi trestným činem nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ) a trestným činem nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ). Zatímco v případě nebezpečného pronásledování jde o výhružku ublížením na zdraví či jinou újmou, v případě nebezpečného vyhrožování jde o pohrůzku smrtí, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou.

postupem času však přechází v nebezpečnější formy, jako například v tzv. noční hlídky před domem pronásledované osoby, v doprovázení pronásledované osoby při cestě do zaměstnání, v denní čekání před jejím domem či dokonce v její fyzické napadení. Přestože nebezpečné pronásledování zahrnuje jednání značně rozmanitá, je jim společný záměr obtěžovat jiného tak intenzivně, že to již ohrožuje jeho psychickou a v některých případech i fyzickou integritu, resp. život.¹⁷³

Jedním z požadavků zákonem kladených na nebezpečné pronásledování je dlouhodobost takového nežádoucího jednání. Podle judikturních závěrů se dlouhodobostí v případě stalkingu rozumí přinejmenším několik vynucených kontaktů s obětí anebo pokusů o ně.¹⁷⁴ Ojedinelé nebo náhodné projevy, byť jinak nežádoucího chování, tento požadavek tedy nesplňují. Co se tohoto požadavku týče, jeho splnění je závislé na formě nebezpečného pronásledování, ale i na intenzitě, s jakou byly konkrétní formy nebezpečného pronásledování naplněny. Platí přitom obecné pravidlo, že čím větší je frekvence a různorodost jednotlivých forem pronásledování, tím kratší doba postačí pro jeho naplnění.^{175,176}

Vedle dlouhodobého pronásledování zákon vyžaduje splnění ještě další podmínky. Tou je způsobilost jednání vzbudit v pronásledované osobě důvodnou obavu o její život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jí blízkých. Důvodnou obavou je ve smyslu uvedeného ustanovení myšlena obava objektivně způsobilá vyvolat vyšší stupeň obav a úzkosti, aniž je však nutné, aby u pronásledované osoby takový pocit skutečně vyvolala.¹⁷⁷ Stačí, že její vznik je reálný. Jde o podmínku trestnosti dlouhodobého pronásledování, a proto je nutné splnění tohoto požadavku vyvozovat obzvláště pečlivě. Každý případ je nutné posuzovat velmi individuálně a důsledně hodnotit všechny jeho okolnosti. Přihlédnout je třeba

¹⁷³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011.

¹⁷⁴Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 947/2016.

¹⁷⁵Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011, obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1625/2016.

¹⁷⁶Z ryze klinického hlediska jsou pod stalking zahrnovány jen takové způsoby pronásledování, které představují opakované, trvající a nechtěné navazování kontaktů s obětí za použití násilí nebo jiných srovnatelných praktik, přičemž opakováním se zde rozumí nejméně deset nechtěných kontaktů s pronásledovanou osobou (anebo pokusů o ně) trvajících po dobu alespoň čtyř týdnů. Pokračuje-li přitom takové pronásledování delší dobu, je považováno za potenciálně vysoce nebezpečné, neboť se zde zvyšuje pravděpodobnost gradace útoků a eskalace násilí, jenž nezřídka vede k pokusu nebo i vraždě pronásledované osoby. Srov. VÁLKOVÁ, H. Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 3295, shodně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1625/2016.

¹⁷⁷Usnesení Nejvyššího soudu ze dne ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 8 Tdo 94/2017.

zejména k fyzickým a povahovým vlastnostem pachatele, stejně tak poškozeného, k povaze výhrůžky aj.¹⁷⁸

Ze soudní praxe lze připomenout jeden z případů domácího násilí, kde násilí na poškozené neustalo ani po ukončení soužití s obviněným a opuštění společného obydlí. Domácí násilí se po dobu společného soužití aktérů vyznačovalo především psychickým týráním (dlouhodobé urážky, ponižování, výhrůžky, neustálá kontrola styku s okolím aj.), jehož intenzitu zvyšovaly občasné fyzické útoky. Krátce poté, co poškozená společné obydlí opustila, ji obviněný začal pronásledovat. V období trvajícím zhruba měsíc a půl poškozenou v 581 případech kontaktoval prostřednictvím mobilního telefonu, kdy jí volal, zasílal SMS zprávy a když poškozená telefonní číslo obviněného zablokovala, použil k jejímu kontaktování jiného telefonního čísla. Obviněný ji dále atakoval zasíláním e-mailů, a to s četností dvakrát denně, opakovaně na ni čekal v zaměstnání a sledoval ji na cestě do zaměstnání i ze zaměstnání, kdy si takto počínal třikrát týdně. Nakonec si opatřil od nezletilého syna poškozené duplikát klíče od jejich bytu a pokusil se opakovaně do tohoto bytu vniknout, což se mu ani v jednom z případů nepodařilo. Nejvyšší soud vyslovil jednoznačný závěr, že obviněný svým jednáním naplnil všechny zákonné znaky trestného činu nebezpečného pronásledování. Objektivní stránku tohoto činu naplnil rozličnými formami jednání, které navíc nabývaly na intenzitě. Ač pronásledování trvalo po dobu pouhého měsíce a půl, požadavek dlouhodobosti byl s ohledem na jeho rozmanité formy, intenzitu a četnost, naplněn. Dovolací soud neměl pochybnost ani o naplnění požadavku spočívajícího ve způsobilosti vzbudit důvodnou obavu, když přihlédl ke skutečnosti, že si obviněný již v minulosti vůči poškozené násilně počínal.^{179,180}

Pachatelem trestného činu nebezpečné pronásledování může být jakákoliv fyzická osoba.¹⁸¹ „Z kriminologických výzkumů vyplývá, že nejčastěji se jedná o bývalé partnery, relativně časté je i zastoupení osob s různými duševními poruchami, včetně těch, které se vyznačují těžkými asociálními poruchami

¹⁷⁸Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016, sp. zn. 7 Tdo, 498/2016.

¹⁷⁹Tímto případem se Nejvyšší soud zabýval v usnesení ze dne 12. 9. 2018, sp. zn. 8 Tdo 897/2018.

¹⁸⁰V kontextu zmíněné kauzy je namístě poznamenat, že v případech pronásledování bývalého partnera bývá jednání pachatele motivováno především snahou udržet si za každou cenu moc a kontrolu nad bývalým partnerem. Srov. VÁLKOVÁ, H. Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 3295.

¹⁸¹Z § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, vyplývá, že právnická osoba jím být nemůže.

*osobnosti (právě tito pachatelé jsou nejnebezpečnější), a proto bude třeba znalecky posuzovat jejich duševní stav, a konečně mezi stalkery patří i někteří neúnavní obdivovatelé známých osobností (sportovců, umělců, politiků apod.).*¹⁸²

Co se týká subjektivní stránky tohoto trestného činu, je vyžadováno úmyslné zavinění. Přestože může jít i o úmysl nepřímý, v praxi půjde téměř vždy o úmysl přímý, protože „*stalking představuje jednání maximálně zacílené na určitou osobu*“¹⁸³.

Za podmínky, že pachatel spáchá tento trestný čin vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní, nebo nejméně se dvěma osobami, naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu (§ 354 odst. 2 TZ). Z hlediska kategorizace trestných činů (§ 14 TZ) půjde přitom u nebezpečného pronásledování podle § 354 TZ vždy o úmyslný přečin, nikoli zločin, neboť trestní sazba činí i u jeho kvalifikované skutkové podstaty nejvýše tři roky.¹⁸⁴

¹⁸²VÁLKOVÁ, H. Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 3299.

¹⁸³RŮŽICKA, M.: Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2771.

¹⁸⁴V základní skutkové podstatě činí trestní sazba až jeden rok.

5. Domácí násilí z pohledu trestního práva procesního – vybrané aspekty

Při řešení případů domácího násilí bude týraná osoba v probíhajícím trestním řízení v procesním postavení poškozené osoby a současně i oběti trestného činu. Je vhodné si alespoň ve stručnosti tyto základní pojmy vymezit. Poškozeným je podle § 43 odst. 1 TŘ ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Toto široké vymezení pojmu poškozený je korigováno dvěma omezeními. První z nich je obsaženo v § 43 odst. 2 TŘ, dle něhož se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Druhé omezení je pak zakotveno v ustanovení § 310a TŘ, které stanoví, že pro účely narovnání nepřísluší práva poškozeného tomu, na koho přešel nárok na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Na rozdíl od pojmu poškozený je pojem oběť definován zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestné činnosti (dále jen „ZOTČ“), a to konkrétně v jeho § 2 odst. 2. Obětí se podle tohoto ustanovení rozumí fyzická osoba, které trestným činem vznikla nebo měla vzniknout újma na zdraví, majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Jde o vymezení tzv. přímé oběti, nutno však dodat, že zmíněný zákon pod pojem oběti trestného činu subsumuje i tzv. oběť nepřímou. Tou je příbuzný nebo osoba blízká přímé oběti, která v důsledku trestné činnosti zemřela. Okruh pozůstalých osob je konkretizován ustanovením § 2 odst. 3 ZOTČ, dle něhož je nepřímou obětí příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se dle zmíněného ustanovení za oběť každá z nich. ZOTČ vymezuje ještě kategorii tzv. zvlášť zranitelné oběti¹⁸⁵, což je osoba zvláště náchylná k druhotné viktimizaci¹⁸⁶, a proto jí zákon přiznává další, zvláštní práva.

¹⁸⁵Kdo je zvlášť zranitelnou obětí stanoví § 2 odst. 4 ZOTČ. Je důležité poznamenat, že v praxi mohou vyvstat pochybnosti, komu statut oběti zvlášť zranitelné přiznat. Na tuto situaci pamatuje § 3 odst. 1 ZOTČ, který zakotvuje tzv. princip presumpce zvlášť zranitelné oběti. Ten říká, že pokud existují pochybnosti o tom, zda je oběť zvlášť

Z výše uvedeného vyplývá, že pojem oběť je v porovnání s pojmem poškozený vymezen na jedné straně úžeji, neboť nezahrnuje právnické osoby, na druhé straně je však jeho vymezení širší, neboť se za oběť považují i někteří pozůstalí po oběti, ač by neměli postavení poškozeného podle TŘ.¹⁸⁷

5.1 Vybraná procesní oprávnění týrané osoby

Zmíněné právní předpisy garantují týrané osobě v rámci probíhajícího trestního řízení mnohá oprávnění. Na ta (z pohledu dané problematiky) nejvýznamnější procesní oprávnění bude zaměřena pozornost níže.

5.1.1 Právo na informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

TŘ i ZOTČ ukládají orgánům činným v trestním řízení povinnost týranou osobu jakožto poškozenou osobu a oběť trestného činu v každé fázi trestního řízení informovat o jejích procesních právech a povinnostech. Obzvláště v případech domácího násilí je třeba klást důraz na to, aby se týrané osobě ze strany orgánů činných v trestním řízení dostalo poučení i o jejím právu žádat informace o propuštění obviněného z vazby na svobodu, odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, ochranného léčení či zabezpečovací detence, popř. o jeho útěku, stejně tak o změně formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní, přerušení výkonu trestu odnětí svobody, změně zabezpečovací detence na ochranné léčení a jakémkoli vydání obviněného, popř. odsouzeného, do cizího státu nebo o jeho předání do jiného členského státu Evropské unie.¹⁸⁸ Tyto informace nejsou totiž týrané osobě poskytovány automaticky, ale pouze na základě její vlastní žádosti. Jde přitom o informaci pro ni zcela zásadní. Nejen že se díky ní může připravit na eventuální setkání s obviněným, popř. odsouzeným, a nemusí být tudíž s touto situací konfrontována zcela nečekaně, ale její znalost ji

zranitelnou, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat. V praxi to tedy znamená, že dokud není prokázáno, že se o zvlášť zranitelnou oběť nejedná, je třeba s ní zacházet tak, jako by jí byla.

¹⁸⁶Druhotnou viktimizací se rozumí újma, která nebyla oběti způsobena přímo trestným činem, nýbrž v důsledku přístupu subjektů odlišných od pachatele (např. orgánů činných v trestním řízení, obhájce, médií, aj.) Srov. § 2 odst. 5 ZOTČ.

¹⁸⁷Srov. VICHEREK, R. [online]. *Oběti trestných činů a jejich práva*. 2013. [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>.

¹⁸⁸Srov. § 103a TŘ a § 11 odst. 3 ZOTČ.

může vést i k přijetí jistých opatření k posílení její ochrany a bezpečí. Co se samotné žádosti týká, je třeba podat ji u orgánu činného v trestním řízení, který aktuálně vede dané řízení. V přípravném řízení se žádost podává u policejního orgánu nebo státního zástupce, v řízení před soudem pak u soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Informační povinnost netíží ovšem orgán, u něhož byla žádost podána, nýbrž zařízení, která vykonávají omezení osobní svobody obviněného, resp. odsouzeného, tj. věznice, zdravotnické zařízení či detenční ústav.¹⁸⁹ Těm zákon ukládá poskytnout týrané osobě danou informaci bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od vzniku oznamované skutečnosti, tj. útěku či propuštění obviněného, resp. odsouzeného, na svobodu.¹⁹⁰

Zákon pamatuje i na situaci, kdy týrané osobě hrozí v souvislosti s pobytem obviněného, resp. odsouzeného, na svobodě vážné nebezpečí a stanoví pro takový případ odlišný postup. V tomto případě je policejní orgán, který trestní řízení v dané věci aktuálně vede nebo dříve vedl, povinen poskytnout týrané osobě informace o propuštění, popř. útěku, obviněného či odsouzeného, bez ohledu na to, zda týraná osoba o poskytnutí takové informace požádala či nikoli. Zároveň mu zákon ukládá přijmout vhodná opatření, která povedou k zajištění bezpečí týrané osoby.¹⁹¹ Výčet těchto opatření je obsažen v § 14 ZOTČ, přičemž v případech domácího násilí budou patrně nejčastěji připadat v úvahu následující opatření. V první řadě je možné využít prostředků krátkodobé ochrany dle § 50 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Tu lze poskytnout v odůvodněných případech osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí a která s poskytnutím krátkodobé ochrany souhlasí. Krátkodobá ochrana pak může být poskytnuta ve formě fyzické ochrany, dočasné změny pobytu, použití zabezpečovací techniky nebo poradensko-preventivní činnosti.

Dalším opatřením, které lze využít k zajištění bezpečí týrané osoby, je tzv. vykazání. Byť již bylo dříve o tomto institutu krátce pojednáno, je vhodné i na tomto místě zmínit alespoň některé podstatné skutečnosti. Tento institut, upravený v ustanovení § 44 a násl. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, je oprávněna využít Policie ČR, jestliže na základě zjištěných skutečností lze důvodně předpokládat, že se násilná osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti. Jsou-li

¹⁸⁹Srov. § 11 odst. 5 ZOTČ.

¹⁹⁰Srov. § 11 odst. 4 ZOTČ.

¹⁹¹Srov. § 11 odst. 6 ZOTČ.

zákonem předvídané podmínky splněny, lze násilnou osobu vykázat z bytu či domu společně obývaného s týranou osobou, jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Zákon umožňuje učinit tak i v nepřítomnosti násilné osoby. Vykázání násilné osoby pak trvá po dobu deseti dnů, přičemž dobu jeho trvání nelze zkrátit, byť by se zkrácením ohrožená osoba souhlasila. Lze ji ale naopak prodloužit, a to podáním návrhu na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí. Tento institut, zakotvený v ustanovení § 400 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), se svým obsahem nijak zásadně neliší od již zmíněného institutu vykázání. Taktéž jím lze vykázat násilnou osobu ze společného obydlí i z jeho bezprostředního okolí, příp. násilníkovi uložit, aby se zdržel setkávání s týranou osobou. O návrhu na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí rozhodují civilní soudy. Ty podanému návrhu vyhoví, mají-li osvědčeno, že společné bydlení účastníků řízení je pro týranou osobu nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí. Předběžné opatření pak trvá po dobu jednoho měsíce, přičemž dobu jeho trvání lze prodloužit, a to i opakovaně. Nejdéle může trvat šest měsíců, poté ze zákona zaniká.

V neposlední řadě se za účelem ochrany týraných osob nabízí, a to za podmínky probíhajícího trestního stíhání násilníka, využití prostředků upravených v TR – předběžných opatření a vazby. K tomu více v závěru této kapitoly.

5.1.2 Právo na zabránění kontaktu s osobou označenou za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede

Z hlediska dané problematiky je dalším, značně významným oprávněním právo oběti domácího násilí na zabránění kontaktu s násilnou osobou, resp. s osobou označenou za pachatele, s osobou podezřelou nebo osobou, proti níž se trestní řízení vede (dále jen „pachatel“). Toto oprávnění zakotvuje ustanovení § 17 ZOTČ a jeho účelem je zabránit sekundární viktimizaci obětí, která by mohla při osobním kontaktu s pachatelem nastat. Jedná se o nejvýznamnější oprávnění v oblasti ochrany před sekundární viktimizací, o čemž ostatně svědčí i jeho systematické zařazení. V ZOTČ je totiž upraveno hned na prvním místě v oddíle nazvaném „právo na ochranu před druhotnou újmou“.

Předmětné ochrany se může oběť domácího násilí dovolávat v kterémkoli stádiu trestního řízení, dokonce tak může učinit i před jeho zahájením. Podmínkou je její předchozí výslovná žádost adresovaná příslušnému orgánu. Ta může být učiněna v libovolné formě, tedy jak písemně, tak ústně (např. do protokolu sepsovaného o prováděném úkonu trestního řízení, kterého se oběť účastní). Právo žádat, aby byla učiněna potřebná opatření na zabránění kontaktu s pachatelem, náleží sice jakékoli oběti, nicméně jedná-li se o oběť zvláště zranitelnou, je třeba její žádosti vyhovět. Výjimkou je situace, kdy to vylučuje povaha prováděného úkonu.¹⁹² Ale i v tomto případě zákon vyžaduje, aby bylo zabráněno kontaktu zvláště zranitelné oběti a pachatele před započítáním a po skončení předmětného úkonu.

Vhodným a v praxi patrně nejčastěji realizovaným opatřením k zabránění fyzického kontaktu mezi obětí a pachatelem je provedení výslechu oběti v hlavním líčení v nepřítomnosti obžalovaného (§ 209 odst. 1 TŘ).¹⁹³ Co se tohoto opatření týká, není nutné realizovat jej pouze na podkladě vlastní žádosti oběti. Zejména v souvislosti s projednáváním závažných násilných a sexuálně motivovaných trestných činů, kam ostatně spadají i případy domácího násilí, lze vyslechnout oběť v nepřítomnosti obžalovaného i na základě doporučení znalce, který již v přípravném řízení provedl psychologické anebo psychiatrické vyšetření oběti, a shledal takový postup žádoucí s ohledem na následky viktimizace.¹⁹⁴ Stejně tak je provedení výslechu oběti v nepřítomnosti obžalovaného na místě, existuje-li obava, že oběť nevypraví v hlavním líčení v přítomnosti obžalovaného pravdu, popř. jí z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí. I tento důvod svědčící pro výslech oběti v nepřítomnosti obžalovaného bude v určitém počtu případů domácího násilí naplněn.

¹⁹²Takovým úkonem, jehož povaha přímo vyžaduje kontakt mezi obětí a pachatelem, je kupříkladu konfrontace (§ 104a TŘ).

¹⁹³Dalším vhodným opatřením, jímž lze realizovat zákonné právo oběti na zabránění přímého kontaktu s pachatelem, je provedení výslechu oběti prostřednictvím videokonferenčního zařízení (§ 111a TŘ).

¹⁹⁴DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 49. [cit. 10. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

5.1.3 Důvěrník oběti a zmocněnec poškozeného v trestním řízení

ZOTČ vnesl do českého právního řádu zcela nové oprávnění – právo oběti na doprovod důvěrníka. Spočívá v možnosti oběti být při podaném vysvětlení a všech úkonech trestního řízení, kterých se osobně účastní (výslech, rekognice, účast u hlavního líčení aj.), doprovázena jí zvolenou plně svéprávnou fyzickou osobou¹⁹⁵, tj. důvěrníkem. Jak již samotné označení tohoto nového institutu napovídá, zákon předpokládá, že půjde o osobu, které oběť důvěřuje a která jí poskytne pomoc při provedení daného úkonu, především pomoc psychickou. Pro oběti, obzvláště pak oběti násilné a sexuální trestné činnosti, tedy typicky i domácího násilí, je velmi obtížné popisovat své zážitky, a právě přítomnost důvěrníka jim může pomoci zklidnit se, a tím i napomoci k rychlému a hladkému průběhu prováděného úkonu.

Zákon přiznává důvěrníkovi při prováděném úkonu toliko podpůrnou, ryze pasivní roli. Důvěrník nemůže nijak zasahovat do jeho průběhu, pokud by tak činil, vystavuje se nebezpečí uložení pořádkové pokuty.¹⁹⁶ Orgán činný v trestním řízení je dokonce oprávněn jej z účasti na úkonu vyloučit. Jde však o zcela výjimečné opatření, k němuž smí příslušný orgán přistoupit jedině tehdy, narušuje-li důvěrník průběh nebo účel prováděného úkonu. Dojde-li přece jen k realizaci vyloučení, je nutné poskytnout oběti prostor ke zvolení si důvěrníka nového. Pouze tehdy, nelze-li prováděný úkon odložit, příp. by jeho odložení bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady, nebude oběti umožněno si nového důvěrníka zvolit.¹⁹⁷

ZOTČ ve svém § 21 výslovně stanoví, že důvěrník může být zároveň zmocněncem oběti. Na rozdíl od důvěrníka je zmocněnec oprávněn aktivně hájit práva a zájmy oběti. Je oprávněn činit za ni návrhy (např. návrh na přiznání nároku na náhradu škody), podávat za ni žádosti (např. o přiznání nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu podle § 51a TR) a opravné prostředky (např. odvolání proti výroku o náhradě škody v rámci odsuzujícího rozsudku, stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání aj.). Dále je oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých

¹⁹⁵Dle ustanovení § 21 odst. 2 ZOTČ je vyloučeno, aby důvěrníkem byla osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočnicka.

¹⁹⁶JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentáře s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 95.

¹⁹⁷Je na místě poznamenat, že důvěrník není považován za veřejnost. Jestliže se důvěrník účastní hlavního líčení, které se koná s vyloučením veřejnosti, je dle § 201 odst. 2 TR oprávněn zůstat v jednacím sále.

se může zúčastnit oběť trestného činu. Na rozdíl od důvěrníka může také do průběhu prováděných úkonů zasahovat a je oprávněn vznášet námitky proti způsobu jejich provádění. Zatímco důvěrník se může účastnit pouze úkonů, kterých se osobně účastní oběť, zmocněnec je oprávněn být již od zahájení trestního stíhání přítomen při všech vyšetřovacích úkonech, které jsou významné z hlediska uplatnění práv týrané osoby v postavení poškozené osoby a které mohou být současně použity jako důkaz v řízení před soudem.¹⁹⁸ Zmocněnci je přiznáno také právo prostudovat vyšetřovací spis a činit návrhy na doplnění vyšetřování. Stejně tak je nadán širokými oprávněními při hlavním líčení. Je oprávněn nejen klást vyslychaným osobám otázky a činit návrhy na doplnění dokazování, nýbrž i přednést závěrečnou řeč.

Z pohledu obětí domácího násilí je role zmocněnce důležitá nejen z důvodu právní pomoci. Oběť domácího násilí bude zpravidla obětí zvlášť zranitelnou, a právě v těchto případech plní zmocněnec ještě jednu funkci, a tou je ochrana před sekundární viktimizací.¹⁹⁹ V tomto směru lze tedy uvítat, že novela ZOTČ č. 56/2017 Sb., s účinností od 1. 4. 2017, nově přiznala všem zvlášť zranitelným obětem nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně. Ten jim s ohledem na jejich zvýšené riziko vzniku sekundární viktimizace vyplývá přímo ze zákona, a tedy bez nutnosti splnění jakýchkoli dalších podmínek.²⁰⁰ Jde přitom o jedno z klíčových oprávnění obětí trestné činnosti, potažmo obětí domácího násilí.²⁰¹

5.1.4 Náhrada škody a nemajetkové újmy způsobené trestným činem, vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 TŘ)

Právní úprava umožňuje týrané osobě, které byla v důsledku násilného jednání agresora způsobena škoda, nemajetková újma nebo na jejíž úkor se agresor bezdůvodně obohatil, uspokojit své nároky vůči němu již v rámci

¹⁹⁸Srov. § 51 TŘ.

¹⁹⁹Srov. VÁLKOVÁ, H., GŘIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 86.

²⁰⁰Do nabytí účinnosti této novely musely i zvlášť zranitelné oběti pro přiznání nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, příp. za sníženou odměnu, osvědčit svoji nemajetnost.

²⁰¹Jen pro úplnost lze dodat, že i tam, kde není oběti domácího násilí přiznán statut zvlášť zranitelné oběti, není vyloučeno její bezplatné právní zastoupení zmocněncem, příp. zastoupení za sníženou odměnu. Zde již ale zákonná úprava vyžaduje kumulativní splnění několika podmínek, přičemž základním předpokladem přiznání nároku je nemajetnost oběti. Další alternativně stanovené podmínky přiznání tohoto nároku podrobně vymezuje § 51a TŘ.

trestního řízení.²⁰² Toto právo jí přiznává ustanovení § 43 odst. 3 TŘ, které zakotvuje oprávnění poškozeného navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu či nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem anebo vydat bezdůvodné obohacení, které na úkor poškozeného trestným činem získal. Aby se však trestní soud mohl vůbec některým ze zmíněných nároků zabývat, musí jej týraná osoba jakožto osoba poškozená uplatnit včas a řádně.

Co se týká podmínky na prvním místě zmíněné, právní úprava obsahuje více lhůt pro včasné uplatnění nároku poškozeného. V první řadě § 206 odst. 2 TŘ stanoví, že je třeba předmětný nárok uplatnit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, tedy než započne výslech obžalovaného. Pokud se hlavní líčení nekoná, lze jej uplatnit před vydáním trestního příkazu. V TŘ je pamatováno i na situaci, kdy je sjednána dohoda o vině a trestu. V tomto případě je dle § 175a odst. 2 TŘ nejzazším okamžikem pro uplatnění nároku poškozeného první jednání o takové dohodě. Jestliže není nárok poškozeného uplatněn včas, nelze o něm v rámci probíhajícího trestního řízení jakkoli rozhodnout, a to i při jeho dodatečném uplatnění. Nelze tak učinit dokonce ani tehdy, bylo-li opožděné uplatnění nároku důsledkem nesprávného poučení ze strany orgánu činného v trestním řízení nebo jiného nesprávného postupu tohoto orgánu.²⁰³

Výše uvedené tvrzení do určité míry korigoval Ústavní soud v nálezů z dne 28. 2. 2017, sp. zn. III. ÚS 2916/15. Zabýval se v něm otázkou včasného uplatnění nároku poškozeného ve vztahu k § 206 odst. 2 TŘ, a to v návaznosti na následující situaci. Oběť domácího násilí, resp. trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. d) TZ, využila svého oprávnění ve smyslu § 17 ZOTČ nesetkat se s obžalovaným a vypovídat v hlavním líčení v jeho nepřítomnosti. Šlo o oběť zvláště zranitelnou, avšak v trestním řízení zmocněncem nezastoupenou.²⁰⁴ Při zahájení dokazování v hlavním líčení nebyla oběť této trestné činnosti s ohledem na využití výše zmíněného oprávnění přítomna v soudní síni, nacházela se však v tomto okamžiku

²⁰²O tomto nároku je rozhodování v tzv. adhezním řízení. Toto řízení netvoří žádnou samostatnou, časově a formálně oddělenou část trestního řízení, ale splývá s ním, zejména pokud jde o dokazování. Srov. Jelínek, J. Poškozený a zúčastněná osoba. In. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges. 2018, s. 275–276.

²⁰³Srov. VICHEREK, R. [online]. *Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení*. 2014. [cit. 2. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>.

²⁰⁴To je dáno tím, že před nabytím účinnosti novely ZOTČ č. 56/2017 Sb., musely i zvláště zranitelné oběti splnit podmínku nemajetnosti.

v jiné soudní místnosti. Po skončení svého výslechu, potažmo hlavního líčení, zaslala příslušnému soudu řádně vyčíslený návrh na náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení vůči obžalovanému. Soud při konání dalšího hlavního líčení vyhlásil odsuzující rozsudek, o uplatněném nároku poškozené však nijak nerozhodl. Považoval jej totiž za opožděně uplatněný.

Ústavní soud v tomto svém nálezu zdůraznil, že poškozené nelze fakticky odeprít důležité procesní právo pouze z toho důvodu, že legitimně využila právo nepřijít do kontaktu s obžalovaným. *„Ustanovení § 206 odst. 2 trestního řádu je třeba ústavně konformně vykládat tak, že míří na situace, kdy poškozený není přítomen při hlavním líčení, nikoli, když není přítomen v soudní síni, a předseda senátu se jej proto nemůže dotázat, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy; v případě, kdy poškozený využije svého práva neseikat se s obžalovaným v soudní síni, a vypovídá odděleně, musí předseda senátu při plnění povinnosti podle § 206 odst. 2 ve spojení s § 43 odst. 3 a § 228 odst. 1 trestního řádu učinit taková opatření, aby byla ochrana práv poškozených a obětí trestné činnosti reálně zajištěna.“* Ústavní soud uzavřel, že v daném případě byla porušena procesní ústavní práva poškozené (právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny), neboť nalézací soud úpravu v TŘ interpretoval a aplikoval pro poškozenou nepřipustně omezujícím způsobem, bez dostatečného respektu k důležitosti aplikace práv zaručených ZOTČ.

Vedle včasného uplatnění předmětného nároku je další základní podmínkou jeho uplatnění řádné. Požadavek poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy anebo vydání bezdůvodného obohacení, je řádně uplatněn, je-li konkretizován co do důvodu i výše. Z návrhu musí být tedy patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Postačí přitom, že je výše škody, příp. nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení, vyčíslena alespoň minimální částkou, např. z důvodu, že poškozenému není zatím v dané fázi trestního řízení konečná částka známa.²⁰⁵ V průběhu trestního řízení je totiž možné výši požadované náhrady škody, nemajetkové újmy nebo rozsah požadovaného bezdůvodného obohacení měnit, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení,

²⁰⁵VICHEREK, R. [online] *Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení*. 2014. [cit. 2. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-řízení-95828.html>.

popř. veřejném zasedání o odvolání. Přestože není vyloučeno rozšíření návrhu poškozeného v průběhu trestního řízení²⁰⁶, lze o něm rozhodnout toliko za podmínky, že je obviněnému, příp. jeho obhájci, dána možnost se k takovému rozšířenému nároku konkrétně vyjádřit a uplatnit proti němu námitky.²⁰⁷ Důvod i výše uplatňovaného nároku musí být pochopitelně poškozeným doloženy, o čemž je třeba jej předem poučit. Důkazní břemeno ve vztahu k prokázání předmětného nároku nese totiž plně poškozený, soud žádné důkazy v tomto směru nevyhledává a neobstarává.

Shledá-li soud na podkladě provedených důkazů nárok poškozeného důvodným, v odsuzujícím rozsudku, příp. trestním příkazu, uloží obviněnému povinnost k náhradě škody či nemajetkové újmy, příp. vydání bezdůvodného obohacení, ve prospěch tohoto poškozeného. Pravomocný rozsudek, příp. trestní příkaz, jímž byl poškozenému přiznán některý ze zmíněných nároků, představuje exekuční titul, na jehož základě se může poškozený domáhat nuceného plnění této povinnosti cestou exekučního řízení.

Obětem domácího násilí lze uplatnění tohoto nároku doporučit hned z několika důvodů. V první řadě se svého nároku vůči násilníkovi domůžou rychleji, což je nespornou výhodou tohoto postupu. Dalším kladem je skutečnost, že trestní soud nemůže návrh oběti domácího násilí zamítnout. TŘ totiž takové rozhodnutí ve vztahu k uplatněnému nároku poškozeného neumožňuje.²⁰⁸ Trestní soud může oběť domácího násilí nejvýše odkázat s celým jejím uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, nicméně i z tohoto, pro ni nejméně příznivého rozhodnutí, jí plynou jisté výhody. Dle § 11 odst. 2 písm. q) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, je totiž návrh v řízení o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, který byl pravomocným odsuzujícím rozhodnutím v trestním řízení se svým nárokem nebo v jeho zbytku odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních,

²⁰⁶Poškozený může pochopitelně svůj uplatněný nárok vzít i zpět. V takovém případě trestní soud postupuje tak, jako by návrh nebyl vůbec podán.

²⁰⁷V odvolacím řízení je pak stanovena další podmínka, a to že bylo poškozeným nebo státním zástupcem podáno odvolání v neprospěch obžalovaného ohledně výroku o náhradě škody či nemajetkové újmy anebo o vydání bezdůvodného obohacení. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 797/2014.

²⁰⁸Dle právní úpravy lze o uplatněném nároku poškozeného rozhodnout tak, že soud buď uplatněný nárok poškozeného na náhradu škody či nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v plném rozsahu přizná, anebo jej odkáže s celým uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, resp. na řízení před jiným příslušným orgánem, případně uplatněný nárok přizná jen zčásti a se zbytkem poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních. Srov. § 228 a § 229 TŘ.

osvobozen od placení soudních poplatků v řízení občanskoprávním. Z uvedeného tedy plyne, že týraná osoba by byla v případném občanskoprávním řízení od placení soudních poplatků osvobozena. Největším kladem tohoto postupu ovšem je, že uplatnění nároku ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ podmiňuje přiznání dalších, z hlediska problematiky domácího násilí poměrně významných oprávnění. Pro oběti domácího násilí, zejména pak toho brutálního a dlouhotrvajícího, je důležitým právem možnost žádat o vyrozumění o konání veřejného zasedání o podmíněném propuštění agresora z výkonu trestu odnětí svobody. Toto oprávnění náleží ovšem jen oběti zločinu.²⁰⁹ Půjde-li tedy o pachatele trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ, musí jít o některou z jeho kvalifikovaných skutkových podstat, neboť v základní skutkové podstatě jde o přečin. Dalším důležitým oprávněním, jehož přiznání je krom jiného podmíněné učiněním návrhu ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ, je právo oběti na peněžitou pomoc od státu. Ustanovení § 29 ZOTČ výslovně stanoví, že peněžítá pomoc od státu může být snížena nebo se nepřizná s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k tomu, zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na pachateli nebo jiné osobě, která je povinna škodu uhradit. V neposlední řadě má uplatnění předmětného nároku vliv na uložení povinnosti odsouzenému k náhradě nákladů poškozeného v trestním řízení, a to včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce (§ 154 TŘ).

5.2 Specifika trestního řízení v případech domácího násilí se zaměřením na proces dokazování

Domácí násilí představuje specifický jev i z hlediska vedení trestního řízení, zejména pokud jde o proces dokazování. Ten bývá zpravidla značně složitý, což vyplývá ze skutečnosti, že k násilným aktům dochází v soukromí daných aktérů a tudíž beze svědků. Prokazování trestných činů souvisejících s domácím násilím navíc mnohdy znesnadňují i samotné oběti. U obětí domácího násilí je totiž typickým jevem, že v průběhu trestního řízení z různých důvodů mění svoji výpověď či přestanou vypovídat zcela. To pak nezřídka vyúsťuje ve stav důkazní nouze, což posléze vede v souladu se zásadou *in dubio pro reo* ve zproštění obžaloby pachatelů tohoto závažného jednání. Vzhledem k tomu považuji za důležité věnovat následující podkapitulu důkazním prostředkům, jež

²⁰⁹Srov. § 228 odst. 4 TŘ.

mohou být při prokazování domácího násilí, resp. trestných činů s tímto jevem souvisejících, značně nápomocny.

V první řadě je nutné říci, že fenomén domácího násilí vykazuje vysokou míru latence. Příčinu tohoto faktu je nutné hledat v zábranách obětí domácího násilí, pokud jde o oznamování tohoto typu kriminality. Oběti domácího násilí mají k pachateli (zpravidla) ambivalentní vztah, čímž se ocitají ve zcela odlišném postavení než oběti násilí spáchaného cizí osobou. Na jedné straně sice násilným jednáním trpí, mnohdy si také uvědomují nutnost řešení dané situace, na straně druhé jim však v oznámení domácího násilí brání dosud existující citové pouto k násilníkovi anebo závislost na něm (ekonomická apod.). Pod vlivem těchto okolností jednání násilníka leckdy omlouvají a incidenty i vlastní zranění bagatelizují. Tyto skutečnosti pak vyúsťují v to, že týrané osoby domácí násilí v mnoha případech neoznamují.²¹⁰

Pokud se již týraná osoba odhodlá k podání trestního oznámení, je žádoucí její výpověď co nejdříve tzv. procesně zafixovat. Důvodem je již výše zmíněná skutečnost, že oběti domácího násilí často v průběhu trestního řízení svoji výpověď mění, příp. přestanou vypovídat úplně. Odborníci²¹¹ na danou problematiku zastávají proto názor, že je třeba provádět výslechy obětí domácího násilí jako neodkladný a neopakovatelný úkon ve smyslu § 158a TŘ, tedy za přítomnosti soudce. Ve prospěch takového postupu argumentují v první řadě faktem, že oběti této trestné činnosti jsou ochotny poskytnout úplné a pravdivé svědectví zpravidla těsně po oznámení věci.²¹² Dalším argumentem odborníky zmiňovaným je, že opakované výslechy v trestním řízení představují pro oběti domácího násilí zvýšené riziko vzniku druhotné újmy. Zdůrazňují, že oběti domácího násilí budou zpravidla považovány za oběti zvláště zranitelné, a proto je

²¹⁰KRAHULOVÁ, L. Specifika dokazování domácího násilí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 11-12, s. 263, shodně ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 250.

²¹¹Viz ŠTŘEJTOVÁ, K. [online] Oběť domácího násilí pohledem zákona č. 45/2013 Sb. *Dny práva 2013. Část III. Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 211. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/03_Postaveni_poskozeneho_a_obeti_v_trestnim_rizeni.pdf, DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu*. 2013, s. 47. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

²¹²ŠTŘEJTOVÁ, K. [online] Oběť domácího násilí pohledem zákona č. 45/2013 Sb. *Dny práva 2013. Část III. Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 211. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/03_Postaveni_poskozeneho_a_obeti_v_trestnim_rizeni.pdf.

třeba zaručit jim vyšší standard práv i ve vztahu k jejich výsledku tak, aby bylo předejito jejich druhotné viktimizaci. V tomto směru poukazují přímo na požadavek zakotvený v § 20 odst. 3 ZOTČ, dle něhož se výslech zvláště zranitelné oběti provádí tak, aby nemusel být později opakován. A právě tomu lze dostát, je-li výslech týrané osoby realizován jako neodkladný a neopakovatelný úkon. V takovém případě lze totiž v řízení před soudem nahradit osobní výslech týrané osoby, a tedy eliminovat u ní riziko vzniku druhotné újmy, přečtením protokolu o jejím předchozím výsledku ve formě neodkladného a neopakovatelného úkonu, a to bez ohledu na stanovisko státního zástupce a obžalovaného (§ 211 odst. 2 písm. b) TR).

Přestože jsou argumenty pro provádění výsledků obětí domácího násilí jako neodkladných a neopakovatelných úkonů přesvědčivé, ve světle judikатурních závěrů Nejvyššího soudu, Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva patrně neobstojí. Při řešení případů domácího násilí je svědecká výpověď týrané osoby rozhodujícím, nezřídka jediným, důkazem o vině pachatele. Výslech svědka provedený formou neodkladného a neopakovatelného úkonu je obecně pokládán za citelný zásah do práv obhajoby, obzvláště jde-li pak o výslech svědka klíčového. Střetává se především s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který stanovuje právo obviněného vyslyšet svědka a klást mu otázky, a který je považován za klíčový aspekt práva na spravedlivý proces. Judikатурní závěry jsou v tomto ohledu jednoznačné. *„Pouze ve výjimečných případech lze přistoupit k použití takového důkazu (výpovědi svědka) provedeného jako neodkladný a neopakovatelný úkon podle § 158a trestního řádu, jehož se obhajoba nemohla účastnit. Zvláště v případech, kdy takový důkaz má být rozhodujícím či dokonce jediným důkazem o vině obžalovaného, je naprosto nezbytné, aby se orgány činné v trestním řízení nespolehaly automaticky na možnost použití důkazu v režimu § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. (čtení protokolu o výpovědi svědka), ale vyvinuly aktivní úsilí k opakovanému provedení dotčeného úkonu, jehož by se již obhajoba mohla účastnit, a to nejlépe v řízení před soudem. Teprve pokud toto úsilí bylo marné či onen úkon nelze opakovat z povahy věci, je možné připustit odsouzení obžalovaného založené rozhodující či plnou měrou na důkazu (výpovědi svědka či jiných osob), jehož se obhajoba nemohla účastnit, a to pouze za splnění dalších přísných kumulativních podmínek (řízení jako celek lze považovat za spravedlivé a existují skutečnosti dostatečně vyvažující nevýhody spojené s připuštěním*

takového důkazu, včetně možnosti řádného a spravedlivého posouzení jeho věrohodnosti a spolehlivosti). Aplikace § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř. nesmí sloužit k obcházení práv obhajoby. V opačném případě dochází k porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.“²¹³

Je evidentní, že odborníky shora navrhovaný postup nemá v rozhodovací praxi soudů oporu. Ustálená judikatura upřednostňuje při řešení dané problematiky právo obviněného vyslyšet svědka a klást mu otázky, jež je součástí práva na obhajobu, před zákonným právem zvláště zranitelné oběti nebýt v trestním řízení opakovaně vyslychána (20 odst. 3 ZOTČ). Tím se ovšem u obětí domácího násilí, jakožto obětí zpravidla zvláště zranitelných, zvyšuje riziko vzniku druhotné újmy. Je proto více než žádoucí, aby oběti této trestné činnosti využily, v případě nutnosti jejich opakovaného výslechu, oprávnění na zabránění kontaktu s pachatelem ve smyslu § 17 ZOTČ, zejména pak možnosti vypovídat v hlavním líčení v nepřítomnosti obžalovaného (§ 209 odst. 1 TR).

Jak již bylo shora naznačeno, v případech domácího násilí je výpověď týrané osoby rozhodujícím a zpravidla také jediným přímým usvědčujícím důkazem. Za situace, kdy jsou pachatelé z násilného jednání usvědčováni svědeckou výpovědí samotné poškozené osoby, přistupují soudy k hodnocení její výpovědi velmi obezřetně. Pečlivě zkoumají věrohodnost poškozené osoby, zejména její věrohodnost ve vztahu k projednávané věci (tzv. specifická věrohodnost). Za tímto účelem je zpravidla přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie. Znaleckým zkoumáním je krom osobnostních rysů poškozené a jejích sklonů ke lhavosti zjišťováno, zda má týraná osoba tendenci ke zkreslování reality, ať již ve prospěch či naopak v neprospěch pachatele, dále je zjišťována míra její závislosti na pachateli²¹⁴ a stejně tak následky viktimizace včetně případných symptomů syndromu týrané osoby.^{215,216} Posoudit věrohodnost výpovědi týrané osoby nemusí být v některých případech vůbec jednoduché, a proto odborníci na problematiku domácího násilí doporučují

²¹³Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. 3 Tdo 130/2017.

²¹⁴Uvedené je zjišťováno zejména v případech, kdy týraná osoba mění v průběhu trestního řízení svoji výpověď ve prospěch násilníka.

²¹⁵Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2018, sp. zn. 8 Tdo 469/2018.

²¹⁶V této souvislosti je potřebné zdůraznit, že pokud znalec nezjistí v chování týrané osoby symptomy zmíněného syndromu, nesvědčí tato skutečnost sama o sobě, že by osoba nebyla vystavena týrání. Rozvoj znaků syndromu týrané osoby je podmíněn více faktory. Záleží především na délce týrání, charakteru a rovněž na psychické odolnosti každé jednotlivé oběti. Srov. ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 250.

pořizovat při prvotním výslechu týrané osoby audio a videozáznam, jak umožňuje § 55a TR. Takový postup odůvodňují následným ulehčením situace při posuzování předmětné otázky v dalších fázích trestního řízení, neboť věrohodnost a pravdivost výpovědi týrané osoby lze snáze posoudit, je-li možné bezprostředně hodnotit duševní stav a rozpoložení oběti v době po posledním útoku.²¹⁷

Vzhledem k tomu, že pachatelé domácího násilí v naprosté většině případů jakékoli násilné jednání popírají, je třeba zaměřit se na další, byť nepřímé důkazy, podporující výpověď poškozené osoby. V tomto směru mohou být důležitým důkazním prostředkem výpovědi dalších svědků, zejména sousedů, příbuzných a přátel oběti. „*Sousedé mohou vypovídat především o zraněních, kterých si na oběti povšimli, popřípadě o incidentech, které ze společného obydlí oběti a pachatele zaslechli*“.²¹⁸ K obdobným skutečnostem mohou vypovídat i příbuzní a přátelé oběti, jimž se oběť domácího násilí svěřila. Problematické mohou být ale případy, kdy oběť domácího násilí dlouhou dobu týrání skrývala. Obhajoba se tím totiž pokusí zpochybnit věrohodnost a pravdivost výpovědi týrané osoby a je nutné připustit, že v některých, byť ojedinělých, případech bude argument obhajoby skutečně na místě. Nelze totiž odhlédnout od skutečnosti, že obvinění z páchaní domácího násilí lze s ohledem na specifika tohoto jevu i poměrně snadno zneužít. V praxi tak může nastat situace, že poškozená osoba bude k podání trestního oznámení vedena jiným záměrem, například soudním sporem o svěřeni dětí do péče či snahou získat určitý majetek v rámci vypořádání společného jmění manželů aj. Na druhou stranu je nutné říci, že právě skrývání týrání je jedním ze specifík chování obětí domácího násilí. Jak Nejvyšší soud ve svém judikátu ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 7 Tdo 725/2012, naprosto správně poznamenává, „*pro týrání, ke kterému dochází v rodině, zejména pak mezi manžely, je typické, že ten, kdo je vystaven týrání, se ho nejprve snaží skrývat a tajit a že proto navenek vystupuje tak, aby týrání nebylo z pohledu třetích osob rozeznatelné*“²¹⁹. Lze tedy uzavřít, že pro vyvození správného závěru o věrohodnosti a pravdivosti výpovědi

²¹⁷ŠTŘEJTOVÁ, K. [online] Oběť domácího násilí pohledem zákona č. 45/2013 Sb. *Dny práva 2013. Část III. Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 213. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/03_Postaveni_poskozeneho_a_obeti_v_trestnim_rizeni.pdf, DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu*. 2013, s. 49. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

²¹⁸KRAHULOVÁ, L. Specifika dokazování domácího násilí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 11–12, s. 265.

²¹⁹Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 7 Tdo 725/2012.

poškozené osoby je nutné skutečnost, že týrání skrývala a tajila, posuzovat z obou shora uvedených hledisek.

Dalšími důkazními prostředky, jež mohou mít při prokazování domácího násilí významnou důkazní hodnotu, jsou protokoly o prohlídce těla poškozené osoby a podrobná fotodokumentace, pakliže jsou pořízené bezprostředně po činu, tedy například v rámci prvotního výslechu či podání vysvětlení.²²⁰ Zachytí totiž jednotlivé hematomy a další poranění poškozené osoby, které se časem zhojí a nebudou již v dalších fázích trestního řízení viditelné. Cenným důkazním prostředkem mohou být v tomto ohledu i lékařské zprávy. Poznatky z praxe nicméně naznačují, že oběti domácího násilí lékařské ošetření po násilných incidentech zpravidla nevyhledávají. Činí tak většinou jen při závažnějších zraněních, přičemž i zde narážíme na určité úskalí, a to že oběti této trestné činnosti skutečnou příčinu svých zranění nesdělují. Důvodem bývá velmi často stud.²²¹ Tato skutečnost nahrává bohužel opět obhajobě, neboť ta bude s poukazem na rozdílný původ zranění zaznamenaný v lékařské zprávě jakoukoli souvislost mezi zraněními poškozené osoby a projednávaným skutkem rozporovat.

Důkazy prokazujícími týrání mohou být také výhružné SMS zprávy zasílané poškozené osobě pachatelem, popř. jiná forma komunikace mezi těmito aktéry. Přínosná mohou být rovněž rozhodnutí soudů a jiných orgánů, zejména pak rozhodnutí civilního soudu, kterým se nařizuje předběžné opatření k ochraně před domácím násilím anebo předchozí odsouzení pachatele pro násilnou trestnou činnost. Klíčové informace mohou poskytnout i záznamy Policie ČR o výjezdu na místo samé s popisem události a jejího řešení, včetně realizovaného policejního vykázání. Nelze v této souvislosti pominout ani fakt, že v prostředí domácího násilí mnohdy vyrůstají děti, a proto mohou jako podpůrný důkaz posloužit i spisy orgánu sociálně právní ochrany dětí, pakliže je z nich patrné, že k násilí v rodině dochází, příp. v minulosti docházelo.

Z výše uvedeného je zřejmé, že prokazování domácího násilí je složité a má svá specifika. Oběť domácího násilí má k pachateli, který je obvykle jejím manželem, druhem či dospělým dítětem, silné citové pouto, příp. je na něm

²²⁰DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 50. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasilii.cz/wp-content/uploads/nasilii_seniori.pdf.

²²¹ČÍRTKOVÁ, L.: *Forenzní psychologie.* 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 250.

ekonomicky či jinak závislá. Je nutné si také uvědomit, že ve vztahu daných aktérů není násilí přítomno vždy. Domácí násilí probíhá zpravidla v několika fázích, cyklech, při nichž dochází ke střídání fáze násilí s fázemi napětí, usmíření a klidu.²²² Tento cyklus domácího násilí je pak zpravidla důvodem, proč se lze setkat i s důkazy, které mohou být v určitém kontrastu s tvrzením týrané osoby (např. milostné zprávy zasílané týranou osobou obviněnému). Závěrem této podkapitoly je nutné zdůraznit, že orgány činné v trestním řízení by měly mít specifika domácího násilí a vztahu jeho aktérů vždy na paměti a s touto znalostí by měly hodnotit věrohodnost provedených důkazů.

5.2.1 Dispoziční oprávnění poškozeného dle § 163 TŘ

V souvislosti s problematikou domácího násilí nelze v oblasti trestního řízení opomenout zmínku o ustanovení § 163 TŘ. Toto ustanovení taxativně vyjmenovává trestné činy, u nichž je k zahájení trestního stíhání anebo v jeho pokračování nutný souhlas poškozeného. Ten je vyžadován, je-li poškozený ve vztahu k osobě, proti níž se má trestní stíhání vést anebo již vede, osobou blízkou²²³, a v případě trestného činu znásilnění, je-li poškozený jejím manželem, partnerem či druhem.²²⁴ Jde o tzv. dispoziční oprávnění poškozeného, které je průlomem do zásad oficiality a legality, podle nichž jsou orgány činné v trestním řízení povinny stíhat všechny trestné činy z moci úřední. Zakotvení dispozičního oprávnění je odůvodňováno ochranou poškozené osoby, které by mohla v souvislosti s postihem pachatele (např. manžela) vzniknout emocionální, ekonomická, sociální či jiná újma.

Ve vztahu k domácímu násilí je ustanovení § 163 TŘ poměrně problematické, neboť ve svém výčtu obsahuje mnoho trestných činů právě pro domácí násilí typických (kupříkladu již zmíněný trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 TZ, dále trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 TZ, omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, odst. 2 TZ, vydírání podle § 175 odst. 1 TZ, nebezpečného vyhrožování podle § 353 TZ, nebezpečného

²²²Viz 1. kapitola této práce.

²²³Osobou blízkou se ve smyslu § 125 TZ rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

²²⁴Poměr mezi osobami předvídaný v § 163 TŘ musí existovat v době, kdy se trestní stíhání vede nebo má vést. Výjimku představuje pouze trestný čin znásilnění, kde postačuje, že tento vztah existoval v době spáchání činu.

pronásledování podle § 354 TZ aj.). Na trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ sice nedopadá (a ostatně ani na trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ), v praxi je nicméně немало případů, kdy týrané osoby nejsou ochotny vypovídat k charakteru svého soužití s násilníkem a vypovídají toliko o posledním závažném incidentu. Jeden násilný incident, ač intenzivní a brutální, nelze ovšem kvalifikovat jako trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ a v úvahu připadá zpravidla jen ublížení na zdraví podle § 146 TZ.²²⁵ Ten již ale souhlas s trestním stíháním vyžaduje. Huňková²²⁶ v této souvislosti podotýká, že pro násilníky znamená shora uvedené ustanovení prakticky vědomí beztrestnosti. „*Přesvědčit manželku, partnerku, matku společných dětí o nevhodnosti takového souhlasu je pod hrozbou dalšího násilí snadné*“. Právní úprava sice potřebu souhlasu u vybraných trestných činů omezuje, když v § 163a TŘ²²⁷ stanoví, že tohoto souhlasu není mj. třeba, pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní, vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, nicméně tyto skutečnosti je těžké v praxi prokázat.²²⁸

Další úskalí této úpravy lze spatřovat v tom, že poškozený může již udělený souhlas s trestním stíháním vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. To zakotvuje § 163 odst. 2 TŘ, který dále stanoví, že výslovně odepřený souhlas nelze znovu udělit. Fenyk zdůrazňuje negativní dopad tohoto ustanovení. Poukazuje na to, že praxe přináší dostatek příkladů, „*jak očekávání příslušného a mnohdy kuriózně motivovaného projevu*

²²⁵Zajímavý je v tomto ohledu případ domácího násilí, jímž se Nejvyšší soud zabýval v usnesení ze dne 14. 9. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1044/2017. Poškozená v této kauze opakovaně podávala po dobu soužití s pachatelem trestní oznámení, nicméně násilné incidenty byly vždy posouzeny jako ublížení na zdraví podle § 146 TZ. Jelikož poškozená ve všech případech vzala souhlas s trestním stíháním zpět, došlo podle § 159a odst. 2 TŘ k odložení věci. Tyto dílčí akty, resp. incidenty, byly posléze posouzeny jako součást zločinu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1,2 písm. d) TZ. Obhajobou bylo nicméně namítáno, že tyto dílčí akty nelze pojmout do popisu skutku, neboť u nich došlo k odložení věci. Nejvyšší soud nepovažoval tuto námitku za důvodnou. Konstatoval, že odložení věci nevytváří překážku věci rozhodnuté, a proto, byly-li tyto dílčí akty zahrnuty do popisu skutku, byl tento postup správný.

²²⁶VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 100–101.

²²⁷K okolnostem, kdy není souhlasu poškozeného třeba, patří také, je-li poškozený osobou mladší 15 let, dále byla-li činem způsobena smrt a v neposlední řadě pokud poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu.

²²⁸Nejvyšší soud se této otázce věnoval mj. v usnesení ze dne 9. 8. 2017, sp. zn. 6 Tdo 905/2017. Zdůraznil v něm, že při posuzování okolností zpětvzetí souhlasu nelze vycházet pouze ze sdělení poškozeného, ale i z ostatních rozhodných (objektivních i subjektivních) skutečností, které vypovídají o povaze vztahu mezi obviněným a poškozeným.

vůle poškozeného „nechat spravedlnosti volný průchod“ ovlivňuje rychlost trestního řízení. Zkušené policisté (a ani jiné orgány činné v trestním řízení) zpravidla nespěchají s trestním stíháním tam, kde vědí, že poškozený může takto kdykoliv (tedy až do doby, kdy se odvolací soud odebere k závěrečné poradě) jejich práci „vynulovat“. Stává se to totiž až příliš často. Tento „demotivující“ faktor sám o sobě přispívá ke snížené účinnosti trestního postihu domácího násilí.²²⁹

Velmi výstižně se k dané problematice vyjádřil Ústavní soud, který konstatoval, že „zákonná úprava dispozičního práva oběti je velice nesnadná, protože ve hře je několik kolidujících zájmů. Zvláště kontroverzní je tato záležitost v případech domácího násilí. Nevhodná právní úprava dispozičního práva poškozeného by někdy mohla umožňovat pachateli trestného činu vyvíjet nátlak (výhrůžkami, přemlouváním, citovým vydíráním) na oběť, aby neudělila nebo odvolala svůj souhlas se stíháním. Oběť domácího násilí je postavena do složité a konfliktní situace, protože institut souhlasu ji nutí, aby přebírala odpovědnost za osud pachatele – blízké osoby. Velmi nesnadné je správně vymezit okruh trestných činů, u nichž může poškozený uplatnit dispoziční právo. Je všeobecně uznáváno, že dispoziční právo poškozeného by mělo být omezeno jen na ty trestné činy, jejichž objektem jsou převážně individuální zájmy samotného poškozeného; zpravidla by mělo jít o typově méně závažné trestné činy, u nichž hledisko generální prevence nehraje tak významnou roli.“²³⁰

Ačkoli jsou důvody zavedení předmětné úpravy do českého právního řádu pochopitelné, ve vztahu k domácímu násilí není ustanovení § 163 TŘ zrovna šťastné. Negativní dopady tohoto ustanovení byly sice zmírněny vložением § 163a TŘ, nicméně, jak již bylo výše naznačeno, v praxi je obtížné některé okolnosti v něm předvídané prokázat. Katalog trestných činů, jejichž stíhání je možné jen se souhlasem poškozeného, je ostatně v odborné literatuře již dlouhodobě diskutován. A nyní v souvislosti s Úmluvou Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí (tzv. Istanbulská úmluva) a rekonstrukcí trestního práva procesního nabývají tyto diskuze na intenzitě. Voláno je po redukci výčtu trestných činů, jež lze stíhat jen se souhlasem poškozeného. Mezi trestnými činy, jejichž vypuštění je zejména požadováno, se objevují trestné činy

²²⁹FENYK, J. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, č. 12, s. 632.

²³⁰Nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10.

znásilnění a nebezpečného pronásledování, tedy trestné činy s domácím násilím úzce související. Bude tedy bezesporu zajímavé sledovat, jaké stanovisko v tomto směru při koncipování nového trestního práva procesního zákonodárce zaujme.

5.3 Možnosti ochrany týrané osoby v průběhu trestního stíhání agresora

Při trestněprávním řešení domácího násilí je naprosto zásadní oddělit násilníka od týrané osoby a tím mu zamezit v násilné činnosti vůči ní. Až do 1. 8. 2013 bylo možné ochránit týranou osobu před dalšími násilnými útoky toliko vzetím agresora do vazby. To ale připadalo v úvahu obvykle v extrémních případech domácího násilí, při nichž docházelo k závažným zásahům do života, zdraví anebo lidské důstojnosti týrané osoby. V ostatních případech domácího násilí zůstávala týraná osoba mnohdy po celou dobu probíhajícího trestního stíhání nechráněná, a tedy vystavená dalšímu možnému nežádoucímu jednání násilníka. K 1. 8. 2013 došlo v tomto ohledu k zásadní změně. Od uvedeného data lze totiž obětem domácího násilí poskytnout účinnou ochranu i v případech, kdy je agresor trestně stíhán na svobodě. To umožnila tzv. předběžná opatření.

5.3.1 Předběžná opatření

Institut předběžných opatření byl do právní úpravy zakotven ZOTČ s účinností ke dni 1. 8. 2013, kdy bylo do TŘ vtěleno devět taxativně vymezených druhů předběžných opatření. Tato předběžná opatření spočívají v zákazu styku s určitými osobami (§ 88d TŘ), dále zákazu vstupu do obydlí (§ 88e TŘ), zákazu návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami (§ 88f TŘ), zákazu zdržovat se na konkrétně vymezeném místě (§ 88g TŘ), zákazu vycestování do zahraničí (§ 88h TŘ), zákazu držení a přechovávání věcí, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti (§ 88i TŘ), zákazu užívání, držení nebo přechovávání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek (§ 88j TŘ), zákazu hazardních her a sázek (§ 88k TŘ) a konečně zákazu výkonu konkrétně vymezené činnosti (§ 88l TŘ). Z hlediska domácího násilí mají význam zejména první dvě jmenovaná opatření, tedy zákaz styku s určitými osobami podle § 88d TŘ a zákaz vstupu do obydlí podle § 88e TŘ, a proto bude pozornost soustředěna pouze k nim.

Právní úprava umožňuje užít zmíněná předběžná opatření vůči osobě, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, tj. proti obviněnému.²³¹ Dalšími, kumulativně stanovenými předpoklady užití předběžných opatření jsou důvodnost trestního stíhání, existence reálné obavy, že obviněný bude trestnou činností, pro niž je stíhán, opakovat, a v neposlední řadě skutečnost, že účelu předběžných opatření nelze dosáhnout jinak. Zákonné důvody pro aplikaci institutu předběžných opatření jsou tedy totožné s důvody, pro něž lze vzít obviněného do tzv. předstízně vazby podle § 67 písm. c) TŘ. Oproti vazbě mají ovšem předběžná opatření nespornou výhodu. Lze je uložit za spáchání jakéhokoli trestného činu, neboť zde není omezení týkající se horní hranice trestní sazby, jak je tomu právě u vazby. Navíc oproti vazbě absentuje i omezení časové. Předběžná opatření totiž trvají, dokud to vyžaduje jejich účel. S ohledem na jejich prozatímní charakter mohou ale pochopitelně nejdéle trvat do právní moci rozsudku nebo jiného meritorního rozhodnutí, jímž je dané trestní stíhání obviněného ukončeno.

Zákaz styku s určitými osobami (§ 88d TŘ) je v systematické předběžných opatření upraven hned na prvním místě. Spočívá v nepřipustnosti kontaktování nebo vyhledávání poškozeného, osob mu blízkých nebo jiných osob, zejména svědků. Vyloučen je jakýkoli kontakt těchto osob, nejen tedy kontakt osobní, nýbrž i kontakt uskutečněný prostřednictvím sítě elektronických komunikací nebo jiných obdobných prostředků. Z důležitých důvodů lze obviněnému v době trvání tohoto předběžného opatření povolit setkání s osobou, s níž má zakázáno se stýkat.²³² Aby však nedošlo z jeho strany k nežádoucímu působení na tuto osobu, lze jejich setkání realizovat jen za účasti příslušného orgánu činného v trestním řízení anebo pověřeného probačního úředníka. Příslušný orgán je pak povinen v případě detekování jakéhokoli nežádoucího působení ze strany obviněného (např. zastrasování, snaha ovlivnit výpověď osoby) setkání neprodleně ukončit.²³³

²³¹Vzhledem k tomu, že mezi oznámením domácího násilí a zahájením trestního stíhání může být i delší časová prodleva, je za účelem ochrany týrané osoby žádoucí využít v tomto mezidobí i opatření mimotrestní povahy, neboť vůči agresorovi, který se nenachází v procesním postavení obviněného, je užití předběžných opatření upravených v TŘ naprosto vyloučeno.

²³²Podle § 88m odst. 4 TŘ rozhoduje o povolení setkání obviněného s poškozeným v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce.

²³³DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva*. Analýza současného právního stavu. 2013, s. 54. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasil.cz/wp-content/uploads/nasil_i_seniori.pdf.

Dalším předběžným opatřením použitelným při domácím násilí je zákaz vstupu do obydlí (§ 88e TŘ). Toto předběžné opatření tkví v nepřípustnosti vstupu obviněného do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí, včetně zákazu zdržovat se v něm. Na podkladě tohoto opatření je obviněný povinen neprodleně vymezené obydlí a jeho okolí opustit a nadále se zdržet vstupu do něj. Ještě před tím je však oprávněn odnést si ze společného obydlí věci osobní potřeby (např. oblečení, hygienické potřeby aj.), osobní cennosti a své doklady, přičemž v průběhu trvání předběžného opatření si může z tohoto obydlí vzít i další věci nezbytné pro podnikání nebo výkon povolání. Smí tak ovšem učinit, obdobně jako u předběžného opatření výše uvedeného, pouze za přítomnosti příslušného orgánu činného v trestním řízení, příp. pověřeného probačního úředníka.²³⁴ Důvod je shodný – eliminovat jakékoli nežádoucí působení na poškozeného. O tom, stejně tak jako o dalších právech a povinnostech, včetně důsledků vyplývajících z případného nerespektování tohoto zákazu, je třeba obviněného v rozhodnutí, jímž mu byl předmětný zákaz uložen, poučit.

Jednou z důležitých skutečností při ukládání zákazu vstupu do konkrétně vymezeného obydlí je samozřejmě okamžik, od kterého zákaz vstupu počíná. Zákon v tomto ohledu pamatuje na instituty, jež mají obdobný charakter jako tento typ předběžného opatření. Je jím tzv. vykázání, o němž již bylo v této práci pojednáno, a to dokonce na více místech. Právní úprava v tomto směru stanoví, že pokud předběžnému opatření podle § 88e TŘ předcházelo vykázání, pak zákaz vstupu počíná až první den následující po skončení výkonu vykázání. Současně je zdůrazněno, že se důvody pro ukládání těchto institutů posuzují samostatně, a tudíž předchozí vykázání není podmínkou pro uložení zmíněného typu předběžného opatření.

Právní úprava připouští nejen samostatné, nýbrž i souběžné uložení více předběžných opatření. Právě v případech domácího násilí je tento postup velmi žádoucí, neboť jím lze docílit zvýšené ochrany oběti domácího násilí. Souběžným uložení obou shora citovaných druhů předběžných opatření lze totiž oběť domácího násilí chránit jak na úrovni teritoriální (zákaz vstupu do obydlí podle §

²³⁴O tom rozhoduje v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce. Srov. § 88m odst. 4 TŘ.

88e TR), tak na úrovni personální (zákaz styku s určitými osobami podle § 88d TR).²³⁵

V souvislosti se souběžným ukládáním zmíněných opatření může v přípravném řízení vyvstat jistý problém, neboť o každém z těchto opatření rozhoduje jiný orgán. Zatímco o předběžném opatření podle § 88d TR rozhoduje v přípravném řízení státní zástupce, rozhodování o předběžném opatření podle § 88e TR je s ohledem na jeho intenzivnější zásah do práv obviněného svěřeno soudci, který tak činí na návrh státního zástupce.²³⁶ Jelikož se ale přesvědčení těchto orgánů na nutnost vydání příslušných opatření nemusí vždy shodovat, nelze v praxi vyloučit situaci, kdy obviněný bude sice ze společného obydlí sdíleného s poškozeným vykázán, avšak zákaz styku s poškozeným mu uložen nebude. Obviněný tak bude moci nevhodně působit na poškozeného na jakémkoli jiném místě, a to bez jakýchkoli pro něj negativních důsledků. A vyloučit nelze samozřejmě ani situaci opačnou, tedy že obviněnému bude zákaz styku s poškozeným uložen, avšak ze společného obydlí nebude vykázán. Byť jde zřejmě o situaci v aplikační praxi málo pravděpodobnou, při současném znění právní úpravy ji nelze zcela vyloučit. Je tedy zřejmé, že současná právní úprava se v tomto ohledu nejeví jako úplně šťastná a vhodná.

Již bylo naznačeno, že TR pamatuje i na instituty, jež mají obdobný charakter jako předběžná opatření ukládaná v rámci trestního řízení. Je dokonce zakotven požadavek, aby bylo při ukládání opatření podle TR přihlédnuto k opatřením, která již byla obviněnému uložena podle jiného právního předpisu.²³⁷ TR tím odkazuje na předběžné opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí ve smyslu § 400 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), o němž již bylo dříve v práci pojednáno. Je vhodné připomenout v této souvislosti usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 3512/14, v němž se Ústavní soud vyjádřil právě ke vztahu předběžného opatření

²³⁵DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 53. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasilii.cz/wp-content/uploads/nasilii_seniori.pdf.

²³⁶Státní zástupce rozhoduje v přípravném řízení také o uložení předběžných opatření zákazu držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti, zákazu užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje anebo jiné návykové látky a zákazu her a sázek. O uložení ostatních předběžných opatření, tedy zákazu zdržovat se na konkrétně vymezeném místě, zákazu vycestování do zahraničí a zákazu výkonu konkrétně vymezené činnosti, rozhoduje v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce. Srov. § 88m odst. 2, 3 TR.

²³⁷Tento požadavek je zakotven v § 88m odst. 6 TR.

podle § 88b a násl. TŘ a předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí podle § 400 a násl. ZŘS. Nutno poznamenat, že tak učinil v návaznosti na situaci, kdy státní zástupce podal návrh na nařízení předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí podle § 400 ZŘS²³⁸, byť byly splněny i zákonné podmínky pro podání návrhu na předběžné opatření podle § 88b TŘ. Ústavní soud v předmětném judikátu vyjádřil, že tato opatření „*mají shodný účel spočívající v poskytnutí včasné a prozatímní ochrany (životu, zdraví, svobody či důstojnosti) dotčenému jednotlivci (poškozenému, resp. oběti trestného činu), příp. jeho blízkým proti škodlivému chování odpůrce (obviněného) s nimi žijícího ve společné domácnosti*“. A dále konstatoval, že pokud byly splněny zákonné podmínky pro podání návrhu na nařízení předběžného opatření a tento návrh podává státní zástupce, má tak činit podle TŘ a nikoli podle ZŘS, a to „*především z důvodu ucelenosti již probíhajícího trestního řízení a také jeho speciality, včetně použitelných nástrojů trestněprávní regulace a vymezení působnosti orgánů činných v trestním řízení*“.

Ačkoli jsou závěry Ústavního soudu logické a argumentačně přesvědčivé, postup státního zástupce lze v jistém ohledu chápat. Vyvstala-li v řešeném případě potřeba chránit poškozeného, bylo nutné jednat bezodkladně. Z hlediska tohoto požadavku může být ovšem skutečnost, že TŘ nestanoví lhůtu pro rozhodnutí o předběžném opatření, problematická. Lze sice s ohledem na zásadu rychlosti řízení zakotvenou v § 2 odst. 4 TŘ usuzovat, že soudce by měl rozhodnout co nejrychleji, tedy bez zbytečných průtahů, nicméně nelze jednoznačně říci, v řádu kolika dnů by tak měl učinit. ZŘS na rozdíl od TŘ lhůtu pro rozhodnutí zakotvuje. V § 404 stanoví, že o návrhu na nařízení předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí rozhodne soud do 48 hodin. A je nutné dodat, že jde o lhůtu zákonnou, nikoli jen pořádkovou. Jestliže tedy státní zástupce podal návrh na nařízení předběžného opatření podle § 400 ZŘS, byl si jist, že o jeho návrhu bude nejpozději do 48 hodin rozhodnuto. Troufám si tvrdit, že o předběžném opatření podle TŘ by patrně v takto krátké lhůtě rozhodnuto nebylo. Poskytnout poškozené osobě téměř okamžitou ochranu je ale v těchto případech naprosto klíčové.

Mají-li předběžná opatření skutečně poskytovat účinnou ochranu poškozené osoby, pak je nezbytné, aby příslušné orgány důsledně kontrolovaly

²³⁸Pro úplnost je třeba poznamenat, že státní zástupce je aktivně legitimován k podání návrhu na nařízení předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí podle § 8 odst. 1 ZŘS ve spojení s § 8 odst. 2 ZŘS.

dodržování uloženého zákazu ze strany obviněného a náležitě reagovaly na jeho případné porušení.²³⁹ Reakcí na porušení podmínek předběžného opatření může být jednak uložení pořádkové pokuty, a to až do výše 50 000 Kč, uložení jiného druhu předběžného opatření anebo vzetí obviněného do vazby z důvodů vymezených v § 67 písm. c) TŘ, neboť, jak již bylo výše naznačeno, důvody pro rozhodnutí o předstízně vazbě a předběžném opatření jsou totožné.²⁴⁰ Volba adekvátní reakce bude vždy záviset na povaze a závažnosti porušené povinnosti, na osobě obviněného a obzvláště na potřebě účinně chránit poškozeného.²⁴¹

V souvislosti s neplněním podmínek uloženého předběžného opatření vyvstává ještě otázka, zda by mohlo být závažnější porušení podmínek postihováno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 trestního zákoníku.²⁴² Byť se Durdík²⁴³ i Jelínek²⁴⁴ k této možnosti ve svých dřívějších pracích přiklání, je nutné říci, že tento závěr není správný. Při schvalování ZOTČ byla tato myšlenka odmítnuta, neboť bylo poukazováno na to, že z hlediska zajištění ochrany poškozeného je zadržení obviněného a následné vzetí do vazby podstatně rychlejší a účinnější než prověřování spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 TZ.²⁴⁵ Správnost tohoto závěru potvrdil v nedávné době i Nejvyšší soud. V rozsudku ze dne 25. 9. 2019, sp. zn. 4 TZ 13/2019, vyjádřil, že „kdyby zákonodárce zamýšlel postihnout neplnění podmínek uloženého předběžného opatření podle trestního řádu jako trestný čin podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku, pak by jistě nekonkretizoval pouze některá předběžná opatření odpovídající povinnosti dočasně opustit

²³⁹DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 56. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

²⁴⁰Jde o důvodnou obavu ze strany obviněného z možného opakování či dokonání stíhané trestné činnosti.

²⁴¹RŮŽIČKA, M. Oddíl osmý. Předběžná opatření. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1306.

²⁴²Podle § 337 odst. 2 TZ bude odnětím svobody až na 2 léta potrestán, kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

²⁴³Srov. DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu.* 2013, s. 54. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.

²⁴⁴Srov. JELÍNEK, J. [online] *Předběžná opatření v trestním řízení.* 2013. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>.

²⁴⁵RŮŽIČKA, M. Oddíl osmý. Předběžná opatření. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1306.

společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnosti zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním, ale zahrnul by pod tuto skutkovou podstatu všechna předběžná opatření ukládána podle trestního řádu. I z doslovného znění ustanovení § 337 odst. 2 tr. zákoníku je tak zřejmé, že předběžným opatřením soudu neměl zákonodárce na mysli uložená předběžná opatření podle trestního řádu, nýbrž předběžná opatření ukládaná podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), neboť podle tohoto zákona ani není vůči osobě (povinnému), která porušuje po provedení výkonu takového rozhodnutí, možné uplatnit nějaká přísnější a účinnější opatření, pouze existuje možnost na návrh oprávněné osoby provést opětovný výkon (srov. § 496 z. ř. s.). Uplatnění trestněprávní odpovědnosti je proto v takovém případě daleko smysluplnější.“²⁴⁶

5.3.2 Vazba

Ve zvláště závažných případech domácího násilí nebudou předběžná opatření poskytovat týrané osoby dostatečnou ochranu a bude nezbytné přistoupit k opatření přísnějšímu, tj. vazbě. Vazba představuje velmi citelný zásah do osobní svobody obviněného, a proto lze tento institut užít jen za splnění přísně stanovených podmínek. K zákonným důvodům vazby patří v první řadě existence konkrétních skutečností odůvodňující obavy předvídané v § 67 písm. a) až c) TŘ, tedy že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul (tzv. vazba úteková), dále že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné či jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (tzv. vazba koluzní), anebo bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (tzv. vazba předstižná). Kromě existence některého z vazebních důvodů je pro vzetí obviněného do vazby nutné splnění dalších obecných podmínek. Patří k nim podmínka zahájeného trestního stíhání, podmínka důvodnosti trestního stíhání a dále skutečnost, že účelu vazby nelze dosáhnout jinými méně omezujícími opatřeními, například již zmíněnými

²⁴⁶V tomto případě byl obviněný nalézacím soudem uznán vinným mj. přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 TZ, kterého se dle zjištění nalézacího soudu dopustil tím, že v období od 3. 1. 2017 do 31. 7. 2017 pobýval a zdržoval se v konkrétně vymezeném pokoji ubytovny s poškozenou, a to navzdory uloženému zákazu vstupu do tohoto obydlí podle § 88e TŘ. Nejvyšší soud s ohledem na výše prezentované závěry zrušil v této části rozsudek nalézacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu projednání a rozhodnutí.

předběžnými opatřeními. Současně je zakotvena okolnost vylučující užití vazby v případech, kdy je trestní stíhání proti obviněnému vedeno pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, anebo pro trestný čin spáchaný jím z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující tři roky. V rámci domácího násilí je páchaní nedbalostních trestných činů prakticky vyloučeno, v úvahu tak připadá pouze kritérium horní hranice trestní sazby u úmyslných trestných činů. Ani to však není absolutní, prolamuje jej § 68 odst. 3, 4 TŘ.²⁴⁷

V případech domácího násilí přichází v úvahu, pokud jde o vazební důvody, zejména důvody tzv. vazby předstižné dle § 67 písm. c) TŘ. Jde o takové případy, v nichž (mj.) hrozí, že obviněný bude trestnou činností, pro niž je stíhán, opakovat. Byť se lze samozřejmě setkat i s důvody vazby koluzní dle § 67 písm. b) TŘ a výjimečně s důvody vazby útěkové dle § 67 písm. a) TŘ, tyto jsou v případech domácího násilí oproti vazbě předstižné méně časté, a proto bude pozornost zaměřena právě na tzv. vazbu předstižnou.

Ústavní soud charakterizoval předstižnou vazbu jako „zajišťovací opatření, jehož primárním účelem je ochrana obětí trestné činnosti v době, kdy se sice tyto osoby zdají být důvodně ohroženy reálným nebezpečím pokračování nebo opakování trestné činnosti, avšak uvedené jednání nemohl zatím soud (např. z časových důvodů) pravomocně posoudit a poskytnout jim tak ochranu v podobě odnětí svobody případnému pachateli. Možnost nahrazení tzv. předstižné vazby jiným opatřením tak bude mít různou podobu u různých druhů trestné činnosti, přičemž za určitých okolností bude její nahrazení zpravidla vyloučeno.“²⁴⁸

Existenci tzv. předstižného vazebního důvodu lze podle závěrů konstantní judikatury dovést zejména z trestní minulosti obviněného, jeho osobnosti a osobního postoje, sklonů, návyků, aktuálního zdravotního stavu obviněného, rodinného zázemí a konečně prostředí, ve kterém se obviněný pohybuje.²⁴⁹ V případech domácího násilí (resp. trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ) tak bude s ohledem na uvedené závěry možno za konkrétní skutečnosti opodstatňující předmětný vazební důvod považovat

²⁴⁷Na trestné činy související s domácím násilím se bude vztahovat zejména § 68 odst. 4 TŘ, který stanoví, že výše uvedená omezení se neuzijí pro úmyslný trestný čin, jestliže je dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. c) TŘ a s přihlédnutím k povaze takového trestného činu vyžaduje vzetí do vazby účinná ochrana poškozeného, zejména ochrana jeho života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu.

²⁴⁸Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. III. ÚS 3142/17.

²⁴⁹Např. nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 612/06.

především předchozí odsouzení agresora za páchaní totožné trestné činnosti²⁵⁰, jeho celkový osobnostní charakter (např. sklony k manipulaci a ovládnutí partnerek, zlé nakládání s nimi a zvýšená agresivita), dlouhodobost násilného jednání, četnost násilných útoků a v neposlední řadě i jejich gradující tendenci.²⁵¹

Předstížná vazba se v praxi dotýká především recidivistů, u nichž je dána recidiva speciální nebo alespoň druhová, přičemž významným aspektem svědčícím pro uvalení této vazby je právě předchozí trestná činnost těchto osob.²⁵² V souvislosti s tím vyvstává otázka, zdali lze předmětný vazební důvod shledat i u obviněného, který je pro danou trestnou činnost stíhán poprvé. Tato otázka je z hlediska domácího násilí poměrně podstatná, neboť častými pachateli domácího násilí jsou agresori s tzv. dvojí tváří, což je označení, které pojmenovává osoby navenek sice spořádané a seriózní, nicméně páchající násilí za „zavřenými dveřmi“. Judikatura v tomto směru dovodila, že při rozhodování o vazbě nelze vyčkávat až do okamžiku, kdy lze s jistotou říci, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán. Postačuje, že bude prokázána a řádně vysvětlena existence konkrétních skutečností odůvodňujících obavu, že si obviněný, bude-li ponechán na svobodě, takto počínat bude.²⁵³ Z uvedeného tedy vyplývá jednoznačný závěr, že i dosud bezúhonného pachatele domácího násilí je možné vzít do vazby z důvodu vymezeného v § 67 písm. c) TŘ. Důvodná obava, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, se může opírat zejména o dobu, po kterou k násilnému jednání docházelo, když v těchto případech není neobvyklé násilí trvající v řádu několika měsíců či let, dále o četnost násilných incidentů, jejich gradující tendenci, a samozřejmě i o osobnostní charakteristiku obviněného.

Právě u vazebně stíhaných násilníků „dvojí tváře“ najde nezřídka své uplatnění omezení zakotvené v § 71 odst. 2 písm. b) TŘ. To stanoví, že obviněného, u kterého nelze očekávat uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, je nutné z vazby neprodleně propustit. Ač se rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby značnou měrou dotýká týrané osoby, není tato osobou oprávněnou k podání řádného opravného prostředku do tohoto rozhodnutí (resp.

²⁵⁰V této souvislosti je vhodné poznamenat, že dle závěrů Ústavního soudu lze brát v potaz i dříve spáchané trestné činy, na něž se posléze vztahovala amnestie, ačkoliv amnestie zapříčinila, že se na dotčenou osobu hledí jakoby nebyla odsouzena. Srov. nález Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2086/14.

²⁵¹Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2625/14, usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2019, sp. zn. III. ÚS 629/19.

²⁵²VICHEREK, R. Důvody vazby. *Trestní právo*. 2012, č. 9, s. 22.

²⁵³Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2017, sp. zn. I. ÚS 1407/17.

do jakéhokoli rozhodnutí týkající se vazby) a předmětné rozhodnutí jí není ani zasíláno na vědomí. S ohledem na tuto skutečnost je žádoucí, aby týraná osoba využila svého oprávnění ve smyslu § 103a TŘ (shodně § 11 ZOTČ) a požádala o poskytnutí informace o propuštění obviněného z vazební věznice, a to nejlépe již od okamžiku, kdy byl obviněný vzat do vazby. Díky včasnému vyrozumění o propuštění obviněného z vazby se bude moci připravit na eventuální setkání s ním a zejména bude moci přijmout určitá opatření k posílení své ochrany a bezpečí. Zpravidla však bude nutné i nadále týranou osobu chránit, a proto bude na místě uložit obviněnému vhodná opatření, tedy předběžná opatření již výše zmíněná.

6. Komparace s německou trestněprávní úpravou – vybrané aspekty

Stejně tak jako české trestní právo ani to německé pojem domácího násilí nezná.²⁵⁴ Na rozdíl od české trestněprávní úpravy však není tento fenomén v úpravě německé kriminalizován. Německý zákonodárce se při řešení tohoto závažného jevu vydal totiž výlučně cestou prevence. Potřebu chránit oběť před domácím násilím reflektoval již v roce 2001, kdy byl do právního řádu zakotven zákon na ochranu proti násilí (Gewaltschutzgesetz, dále jen „GewSchG“), s účinností k 1. 1. 2002. Právě ten je v boji proti domácímu násilí stěžejním právním předpisem.

GewSchG významně posílil soukromoprávní možnosti ochrany oběti před domácím násilím. Zakotvil ochranná opatření, jejichž účelem je odvrátit další útoky nebo hrozící útoky vůči oběti domácího násilí, které zasahují do její tělesné integrity, zdraví nebo svobody, anebo zamezit jejímu nepřiměřenému obtěžování, pronásledování a kontaktování. Ochranná opatření jsou oprávněny vydat civilní soudy na návrh oběti domácího násilí. Na jejich podkladě může být násilníkovi nařízeno, aby opustil společně obývaný byt, nezdržoval se v něm a v jeho okolí, příp. na určitých přesně vymezených místech, a zdržel se nežádoucího jednání vůči oběti, zejména aby oběť nekontaktoval a nepřibližoval se k ní. Oběť domácího násilí je také dle § 2 GewSchG oprávněna ve stanovené lhůtě žádat o přenechání bytu k výhradnímu užívání, jestliže trvale žila s násilnou osobou ve společné domácnosti. Jsou-li tyto podmínky splněny, soud oběti nárok na přenechání bytu přízná a předmětné opatření vydá. Výjimky, kdy tak neučiní, stanoví § 2 odst. 3 GewSchG.

Nedodržení předběžných opatření je obdobně jako u nás trestně sankcionováno, což je pro efektivní ochranu oběti domácího násilí naprosto nezbytné. Trestněprávní důsledky stanoví poměrně neobvykle přímo GewSchG, a to konkrétně ve svém § 4. Podle tohoto ustanovení hrozí násilníkovi v případě porušení předběžných opatření trest odnětí svobody až na jeden rok

²⁵⁴Tento pojem není ostatně v žádném německém právním předpise legálně vymezen. Srov. *Geschlechtsspezifische Kriminalität und häusliche Gewalt. Die aktuelle Lage in Deutschland*. [online] 2019. [cit. 17. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/resource/blob/647632/ce204302912166fa6154c1b01aa3452e/WD-7-073-19-pdf-data.pdf>.

anebo trest peněžítý. Oproti české úpravě jde tedy o trest mírnější, neboť porušení podmínek předběžného opatření je v TZ sankcionováno trestem odnětí svobody až na dva roky.

V souvislosti s opatřeními na ochranu před domácím násilím nelze nezmínit, že i německý právní řád zná institut tzv. vykázání. Podmínky, za nichž lze tento institut užít, včetně orgánu oprávněného k jeho užití, jsou v podstatě stejné jako u nás. Odlišně je upravena pouze doba trvání vykázání, neboť ta není v Německu striktně a jednotně stanovena. V každé spolkové zemi tak může vykázání trvat různou dobu, zpravidla však půjde o dobu deseti anebo čtrnácti dnů.²⁵⁵

6.1 Hmotněprávní úprava ve vztahu k domácímu násilí

Jak bylo výše předestřeno, domácí násilí není v Německu kriminalizováno. V německém trestním zákoníku (Strafgesetzbuch, dále jen „StGB“) proto nenalezneme zvláštní skutkovou podstatu trestného činu, která by postihovala domácí násilí se všemi jeho projevy a specifiky. Domácí násilí je dle německé úpravy postihováno podle různých skutkových podstat trestných činů, přičemž k činům v jeho rámci nejčastěji páchaným patří (prostě) ublížení na těle podle § 223 StGB, těžké ublížení na těle podle § 226 StGB, nátlak (resp. vydírání) podle § 240 StGB, vyhrožování podle § 241 StGB, sexuální nátlak a znásilnění podle § 177 StGB, zlé nakládání s osobami svěřenými do péče podle § 225 StGB, porušování domovní svobody podle § 123 StGB, omezování osobní svobody podle § 233 StGB a pronásledování podle § 238 StGB. V extrémních případech domácího násilí přichází v úvahu také vražda dle § 211 StGB anebo zabití dle § 212 StGB.²⁵⁶ Není účelné, a ostatně ani možné, rozebírat všechny trestné činy,

²⁵⁵Kupříkladu v Brémách, Hamburku a v Severním Porýní - Vestfálsku je doba trvání vykázání stanovena až na 10 dnů, zatímco ve spolkové zemi Maklenbursko – Přední Pomořansko, Berlíně a Hessenu je stanovena až na 14 dnů. Srov. KOHL, H. [online] *Voraussetzungen und Grenzen polizeilicher Maßnahmen nach § 52 Abs. 2 SOG M-V sowie deren verwaltungsgerichtliche Kontrolle*. 2003. [cit. 17. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.djb.de/lgrg/vorpommern/GewSchG/sog.htm>.

²⁵⁶*Geschlechtsspezifische Kriminalität und häusliche Gewalt. Die aktuelle Lage in Deutschland*. [online] 2019. [cit. 17. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/resource/blob/647632/ce204302912166fa6154c1b01aa3452e/WD-7-073-19-pdf-data.pdf>.

jichž se může pachatel domácího násilí dopustit. Níže bude pozornost zaměřena pouze na několik vybraných trestných činů, které s domácím násilím úzce souvisí.

6.1.1 (Prosté) ublížení na těle (Körperverletzung) a těžké ublížení na těle (Schwere Körperverletzung)

Tyto trestné činy patří v rámci domácího násilí k činům velmi frekventovaným. V systematice StGB jsou zařazeny v 17. oddíle nazvaném „Trestné činy proti tělesné nedotknutelnosti“ a jak samotný název naznačuje, jejich objektem je ochrana tělesné nedotknutelnosti jednotlivce.

Trestný čin ublížení na těle je upraven v ustanovení § 223 StGB. Již na první pohled je patrná odlišnost od úpravy české, neboť předmětné ustanovení obsahuje toliko základní skutkovou podstatu trestného činu ublížení na těle. Toho se dle § 223 StGB dopustí ten, kdo s jinou osobou tělesně zle nakládá nebo ji poškodí na zdraví. Zlým nakládáním se ve smyslu tohoto ustanovení rozumí zlé, nepřiměřené zacházení s osobou, v jehož důsledku dochází k nikoli nepatrnému zásahu do tělesného zdraví nebo tělesné integrity této osoby. Formou jednání jsou zde výlučně fyzické útoky, jimiž je zasahováno do tělesné integrity. Naproti tomu jednání spočívající v „poškození zdraví“ odkazuje k zásahům do psychické integrity jednotlivce, pokud v jejich důsledku dochází k nikoli nepatrnému porušení normálních tělesných funkcí jedince.²⁵⁷

V rámci domácího násilí nejsou výjimečné ani případy těžkého ublížení na těle. Tento trestný čin je upraven v § 226 StGB a dopadá na případy, kdy pachatel ublíží poškozenému na těle a toto má za následek jedno z taxativně vyjmenovaných poškození zdraví. Vzhledem k tomu, že předmětné ustanovení pojem „ublížení na těle“ nijak neobjasňuje, je nutné vykládat jej v souladu s již výše uvedeným ustanovením § 223 StGB. Skutková podstata trestného činu těžkého ublížení na těle podle § 226 StGB představuje totiž kvalifikovanou skutkovou podstatu k trestnému činu ublížení na těle podle § 223 StGB.²⁵⁸

²⁵⁷KÜPPER, G., BÖRNER, R. *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau. Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, s. 63-64.

²⁵⁸K trestnému činu ublížení na těle podle § 223 StGB je také kvalifikovanou skutkovou podstatou trestný čin nebezpečného ublížení na těle podle § 224 StGB a ublížení na těle s následkem smrti podle § 227 StGB. Srov. KÜPPER, G., BÖRNER, R. *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau. Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, s. 63.

Co se týká výčtu následků na zdraví, těžkou újmou na těle se dle § 226 StGB rozumí ztráta zraku (na jednom nebo obou očích), sluchu, řeči nebo plodnosti (bod 1 předmětného ustanovení), dále ztráta důležitého tělesného údu nebo trvalá neschopnost jej užívat (bod 2 předmětného ustanovení) a konečně trvalé značné zohyzdění, chřadnutí, ochrnutí, duševní choroba nebo tělesné postižení (bod 3 předmětného ustanovení). Nabízí se podotknout, že znění tohoto ustanovení připomíná spíše výkladové ustanovení našeho § 122 TZ, nežli některou ze skutkových podstat trestných činů těžkého ublížení na zdraví v našem právním řádu obsaženou. Lze nicméně konstatovat, že obě úpravy, tedy jak ustanovení § 226 StGB, tak ustanovení § 122 TZ, jsou si svým výčtem forem těžké újmy na zdraví, vcelku podobné.

Závěrem je nutné poznamenat, že trestný čin ublížení na zdraví podle § 223 StGB je koncipován jako tzv. návrhový delikt, což je v souvislosti s domácím násilím značně problematické. K tomu však více v části zabývající se procesně právními aspekty.

6.1.2 Zlé nakládání s osobami svěřenými do péče (Mißhandlung von Schutzbefohlenen)

Trestný čin zlého nakládání s osobami svěřenými do péče podle § 225 StGB je stejně jako trestné činy shora zmíněné zakotven v oddíle 17 upravujícím trestné činy proti tělesné integritě. Skutková podstata tohoto činu dopadá nejen na problematiku domácího násilí, nýbrž, obdobně jako u nás, na okruh případů podstatně širší.

Ustanovení § 225 StGB postihuje pachatele, který osobu svěřenou mu do péče týrá, surově s ní zachází anebo jí ublíží na zdraví zlomyslným opomenutím své povinnosti se o ni starat. Toto ustanovení chrání pouze určitý okruh osob, jimiž jsou osoby mladistvé, anebo osoby bezbranné pro slabost (v důsledku stáří, tělesné vady) či nemoc.²⁵⁹ Předpokladem jejich ochrany je také existence zvláštního vztahu mezi nimi a pachatelem. Tímto zvláštním vztahem, který je v předmětném ustanovení taxativně vypočítán, může být v první řadě vztah péče a opatrovnictví. Ten vzniká ze zákona (např. rodiče), dobrovolným převzetím (např. učitelka v mateřské školce) anebo úředním rozhodnutím. Dále jde o vztah, který je

²⁵⁹KÜHL, K. 17. Abschnitt. Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit. In: KÜHL, K., HEGGER, M. *Strafgesetzbuch: Kommentar*. München: C. H. Beck, 2014, s. 1099.

v zákoně vymezen jako náležitost k domácnosti. Tento vztah vzniká mezi osobami, které společně sdílejí domácnost, přičemž pamatováno je zejména na nevlastní děti. Dalším, v pořadí třetím pramenem zakládajícím zvláštní vztah je přenechání chráněné osoby k péči o ni do moci jiné osoby. Tento vztah je patrně ekvivalentem českého vztahu péče, který vznikl na podkladě neformálního úkonu, neboť komentářová literatura v této souvislosti hovoří o faktickém úkonu. Posledním pramenem zakládajícím zvláštní vztah pachatele a oběti je vztah nadřízenosti v rámci pracovního nebo služebního poměru. Zde je podmínkou, aby oběť byla vůči pachateli v podřízeném postavení v rámci svého pracovního nebo služebního zařazení.

Objektivní stránku tohoto trestného činu může pachatel naplnit trojím rozličným jednáním, a to týráním, surovým zlým zacházením anebo ublížením na zdraví zlomyslným opomenutím své povinnosti. O zlém nakládání jako způsobu jednání již bylo hovořeno v souvislosti s trestným činem ublížení na těle podle § 223 StGB, nicméně význam tohoto pojmu není u obou činů totožný. Zatímco u trestného činu ublížení na těle podle § 223 StGB je spojován toliko s fyzickými útoky, u trestného činu podle § 225 StGB je chápán širěji, neboť zahrnuje i zlé nakládání v oblasti duševní. K naplnění objektivní stránky trestného činu podle § 225 StGB nepostačuje ovšem prosté zlé nakládání, jak je tomu právě u trestného činu ublížení na těle, nýbrž je nezbytné, aby takové jednání bylo surové, tedy bezcitné, bezohledné anebo brutální.²⁶⁰ Další zmíněnou formou jednání je týráním. To je v německé úpravě charakterizováno jako déle trvající anebo opakující se utrpení fyzické nebo duševní povahy. Poslední formou jednání je pak ublížení na zdraví zlomyslným opomenutím povinnosti starat se o svěřenou osobu. V tomto případě je svěřené osobě ublíženo na zdraví již tehdy, je-li narušen její zdravý vývoj. Zle přitom jedná ten, kdo svoji povinnost poruší ze zavrženíhodného motivu, kupříkladu ze zlomyslnosti, nenávisti či sadismu.²⁶¹

Ustanovení § 225 StGB obsahuje ve třetím odstavci úpravu dvou kvalifikovaných skutkových podstat. Znakem, který u tohoto činu podmiňuje použití vyšší trestní sazby, je, že pachatel vystaví chráněnou osobu nebezpečí

²⁶⁰KÜPPER, G., BÖRNER, R. *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau: Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, s. 83.

²⁶¹KÜHL, K.. 17. Abschnitt. Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit. In: KÜHL, K., HEGGER, M. *Strafgesetzbuch: Kommentar*. München: C. H. Beck, 2014, s. 1100.

smrti nebo těžkého poškození zdraví anebo ji vystaví závažnému poškození tělesného nebo duševního vývoje.²⁶²

Nutno ještě poznamenat, že trestný čin zlého nakládání s osobami svěřenými do péče podle § 225 StGB je ve vztahu speciality k trestnému činu ublížení na těle podle § 223 StGB.²⁶³

6.1.3 Pronásledování (Nachstellung)

Úprava trestného činu pronásledování podle § 238 StGB je v systematice StGB zařazena v 18. oddíle – trestné činy proti osobní svobodě. Skutková podstata tohoto činu, známého též pod označením stalking, byla do německého právního řádu zavedena v roce 2007.²⁶⁴ Německý zákonodárce tak přistoupil ke kriminalizaci tohoto nežádoucího jednání o dva roky dříve než zákonodárce český. A nutno podotknout, že skutkovou podstatu stalkingu konstruoval značně odlišně než jeho český protějšek.

Podle § 238 StGB se pronásledování dopustí ten, kdo jiného neoprávněně a neodbytně obtěžuje některým z vypočtených typů jednání, jestliže je toto jednání zároveň způsobilé závažně zhoršit způsob života poškozeného. Toto neoprávněně neodbytné obtěžování může spočívat ve vyhledávání osobní blízkosti poškozeného (bod 1 předmětného ustanovení), v pokusech navázat s ním kontakt pomocí telekomunikačních prostředků nebo jiných prostředků komunikace nebo prostřednictvím třetích osob (bod 2 tohoto ustanovení), dále ve zneužití osobních dat poškozeného zadáváním objednávek zboží nebo služby pro něj určených nebo v nabádání jiného k tomu, aby s poškozeným navázal kontakt (bod 3 předmětného ustanovení), a v neposlední řadě též ve vyhrožování poškozenému nebo osobě jemu blízké újmou na životě, tělesné integritě, zdraví nebo svobodě (bod 4 předmětného ustanovení).²⁶⁵ Kromě těchto taxativně vypočtených typů jednání naplní objektivní stránku trestného činu podle § 238 StGB i ten, kdo se dopustí jiného srovnatelného jednání (bod 5 předmětného

²⁶²Srov. § 225 odst. 3 StGB.

²⁶³KÜPPER, G., BÖRNER, R.: *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau: Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, 63.

²⁶⁴Srov. BLUM, H. [online]. *Der neue Straftatbestand der Nachstellung*. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.fhr.nrw.de/infos/publikationen/fachbeitraege/aktuelle_beitraege/amtsanwaelt_e/OAA_Blum_Der_neue_Straftatbestand.pdf.

²⁶⁵KÜPPER, G., BÖRNER, R.: *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau: Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, s. 127-128.

ustanovení). Tím je umožněno postihovat i jednání v budoucnu obdobně nebezpečná, která však zatím nejsou známa.

Ačkoli se zařazení zmíněného ustanovení jeví zejména s ohledem na rozvoj moderních technologií, typů komunikace a jejich možného zneužití jako vhodné, vyvstává zároveň otázka, zda tím nedochází k nepřipustné analogii v neprospěch pachatele. Odborná literatura se touto otázkou zaobírá a dospívá k závěru, že tomu tak není. Analogie v neprospěch pachatele je vyloučena, neboť pro naplnění skutkové podstaty vymezené pod bodem 5 § 238 odst. 1 StGB nepostačuje jakékoliv nežádoucí jednání, nýbrž jen takové, které je srovnatelné s jednáním vymezeným pod bodem 1 až 4 předmětného ustanovení.²⁶⁶

Zatímco u české podoby skutkové podstaty stalkingu je trestní odpovědnost pachatele podmíněna způsobilostí jeho jednání vzbudit v poškozeném důvodnou obavu o vlastní život, zdraví nebo o život a zdraví osob mu blízkých, v Německu tomu tak není. Dle německé úpravy postačuje, že jednání pachatele je způsobilé závažným způsobem zhoršit způsob života poškozeného. Tento pojem je nutné vykládat v souladu s judikatorními závěry německých soudů, dle nichž lze za konkrétní skutečnosti naplňující tento pojem považovat změnu zaměstnání nebo bydlení poškozeného anebo učinění zvláštních opatření, jako např. vzdání se významné volnočasové aktivity apod. Způsobilost pachatelova jednání závažným způsobem narušit či zhoršit způsob života poškozeného je posuzována primárně podle pachatelem vytvářeného psychického nátlaku. Platí přitom objektivizované měřítko, kdy kritérii jsou zejména četnost, intenzita jednání a v neposlední řadě následky, k nimž již v důsledku pachatelova jednání u oběti došlo.²⁶⁷

Další odlišností je, že německá koncepce skutkové podstaty pronásledování zahrnuje nejen méně závažné formy stalkingu, nýbrž i formy nejzávažnější. Německá úprava totiž na rozdíl od té české reflektuje i případné těžší následky pachatelova jednání. Konkrétně ustanovení § 238 odst. 2 StGB postihuje případy, kdy pachatel vystaví oběť, příbuzného oběti nebo jinou osobu oběti blízkou nebezpečí smrti nebo těžkého poškození zdraví. Dále § 238 odst. 3 StGB pamatuje na případy, kdy pachatel způsobí oběti svým činem smrt, anebo

²⁶⁶KÜHL, K. § 238 Nachstellung. In: KÜHL, K., HEGER, M. *Strafgesetzbuch: Kommentar*. München: C. H. Beck, 2014, s. 1153.

²⁶⁷KÜPPER, G., BÖRNER, R. *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau: Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, s. 129.

smrt způsobí jejímu příbuznému nebo některé jiné osobě jí blízké. V souvislosti s tímto ustanovením je ale nutné zdůraznit, že nejde o úmyslné usmrcení zde vyjmenovaných osob. Zmíněné ustanovení dopadá na případy, kdy oběť (anebo jiná z vyjmenovaných osob) spáchá v důsledku pachatelova jednání sebevraždu nebo si na útěku před ním způsobí smrtelné zranění, např. v důsledku svého panického jednání.²⁶⁸ Těmto těžším následkům pak pochopitelně odpovídají i vyšší trestní sazby, které činí dle § 238 odst. 2 StGB tři měsíce až pět let a dle § 238 odst. 3 StGB jeden rok až deset let. Oproti české právní úpravě je trestní sazba přísnější dokonce i v základní skutkové podstatě, neboť činí až tři léta.²⁶⁹

Závěrem nelze opomenout zmínku o ustanovení § 238 odst. 4 StGB, které praví, že v případech upravených v § 238 odst. 1 StGB lze čin trestně stíhat pouze na návrh, ledaže by vyšetřující orgán vzhledem ke zvláštnímu veřejnému zájmu na trestním stíhání považoval za žádoucí učinit tak z moci úřední. Toto ustanovení odkazuje k problematice návrhových deliktů. Jeho zakotvení do StGB je však poněkud zvláštní a nesystematické, neboť jde o ustanovení ryze procesního charakteru, zatímco StGB je předpisem hmotněprávním.

6.2 Procesněprávní úprava ve vztahu k domácímu násilí

Z výše uvedeného jsou patrné některé odlišnosti mezi českou a německou hmotněprávní úpravou ve vztahu k řešení problematiky domácího násilí, resp. vybraných trestných činů v jeho rámci páchaných. Je vhodné poukázat i na některé odlišnosti v oblasti trestního práva procesního. Německé trestní právo procesní zná totiž některé instituty, které české procesní právo postrádá. Jedním z nich je i tzv. soukromá žaloba.

6.2.1 Soukromá žaloba

Jak již bylo výše naznačeno, německé trestní právo zná na rozdíl od českého institut soukromé žaloby. Soukromou žalobou se rozumí „*právo poškozeného, kterému vznikla soukromožalobním trestným činem bezprostřední újma, obrátit se s žalobou přímo na soud, a to i bez součinnosti s veřejným*

²⁶⁸KÜHL, K. § 238 Nachstellung. In: KÜHL, K., HEGER, M. *Strafgesetzbuch: Kommentar*. München: C. H. Beck, 2014, s. 1154-1155.

²⁶⁹Dle § 354 TZ činí trestní sazba v základní skutkové podstatě až jeden rok, případně pachateli hrozí trest zákazu činnosti.

žalobcem, a žalobu před tímto soudem zastupovat“²⁷⁰. Soukromožalobní trestné činy vypočítává § 374 německého trestního řádu (Strafprozessordnung, dále jen „StPO“). Ten ve svém výčtu obsahuje i některé trestné činy typické pro domácí násilí. Krom již výše zmíněného trestného činu ublížení na těle podle § 223 StGB a pronásledování podle § 238 odst. 1 StGB, se zde objevují i trestné činy vydírání podle § 240 StGB, vyhrožování podle § 241 StGB, porušování domovní svobody podle § 123 StGB nebo poškození cizí věci podle § 303 StGB. Tyto a další trestné činy v citovaném ustanovení vyjmenované lze stíhat v zásadě jen na podkladě soukromé žaloby. Státní zástupce je stíhá jen tehdy, sbíhají-li se s některým trestným činem, jenž je stíhán z úřední povinnosti, anebo pokud na jejich stíhání shledá zvláštní veřejný zájem (§ 376 StPO). V takovém případě je oprávněn vstoupit do řízení v jakémkoli jeho stádiu, nejpozději však do okamžiku právní moci rozsudku.²⁷¹ V řízení pak nastupuje na místo dosavadního soukromého žalobce, jehož působení v řízení je nadále vyloučeno, ledaže jsou dány podmínky pro jeho účastenství jako vedlejšího žalobce.²⁷²

U některých soukromožalobních deliktů, typicky u deliktů páchaných v souvislosti s domácím násilím, jako je ublížení na těle, vydírání, poškozování cizí věci či porušování domovní svobody, je podání soukromé žaloby podmíněno smířcím řízením. Soukromou žalobu lze u vypočtených deliktů podat pouze tehdy, nebylo-li předešlé smířcí řízení úspěšné.²⁷³ V případě těchto trestných činů není totiž primárním účelem potrestat pachatele, nýbrž napravit vztahy mezi pachatelem a poškozeným, které se trestným činem narušily.²⁷⁴

Obdobně jako žaloba podaná veřejným žalobcem i soukromá žaloba musí obsahovat určité náležitosti. Tyto náležitosti stanoví § 200 odst. 1 StPO a shodují se s těmi, které uvádí § 177 našeho TR. Podáním soukromé žaloby vzniká žalobci dle § 379a StPO povinnost složit zálohu na soudní poplatky, ledaže byl od placení soudních poplatků osvobozen. Vlastní úpravu této otázky StPO neobsahuje a

²⁷⁰GŘIVNA, T. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 12, s. 317.

²⁷¹Důvody svého vstupu nemusí nijak sdělovat. Srov. MEYER-GOßNER, L. Fünftes Buch. Beteiligung des Verletzten am Verfahren. Privatklage. In: MEYER-GOßNER, L., SCHMITT, B. *Beckliche kurz Kommentare. Strafprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. München: C. H. Beck, 2016, s. 1533.

²⁷²Tamtéž.

²⁷³Výjimku z tohoto pravidla stanoví § 380 odst. 3 a 4 StPO.

²⁷⁴MEYER-GOßNER, L. Fünftes Buch. Beteiligung des Verletzten am Verfahren. Privatklage. In: MEYER-GOßNER, L., SCHMITT, B. *Beckliche kurz Kommentare. Strafprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. München: C.H.Beck, 2016, s. 1525.

odkazuje v tomto směru na předpisy upravující občanské soudní řízení. Ustanovení § 379a StPO pak dále praví, že se žalobci stanoví ke složení zálohy na soudní poplatky přiměřená lhůta, přičemž marným uplynutím této lhůty se žaloba v souladu s §379a odst. 3 StPO odmítá.

Vedle povinnosti složit zálohu na soudní poplatky ukládá žalobci § 379 StPO povinnost poskytnout také jistotu na náklady, které pravděpodobně vzniknou obviněnému. I zde StPO přenechává bližší úpravu této otázky předpisům upravující občanské soudní řízení, na které v § 379 odst. 3 přímo odkazuje.

Za předpokladu, že žaloba obsahuje všechny zákonem požadované náležitosti, byla podána pro soukromožalobní delikt a žalobce splnil povinnosti uložené mu § 379 a § 379a StPO, soud nařídí ve věci hlavní líčení. Další průběh řízení pak probíhá velmi podobně jako v případě podání veřejné žaloby, odlišný je pouze průběh důkazního řízení. Soud sice určuje rozsah dokazování, avšak na rozdíl od řízení zahájeného na podkladě veřejné žaloby není vázán zásadou vyšetřovací. Není tudíž povinen provést z úřední povinnosti další pro rozhodnutí nezbytné důkazy.²⁷⁵

Soukromému žalobci náleží stejně jako žalobci veřejnému právo podat opravné prostředky do rozhodnutí²⁷⁶ a je rovněž oprávněn vzít žalobu zpět. Může tak učinit v jakékoli fázi řízení, nicméně započal-li již výslech obžalovaného v hlavním líčení, smí vzít žalobu zpět pouze se souhlasem obžalovaného.²⁷⁷

Ačkoli má institut soukromé žaloby své nesporné klady, ve vztahu k problematice domácího násilí je institutem naprosto nevhodným. Předpokládá aktivní přístup k vedení sporu, což je z pohledu obětí domácího násilí požadavek téměř nereálný. Oběti domácího násilí bývají obvykle v důsledku dlouhodobého týrání na pokraji svých sil a již jen jejich působení v trestním řízení v postavení svědka a poškozené osoby pro ně představuje nadměrnou zátěž, nehledě na reálné riziko vzniku jejich sekundární viktimizace. V neprospěch institutu soukromé žaloby hovoří dále také fakt, že soukromý žalobce nemůže být v předmětné věci

²⁷⁵MEYER-GOßNER, L. Fünftes Buch. Beteiligung des Verletzten am Verfahren. Privatklage. In: MEYER-GOßNER, L., SCHMITT, B. *Beckliche kurz Kommentare. Strafprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. München: C. H. Beck, 2016, s. 1544.

²⁷⁶Srov. § 390 StPO.

²⁷⁷Srov. § 391 StPO.

současně svědkem.²⁷⁸ Dle německé právní úpravy se jejich postavení neslučuje. Svědecká výpověď týrané osoby je však v kauzách domácího násilí důkazem zpravidla klíčovým.

V souvislosti s institutem soukromé žaloby nelze nezmínit, že výčet soukromožalobních trestných činů, k němuž přistoupil německý zákonodárce, je diskutabilní, obzvláště pokud jde o zařazení trestného činu ublížení na těle podle § 223 StGB. Lidské zdraví patří mezi nejcennější hodnoty chráněné trestním zákoníkem, a proto je koncipování tohoto činu jako návrhového deliktu poměrně zarážející.

Závěrem této podkapitoly je vhodné ještě poznamenat, že německé trestní právo zná i institut vedlejšího žalobce. Tento institut se uplatní u taxativně vypočtených deliktů stíhaných z úřední povinnosti²⁷⁹ a rovněž, jak již bylo výše předestřeno, u deliktů soukromožalobních, kde státní zástupce převzal trestní stíhání z důvodu veřejného zájmu. Vedlejší žalobce podporuje svým připojením veřejnou žalobu, přičemž mezi vedlejší žalobou a žalobou veřejnou existuje vztah akcesority.²⁸⁰

6.2.2 Vazba

Ačkoli je úprava tohoto zajišťovacího institutu koncipována v českém i německém právu podobně, lze mezi úpravami nalézt určité rozdíly. Vazba je v německém právním řádu upravena v 9. oddíle StPO nazvaném „Zatčení a předběžné zadržení“. Důvody vazby vypočítává § 112 StPO a § 112a StPO a nutno podotknout, že jsou velmi podobné důvodům obsaženým v naší právní úpravě. Důvodem pro uvalení vazby je v první řadě útěk nebo skrývání obviněného (§ 112 StPO odst. 1 bod 1 StPO), popř. hrozící nebezpečí, že se obviněný bude takto chovat nebo se bude jinak vyhýbat trestnímu stíhání (bod 2 předmětného ustanovení). Tento vazební důvod se nijak zásadně neliší od důvodu vazby útěkové podle našeho § 67 písm. a) TŘ. Německé trestní právo zná i důvod vazby koluzní. Ten je dán, jestliže jednání obviněného zakládá zjevné podezření,

²⁷⁸MEYER-GÖBNER, L. Fünftes Buch. Beteiligung des Verletzten am Verfahren. Privatklage. In: MEYER-GÖBNER, L, SCHMITT, B. *Beckliche kurz Kommentare. Strafprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. München: C. H. Beck, 2016, s. 1525-1526.

²⁷⁹Podle § 395 StPO je vedlejší žaloba přípustná u většiny trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, některým trestným činům proti tělesné nedotknutelnosti a osobní svobodě a samozřejmě u trestných činů vraždy nebo zabití, resp. jejich pokusu.

²⁸⁰BEULKE, W. *Strafprozessrecht*. Heildberg: C. F. Müller, 2016, s. 406.

že obviněný bude působit na důkazy (změní, zničí či zfalšuje důkazy), nebo bude nepřipustně působit na spoluobviněné, svědky nebo znalce, anebo bude k tomuto jednání podněcovat jiného (§ 112 odst. 2 bod 3 StPO). Krom již zmíněných vazebních důvodů, které v českém právu nalézají svůj odraz v § 67 písm. a), b) TR, ustanovení § 112 StPO upravuje i vazební důvod, jehož ekvivalent české právo postrádá. Tento se nalézá v § 112 odst. 3 StPO. Toto ustanovení taxativně vyjmenovává trestné činy, vesměs nejzávažnějšího charakteru (terorismus, vražda, zabití, těžké ublížení na zdraví, obzvláště těžké zhárství aj.), u nichž je vazba přípustná i tehdy, není-li dán některý z důvodů vazby již výše zmíněných. Z dikce tohoto ustanovení by tak bylo možno dovodit automaticnost vazby u trestných činů v něm vypočtených. Judikatura německých soudů však tvrdost předmětného ustanovení zmírnila. Dospěla totiž k závěru, že uvalení této vazby nepřipadá v úvahu, jestliže lze na základě okolností každého jednotlivého případu jednoznačně vyloučit útěk, skrývání nebo koluzní jednání obviněného. Nemusí tedy existovat konkrétní skutečnosti, které by odůvodňovaly útěk, skrývání nebo koluzní jednání obviněného, jak je tomu právě v případě uvalení vazby dle § 122 odst. 2 StPO, ale je nutné, aby nebylo takové jednání obviněného vyloučeno. Tento požadavek je podstatně mírnější než v případech vazby dle § 122 odst. 2 StPO, nicméně vylučuje automaticnost vazby u nejzávažnějších trestných činů.²⁸¹

Poslední vazební důvod je zakotven v § 112a StPO. Tento vazební důvod se podobá české předstižné vazbě, avšak na rozdíl od české úpravy je předstižná vazba možná jen u taxativně vyjmenovaných trestných činů. K těmto činům se řadí především většina sexuálních deliktů, některé trestné činy zasahující do tělesné integrity jedince a některé trestné činy obecně nebezpečné. Z hlediska domácího násilí je důležité, že je ve výčtu obsažen i trestný čin pronásledování, avšak nutno dodat, že jde pouze o jeho kvalifikované skutkové podstaty, neboť základní skutková podstata tohoto činu v předmětném ustanovení absentuje.

I německé trestní právo zakotvuje omezení pro užití institutu vazby. Podle § 113 StPO je vzetí obviněného do vazby z důvodu koluze vyloučeno, jestliže jde o trestný čin, za který hrozí trest odnětí svobody do 6 měsíců nebo peněžitý trest do 180 denních sazeb. Toto omezení se uplatní i v případě vazby útěkové, nicméně zde jej lze prolomit. Prolamují jej případy, kdy již obviněný uprchl nebo nemá stálé bydliště anebo ho nelze identifikovat. U vazby předstižné jsou limity pro její uvalení stanoveny odlišně. Dle § 112a StPO lze vzít obviněného do

²⁸¹BEULKE, W. *Strafprozessrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2016, s. 145.

předstížené vazby pouze tehdy, jestliže lze v konkrétním případě očekávat uložení trestu odnětí svobody na dobu delší než jeden rok. Jde tedy o úpravu podstatně přísnější než u předchozích vazebních důvodů.

Vzhledem k tomu, že některé trestné činy typické pro domácí násilí jsou koncipovány jako návrhové delikty, je otázkou, zda lze v případě těchto trestných činů uvažovat o vazebním stíhání obviněného. Tato otázka není úplně jednoznačně vyřešena, převládá však názor, že je vazební stíhání z důvodu chybějícího veřejného zájmu vyloučeno.²⁸² Nabízí se pak ještě otázka, zda je vazební stíhání vyloučeno i tehdy, převezme-li státní zástupce stíhání soukromožalobního deliktu z důvodu, že shledal na jeho stíhání veřejný zájem. Tato situace by mohla reálně nastat právě u trestného činu pronásledování, který je v základní skutkové podstatě koncipován jako návrhový delikt. Domnívám se, že v takovém případě by nemělo být vazební stíhání obviněného vyloučeno.

²⁸²BEULKE, W. *Strafprozessrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2016, s. 147.

Závěr

Od doby zakotvení skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a TrZ došlo v oblasti domácího násilí k významnému legislativnímu posunu. Z hlediska této problematiky lze velmi pozitivně hodnotit již samotnou rekodifikaci trestního práva hmotného. Přijetím TZ došlo nejen ke zpřísnění trestní sazby u trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ a zásadnímu rozpracování okolností, které u tohoto činu podmiňují použití vyšší trestní sazby, nýbrž i k zakotvení trestného činu nebezpečného pronásledování podle § 354 TZ. Tento trestný čin, byť s problematikou domácího násilí úzce souvisí, v právní úpravě do té doby absentoval. Stejně tak lze pozitivně hodnotit přijetí ZOTČ. Ten významně posílil práva obětí trestných činů, přičemž v souvislosti s problematikou domácího násilí je třeba vyzdvihnout zejména práva na ochranu před sekundární viktimizací. Samozřejmě nelze opomenout ani jeho přínos spočívající v zakotvení nového procesního institutu – předběžných opatření. Stávající trestněprávní úpravu lze ve vztahu k problematice domácího násilí hodnotit jako poměrně zdařilou, i přesto jí však lze určité nedostatky vytknout. První, byť drobnější, výtku směřuje ke koncepci skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ. Zastávám názor, že zákonodárce měl při koncipování této skutkové podstaty užít formulaci „*Kdo týrá osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.*“ namísto stávajícího znění „*Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.*“. Důvodem je fakt, že v případech, kdy pachatel týrá osobu jemu blízkou, nelze tuto skutečnost považovat za přitěžující okolnost ve smyslu § 42 písm. h) TZ. Jde totiž o okolnost, která je zákonným znakem tohoto trestného činu, a proto k ní nelze přihlídnout jako k okolnosti přitěžující. Stanoví tak zásada zákazu dvojího přičítání zakotvená v § 39 odst. 4 TZ. Jsem si sice vědoma usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2019, sp. zn. 8 Tdo 368/2018, v němž dovolací soud dospěl k závěru opačnému, nicméně osobně se s tímto judikátem plně neztotožňuji. Dovolací soud v tomto svém rozhodnutí konstatoval, že intenzita trestného činu podle § 199 TZ je ve vztahu k osobě blízké vyšší z důvodu blízkého vztahu poškozené osoby k pachateli, a proto je namístě i použití přitěžující okolnosti ve

smyslu § 42 písm. h) TZ. Byť není pochyb, že intenzita spáchaného činu je vůči osobě blízké vyšší, zohlednění této skutečnosti jako okolnosti přitěžující je zcela zjevně v rozporu se zákonnou zásadou výše zmíněnou. Z tohoto důvodu se jeví jako vhodné vypuštění osoby blízké z dikce ustanovení § 199 TZ.

Další, tentokrát již zásadní výtky se vztahují ke koncepci skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování podle § 354 TZ. Nedostatek této skutkové podstaty spatřuji v podmínce spočívající ve způsobilosti jednání vyvolat důvodnou obavu o život či zdraví, která je předpokladem trestnosti daného jednání. I jednání pachatele, které není způsobilé tuto důvodnou obavu vzbudit, může velmi zásadním způsobem zasáhnout do života a soukromí oběti a významně je tak narušit. Proto se po vzoru německé právní úpravy přikláním k nahrazení stávající formulace „*a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých*“ formulací „*a toto jednání je způsobilé významně zhoršit způsob jeho života*“. Ostatně snaha o legislativní změnu tohoto ustanovení spočívající ve vypuštění způsobilosti vzbudit důvodnou obavu se u nás již v minulosti objevila.²⁸³

V neposlední řadě považuji za nutné poznamenat, že trestní sazby zakotvené v § 354 TZ považuji za nepřiměřeně nízké. S ohledem na to, jak závažným způsobem je pachatel schopen zasáhnout do života oběti, je zcela na místě zvýšit trestní sazby, a to nejen v základní skutkové podstatě, nýbrž i ve skutkových podstatách kvalifikovaných.

Náměty na zlepšení stávající právní úpravy se dotýkají i oblasti trestního práva procesního. V souvislosti s domácím násilím je často skloňovaným tématem problematika souhlasu poškozeného s trestním stíháním podle § 163 TŘ. Ačkoli nutnost tohoto souhlasu nedopadá na trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ ani týrání svěřené osoby podle § 198 TZ, pro některé další trestné činy v rámci domácího násilí často páchané je souhlas stále vyžadován. Tato skutečnost je odborníky dlouhodobě kritizována a obdobně jako mnozí z nich se přikláním k názoru vypustit (zejména) trestné činy znásilnění a nebezpečného pronásledování z výčtu trestných činů v § 163 TŘ obsažených. Ač jsem si vědoma toho, že zařazení znásilnění mezi trestné činy podmíněné

²⁸³Srov. návrh senátního návrhu zákona senátora Marcela Chládky, kterým se mění TZ. PČR, Senát PČR 2010-2012, tisk 163.

souhlasem poškozeného má svůj význam mj. z hlediska procesní ekonomie²⁸⁴, argumenty pro jeho vypuštění převažují.

Další námět se týká institutu předběžných opatření. V kapitole věnující se tomuto tématu bylo predestřeno, že o předběžných opatřeních, která v souvislosti s domácím násilím přicházejí nejčastěji v úvahu, tj. zákazu styku s určitými osobami a zákazu vstupu do obydlí, rozhodují v přípravném řízení rozdílné orgány. V návaznosti na uvedené pak bylo naznačeno, k jakým důsledkům může tato skutečnost v případě jejich souběžného ukládání vést. Ve snaze těmto nežádoucím důsledkům předejít navrhuji zvážit změnu stávající právní úpravy tak, aby o předmětných institutech rozhodoval v přípravném řízení tentýž orgán. Příslušný orgán by tak mohl v konečném výsledku poskytnout oběti domácího násilí účinnější ochranu, neboť by své rozhodnutí nekoncepoval v závislosti na pozitivním či negativním rozhodnutí jiného orgánu. Zároveň se jeví jako vhodné ukládat při detekování domácího násilí automaticky obě jmenovaná předběžná opatření, čímž lze docílit ochrany oběti domácího násilí jak na úrovni teritoriální, tak na úrovni personální. Ještě je třeba zodpovědět otázku, kterému orgánu by oprávnění rozhodovat o obou zmíněných opatřeních mělo být nově svěřeno. Přikláním se k možnosti svěřit toto oprávnění soudci, neboť zákaz vstupu do obydlí představuje citelný zásah do práv obviněného, a proto by rozhodování o něm mělo být svěřeno výhradně soudci.

U institutu předběžných opatření ještě chvíli setrvám. Ve vztahu k tomuto institutu považuji za deficit stávající úpravy absenci lhůty pro rozhodnutí o něm. Zatímco u předběžného opatření ve smyslu § 400 a násl. ZŘS, které je svým charakterem institutem obdobným, je lhůta pro rozhodnutí v zákoně stanovena, u předběžných opatření ukládaných v režimu TŘ tomu tak není. Je žádoucí tento nedostatek odstranit a do právní úpravy lhůtu zakotvit. Přiměřenou je dle mého názoru lhůta 48 hodin, která odpovídá lhůtě pro rozhodnutí o předběžném opatření na ochranu před domácím násilím podle § 400 a násl. ZŘS.

ZOTČ zakotvil obětem trestných činů mnohá oprávnění. Jedním z nich je právo na poskytnutí informace ve smyslu § 11 odst. 3 ZOTČ o propuštění

²⁸⁴Tato zásada souvisí se skutečností, že znásilnění mezi manžely, partnery či druhy se zpravidla odehrává v soukromí daných aktérů a svědecká výpověď poškozeného je tudíž obvykle jediným přímým usvědčujícím důkazem. Pokud nebude mít poškozený zájem na trestním stíhání pachatele, a nově nebude jeho souhlas s trestním stíháním vyžadován, má stále právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 1 nebo 2 TŘ. Pokud svého práva využije, velmi pravděpodobně nastane důkazní nouze, což zpravidla vyústí v souladu se zásadou *in dubio pro reo* ve zprošťující rozsudek, nedojde-li k zastavení či odložení věci již v ranější fázi.

obviněného z vazební věznice, odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, příp. o jeho útěku. Tyto informace nejsou ale oběti trestného činu poskytovány automaticky, nýbrž pouze na podkladě její vlastní žádosti. Přikláním se k tomu, aby u vybraných závažných trestných činů, včetně trestných činů páchaných v souvislosti s domácím násilím, byly tyto informace zasílány oběti automaticky.

V oblasti trestního práva procesního je třeba ještě zmínit diskutovanou otázku zařazení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) do výčtu trestných činů, jejichž neoznámení (§ 368 TZ) a nepřekážení (§ 367 TZ) je trestné. Tato otázka byla velmi diskutovaným tématem v době přijímání skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném domě nebo bytě podle § 215a TrZ. V původním senátním návrhu zákona, kterým byla zmíněná skutková podstata zakotvena, bylo totiž počítáno s doplněním ustanovení § 168 TrZ a § 167 TrZ upravujících neoznámení a překážení trestných činů právě o nově zakotvený trestný čin. K navrhované novelizaci předmětných ustanovení však nakonec nedošlo. Otázka zařazení tohoto činu, byť jen toliko, do výčtu ustanovení § 367 TZ se znovu objevuje v souvislosti s články 27²⁸⁵ a 28²⁸⁶ tzv. Istanbulské úmluvy. Nutno říci, že tato otázka je nesnadná a ani mezi odborníky nepanuje úplná shoda.²⁸⁷ Osobně se k možnosti zařazení tohoto činu do výčtu ustanovení § 367 TZ nepřiklámám. Zásadním argumentem pro nezavedení všeobecné oznamovací povinnosti je, že domácí násilí je velmi komplikovaným jevem, a proto nemusí být pro laickou veřejnost snadno rozeznatelné, zda jde o případ domácího násilí anebo o jinou formu násilí (např. tzv. italskou domácnost). K zavedení všeobecné oznamovací povinnosti se tedy z důvodu výše uvedeného

²⁸⁵Tento článek praví, že smluvní strany přijmou nezbytná opatření za účelem povzbuzení všech osob, jež se stanou svědkem spáchání násilného činu spadajícího do působnosti této Úmluvy nebo jež mají oprávněný důvod se domnívat, že k takovému činu může dojít nebo že lze další násilný čin očekávat, aby to oznámily příslušným organizacím nebo úřadům. Srov. Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí. [online]. [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Istanbulska_umluva.pdf.

²⁸⁶Tento článek stanoví, že smluvní strany přijmou taková nezbytná opatření, kterými zajistí, aby jim zásady mlčenlivosti, které vnitrostátní právo ukládá některým profesním skupinám, nebránily v možnosti za vhodných podmínek podat oznámení příslušným organizacím nebo úřadům, pokud mají oprávněný důvod se domnívat, že byl spáchán závažný násilný čin spadající do působnosti této Úmluvy a že další závažné násilné činy lze očekávat. Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí. [online]. [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Istanbulska_umluva.pdf.

²⁸⁷Kupříkladu Jelínek je zastáncem zařazení tohoto činu mezi trestné činy, jejichž neoznámení (i nepřekážení) je trestné. Argumentuje tím, že typově příbuzný trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TZ ve výčtu uveden je, a proto navrhuje doplnění předmětných ustanovení o tento trestný čin. Srov. JELÍNEK, J. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Kriminalistika*. 2005, č. 4, s. 262.

nepřikláním, avšak nabízí se úvaha, zda oznamovací povinnost nevztáhnout výhradně na odborníky poskytující obětem pomoc, typicky na lékaře. Ani zde však nedospívám ke kladnému závěru. Zakotvení oznamovací povinnosti ve vztahu k odborníkům by mohlo dle mého názoru vést spíše k negativním důsledkům. Lze si totiž představit, že oběti domácího násilí, které nejsou zatím odhodlané násilníka opustit, nebudou po násilných incidentech vyhledávat lékařská ošetření vůbec a útoky budou ještě lépe a důkladněji skrývat. V případech domácího násilí je totiž naprosto zásadní, aby samy oběti byly přesvědčeny o nutnosti nefunkční vztah s násilníkem ukončit. Pokud tomu tak nebude, ani zakotvení oznamovací povinnosti nebude v boji proti domácímu násilí účinným nástrojem.

I přes shora vytykané nedostatky a navrhovaná zlepšení lze uzavřít, že stávající trestněprávní úprava je ve vztahu k problematice domácího násilí kvalitní a osobám tímto fenoménem ohroženým poskytuje dostatečnou ochranu.

Resumé

Diese Rigorosarbeit beschäftigt sich mit dem Thema strafrechtliche Aspekte der Problematik der häuslichen Gewalt. Häusliche Gewalt bezeichnet körperliche, sexuelle, psychische und wirtschaftliche Gewalttaten zwischen Menschen, die in einem Haushalt zusammen leben. Die Problematik der häuslichen Gewalt wird in der Gesellschaft lange Zeit als Privatangelegenheit genommen. Das folgte zu der Überzeugung, dass der Staat in die Beziehungen, die mit der häuslichen Gewalt eingetroffen sind, nicht eingreifen sollte. Im Laufe der Zeit hat sich die Meinung der Gesellschaft geändert und heutzutage gilt häusliche Gewalt für das Problem der ganzen Gesellschaft.

In der ersten Kapitel der Rigorosarbeit beschäftige ich mich mit dem Begriff häusliche Gewalt. Zuerst werden die Merkmale der häuslichen Gewalt beschrieben. Dann wird über verschiedenen Formen der Gewalt gesprochen. Das Phänomen häusliche Gewalt beinhaltet körperliche, sexuelle, psychische und wirtschaftliche Gewalt. Am Ende dieser Kapitel wird über Kreislauf der häuslichen Gewalt gesprochen.

In der zweiten Kapitel beschäftige ich mich mit Lösungsmöglichkeiten dieser Problematik. Es wird zuerst über preventive Maßnahmen gesprochen, und zwar über vorläufigen Maßnahme nach zivil Recht und auch über Ausweisung. Diese Kapitel beinhaltet auch Teil, wo kurz die Entwicklung der Strafregelung der Problematik der häuslichen Gewalt beschrieben wird.

Die dritte Kapitel ist die Hauptkapitel. In dieser Kapitel wird gründlich die Straftatbestand nach § 199 Strafgesetzbuch geklärt. Die meiste Zeit wird über Begriff Mißhandlung gesprochen. Im häuslichen Umfeld können auch verschiedene Straftatbestände erfüllt werden. Mit diesem Thema beschäftigt sich die vierte Kapitel. In dieser Kapitel wird konkret über die Straftaten Misshandlung von Schutzbefohlenen, Vergewaltigung und auch gefährliche Nachstellung gesprochen.

In der nächsten Kapitel wird über strafprozessliche Aspekten der häuslichen Gewalt gesprochen. Zuerst wird über Rechte, die dem Opfer und dem Geschädigten gehören, gesprochen. Es wird auch der Unterschied zwischen diesen Begriffe erklärt. Dann wird auch über Besonderheiten im Strafverfahren im Fall

der häuslichen Gewalt gesprochen. Am Ende werden ausgewählten Prozessinstituten erwähnt, und zwar vorläufige Maßnahmen und Haft.

In der sechsten Kapitel wird über der deutschen Regelung der Problematik der häuslichen Gewalt gesprochen. Zuerst werden kurz die nicht straffliche Normen, die diese Problematik regeln, erwähnt. In der Teil, der sich mit materielles Strafrecht beschäftigt, wird über bestimmten ausgewählten Straftaten, die mit der häuslichen Gewalt eng zusammenhängen, besprochen. Es geht konkret um die Straftaten Körperverletzung, schwere Körperverletzung, Mißhandlung von Schutzbefohlenen und Nachstellung. Im Teil, der sich mit dem Thema strafprozessliche Aspekten beschäftigt, wird über Privatklage und Nebenklage geschprochen. Am Ende wird auch die Problematik der Haft und Haftgründen erwähnt.

In der sechsten Kapitel wird auch die tschechische und deutsche Regelung der Problematik der häuslichen Gewalt verglichen. Der größte Unterschied zwieschen den genannten Regelungen ist, dass die tschechische Regelung spezifische Straftatbestand für häusliche Gewalt beinhaltet. Es geht um die Straftat nach § 199 Strafgesetzbuch. Dann gibt es auch Unterschied in der Konzeption der Straftatbestand der tschechischen gefährliche Nachstellung und der deutschen Nachstellung.

Man muss auch erwähnen, dass die tschechische Regelung das Institut Privatklage nicht kennt. Verschiedene Straftaten, welche im häuslichen Umfeld stattfinden, sind nach deutsche Regelung Antragsdelikte. Das bedeutet, dass die Delikte nur auf Antrag des Verletzten verfolgen können, außer es ein besonderes öffentliches Interesse an der Strafverfolgung besteht. Dieses Institut ist im Fall häusliche Gewalt problematisch. Privatklage nimmt an, dass das Opfer dieser Kriminalität aktiv wird. Diese Anforderung ist aber beim Opfer der häuslichen Gewalt unrealistisch.

Am Ende dieser Arbeit wird die Verbesserung der heutigen Strafregelung der Problematik der häuslichen Gewalt angeboten.

Seznam použitých pramenů a literatury

Knižní zdroje

BEULKE, W. *Strafprozessrecht*. Heildberg: C. F. Müller, 2016, s. 440, ISBN 978-3-8114-9415-2.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 439, ISBN978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, s. 150, ISBN978-80-247-2207-8.

DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽICKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1490, ISBN 978-80-7478-790-4.

HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím*. [Stráž pod Ralskem] : Justiční akademie ČR, 2004, s. 248, ISBN80-239-6230-2.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 976, ISBN978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges. 2018, s. 863 ISBN978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentáře s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 263, ISBN 978-80-8757-649-6.

KOTKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014, s. 127, ISBN978-80-260-7191-4.

KÜHL, K., HEGER, M. *Strafgesetzbuch: Kommentar*. München: C. H. Beck, 2014, s. 1750, 978-3-406-65227-1.

KÜPPER, G., BÖRNER, R. *Strafrecht. Besonderer Teil 1. Delikte gegen Rechtsgüter der Person und Gemeinschaft*. Passau. Springer-Verlag GmbH Deutschland, 2017, s. 321, ISBN 978-3-662-53988-0.

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 139, ISBN 978-80-7400-381-3.

MACHALOVÁ, T. *Domácí násilí. Filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 81, ISBN 978-80-210-6765-3.

MARTINKOVÁ, M., SLAVĚTÍNSKÝ, V., VLACH, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 127, ISBN978-80-7338-139-4.

MEYER-GOßNER, L., SCHMITT, B. *Beckliche kurz Kommentare. Strafprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*. München: C. H. Beck, 2016, s. 2492, ISBN978-3-406-68952-9.

ÚLEHLOVÁ, D. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2009, s. 116, ISBN978-80-7013-502-0.

STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 91, ISBN 978-80-7418-020-0.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 1050, ISBN978-80-7552-358-7.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1898, ISBN978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck: 2012, s. 1450, ISBN978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2012, s. 1451–3586, ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II. Díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 723-1719, ISBN 80-7179-896-7.

ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 186, ISBN978-80-7367-690-2.

VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem kriminality v hlavním městě Praze*. 1. vydání. Praha: MJF, 2010, s. 50, ISBN 978-80-86284-82-8.

VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 194, ISBN 80-239-2106-1.

VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1. 1. 2016*. Praha: proFem, o.p.s., 2016, s. 253, ISBN978-80-904564-5-7.

Odborné články

BAXA, J., KRÁL, V. Domácí násilí a právní možnosti jeho řešení. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 10, s. 284–286, ISSN 1213-5313.

BLUM, H. [online]. *Der neue Straftatbestand der Nachstellung*. [cit. 23. 1. 2020]. Dostupné z: https://www.fhr.nrw.de/infos/publikationen/fachbeitraege/aktuelle_beitraege/amtsanwaelte/OAA_Blum_Der_neue_Straftatbestand.pdf.

- ČÍRTKOVÁ, L. Jak se vyznat v domácím násilí. *Právo a rodina*. 2011, č. 7, s. 4–12, ISSN 1212-866X.
- DURDÍK, T. [online] *Domácí násilí a jiné formy týrání páchaného na starších osobách v soudobé české společnosti z pohledu trestního práva. Analýza současného právního stavu*. 2013, s. 92. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/nasili_seniori.pdf.
- DURDÍK, T. Nové přístupy k řešení domácího násilí v ČR. 1. *Právo a rodina*. 2004, č. 12, s. 1–7, ISSN 1212-866X.
- FENYK, J. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, č. 12, s. 630–632, ISSN 1210-6410.
- GRIVNA, T. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 12, s. 317–322, ISSN 1213-5313.
- JELÍNEK, J. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Kriminalistika*. 2005, č. 4, s. 257–264, ISSN 1210-9150.
- JELÍNEK, J. [online] *Předběžná opatření v trestním řízení*. 2013. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>.
- KOHL, H. [online] *Voraussetzungen und Grenzen polizeilicher Maßnahmen nach § 52 Abs. 2 SOG M-V sowie deren verwaltungsgerichtliche Kontrolle*. 2003. [cit. 17. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.djb.de/lgrg/vorpomern/GewSchG/sog.htm>.
- KRAHULOVÁ, L. Specifika dokazování domácího násilí. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 11-12, s. 263–269, ISSN 1213-5313.
- PŮRY, F. Nad legislativními návrhy proti domácímu násilí. *Právní zpravodaj*. 2005, č. 3, s. 14–16, ISSN 1212-8694.
- RŮŽIČKA, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 8, s. 223–227, ISSN 1213-5313.
- ŠTREJTOVÁ, K. [online] *Oběť domácího násilí pohledem zákona č. 45/2013 Sb. Dny práva 2013. Část III. Postavení poškozeného a oběti v trestním řízení*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 279. [cit. 15. 12. 2019]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/03_Postaveni_poskozeneho_a_obeti_v_trestnim_rizeni.pdf.
- ŠUBRT, M.: Domácí násilí a vykázaní. *Trestní právo*. 2011. č. 6, s. 18–24, ISSN 1211-2860.
- VANTUCH, P. Domácí násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12, s. 54–58, ISSN 1210-4817.

VÁLKOVÁ, H., GŘIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, s. 83–87, ISSN 1213-5313.

VICHEREK, R. Důvody vazby. *Trestní právo*. 2012, č. 9, s. 14–24, ISSN 1211-2860.

VICHEREK, R. [online]. *Oběti trestných činů a jejich práva*. 2013. [cit. 23. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>.

VICHEREK, R. [online]. *Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení*. 2014. [cit. 2. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>.

Judikatura

Ústavní soud ČR

nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 413/04
usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2008, sp. zn. III. ÚS 1285/08
usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2728/12
nález Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10
usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 3512/14
usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. III. ÚS 3142/17
nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 612/06
nález Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2086/14
usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2625/14
usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 2019, sp. zn. III. ÚS 629/19
usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2017, sp. zn. I. ÚS 1407/17

Nejvyšší soud ČR

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 7 Tdo 918/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1659/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 11 Tdo 1289/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2017, sp. zn. 8 Tdo 751/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2018, sp. zn. 6 Tdo 423/2018
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2019, sp. zn. 4 TZ 13/2019

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2019, sp. zn. 8 Tdo 368/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1211/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1072/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2014, sp.zn. 3 Tdo 559/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 8 Tdo 252/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1510/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 8 Tdo 535/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 804/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 6 Tdo 548/2008
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1110/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 8 Tdo 252/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 8 Tdo 219/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. 8 Tdo 545/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1341/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1659/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1341/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp.zn. 11 Tdo 1289/13
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. 7 Tdo 40/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp.zn. 3 Tdo 1160/2005
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1624/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1058/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2014, sp. zn. 8 Tdo 957/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 2. 2018, sp. zn. 7 Tdo 117/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 8 Tdo 381/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2012, sp. zn. 7 Tdo 257/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 11 Tdo 1289/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1341/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. 7 Tdo 406/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. 6 Tdo 400/2014
usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014,
sp. zn. 15 Tdo 887/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1294/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4.2011, sp. zn. 8 Tdo 381/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1560/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp.zn. 7 Tdo 1598/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1561/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2013, sp. zn. 4 Tdo 525/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1168/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1459/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1062/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2006, sp. zn. 6 Tdo 1463/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1685/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1205/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1311/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2016, sp. zn. 8 Tdo 176/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1036/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 7 Tdo 947/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1625/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 8 Tdo 94/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016, sp. zn. 7 Tdo 498/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2018, sp. zn. 8 Tdo 897/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. 3 Tdo 130/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2018, sp. zn. 8 Tdo 469/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 7 Tdo 725/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1044/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2017, sp. zn. 6 Tdo 905/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 797/2014
rozhodnutí trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1983, č. j.
Tlpjf 169/82

Internetové zdroje

www.bundestag.de

www.psp.cz

www.uzis.cz

www.vlada.cz

Použité právní prameny

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 141 1961 Sb., trestní řád

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

zákon č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, včetně důvodové zprávy k zákonu

zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, včetně důvodové zprávy

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR

Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen (Gewaltschutzgesetz)

Strafgesetzbuch

Strafprozessordnung

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení č. 209/1992 Sb.)

Návrhy zákonů

Návrh novely trestního zákona skupiny poslanců (Vilém Holáň, Josef Janeček, Václav Krása). PČR, PS 1998–2002, tisk 1185.

Důvodová zpráva k návrhu novely trestního zákona skupiny poslanců (Vilém Holáň, Josef Janeček, Václav Krása). PČR, PS 1998–2002, tisk 1185.

Senátní návrh novely trestního zákona. PČR, PS 2002–2006, tisk 298.

Návrh senátního návrhu zákona senátora Marcela Chládky, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. PČR, Senát PČR 2010-2012, tisk 163.

Ostatní

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí ze dne 11. 5. 2011 (Istanbulská úmluva)

Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26. 3. 1985